

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Peter Klein

Úpadkové trestné činy

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Tematický okruh: trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. května 2017

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 297 231 znaků včetně mezer.

Peter Klein

V Praze dne 5. ledna 2018

Obsah

Úvod	1
1. Vývoj právní úpravy ochrany věřitelů	3
1.1. Odkaz římského práva	3
1.2. Období feudalizmu	6
1.3. Období let 1918 až 1989.....	9
1.4. Období od roku 1989.....	10
2. Úpadkové trestné činy v společensko-právních souvislostech	12
2.1. Obecně k socioekonomickým souvislostem.....	12
2.2. Postihování úpadkových trestných činů ve vztahu k jiným právním odvětvím.....	13
2.2.1. Vztah k civilnímu řízení a závazkovému právu.....	13
2.2.2. Vztah k insolvenčnímu řízení a insolvenčnímu právu.....	15
2.2.2.1. Vymezení základních pojmů úpadkového práva	18
3. Subsidiarita trestní represe	22
3.1. Subsidiarita trestní represe z hlediska postihování úpadkových trestných činů.....	22
3.1.2. Prevence nebo represe?.....	25
3.2. Podnikatelské riziko aneb „riziko povolání“	26
4. Trestná činnost související s úpadkem dlužníka a insolvenčním řízením.....	33
4.1. Trestná činnost předcházející úpadku a povinnosti podat návrh na zahájení insolvenčního řízení	33
4.2. Trestná činnost páchaná v době úpadku a v průběhu insolvenčního řízení.....	34
4.3. Trestná činnost páchaná zcela nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a nezákonným rozhodnutím o úpadku	36
5. Úpadkové trestné činy.....	42
5.1. Obecně k znakům skutkových podstat úpadkových trestných činů	42
5.2. Trestný čin poškození věřitele	45
5.2.1. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele ..	46
5.2.1.1. Poškození vlastního věřitele	50
5.2.1.1.1. Způsoby poškození vlastního věřitele.....	52
5.2.1.1.2. Poškození cizího věřitele	62
5.2.1.1.2.1. Způsoby poškození cizího věřitele	63
5.2.2. Souběh s jinými trestnými činy	64
5.3. Zvýhodnění věřitele.....	65

5.3.1. Zákonné znaky skutkové podstaty	65
5.3.2. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele	65
5.3.3. Souběh s jinými trestnými činy	71
5.4. Způsobení úpadku.....	72
5.4.1. Znaky skutkové podstaty trestného činu způsobení úpadku.....	72
5.4.2. Výklad zákonných znaků trestného činu způsobení úpadku	73
5.4.3. Jednání, jímž se dlužník dostane do stavu úpadku	76
5.4.4. Jednání dlužníka ve stavu úpadku	79
5.4.5. Souběh s jinými trestnými činy	80
5.5. Porušení povinnosti v insolvenčním řízení.....	81
5.5.1. Zákonné znaky skutkové podstaty	81
5.5.2. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty	81
5.5.2.1. Výkon funkce insolvenčního správce	83
5.5.2.2. Způsoby maření a hrubého ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce...	87
5.5.3. Souběh s jinými trestnými činy	88
5.6. Pletichy v insolvenčním řízení	89
5.6.1. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty pletichy v insolvenčním řízení	89
5.6.1.1. Přijetí úplatku nebo jeho slibu věřitelem	91
5.6.1.2. Poskytnutí, nabídka nebo slib úplatku věřiteli.....	92
5.6.1.3. Přijetí úplatku nebo jeho slibu insolvenčním správcem, členem věřitelského výboru nebo zástupcem věřitelů	93
5.6.2. Souběh s jinými trestnými činy	93
Závěr.....	95
Seznam použitých zdrojů	98
Název rigorózní práce, abstrakt a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	110
Název rigorózní práce, abstrakt a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	112

Úvod

Nový trestní zákoník přijatý zákonem č. 40/2009 Sb. (dále také „TZ“ nebo „trestní zákoník“) právně nedefinuje stav úpadku ani neobsahuje samostatnou hlavu týkající se úpadkových trestných činů. Trestní zákoník ponechává definici pojmu (stavu) úpadku na jiném právním předpisu, kterým je zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon /dále také „IZ“ nebo „insolvenční zákon“/), a který tento stav vymezuje jako platební neschopnost (insolvenci) dlužníka nebo jeho předlužení.¹ *Terminus technicus* „úpadkové trestné činy“ pro trestné činy úzce související s úpadkem dlužníka, tedy se závazkovými vztahy mezi dlužníky a věřiteli, včetně případného řešení těchto vztahů v insolvenčním řízení, si však získal svou přízeň jak v odborné teorii, tak i v praxi. Ta za jádro úpadkových trestných činů, zařazených trestním zákoníkem mezi trestné činy proti majetku, považuje trestný čin poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení a pletichy v insolvenčním řízení podle § 222 až § 226 TZ.² Společným pojmovým znakem těchto trestných činů, potažmo jejich skupinovým objektem, je ochrana majetkových práv věřitelů, ochrana zájmu dlužníka na odpovídajícím řešení úpadkového stavu a také ochrana společného zájmu na řádném průběhu insolvenčního řízení ve smyslu zásad definovaných v § 5 IZ.

Tato práce má za cíl zaměřit se podrobnějším výkladem na hlavní úpadkové trestné činy. Důvody, které k tomu autora vedly, spočívají ve skutečnosti, že se jako zaměstnanec Ministerstva spravedlnosti ČR teoreticky a posléze jako asistent soudkyně Vrchního soudu v Praze prakticky několik let zabýval insolvenčním právem s tím, že již od dob studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy u autora přetrvává zájem o oblast trestního práva. Z těchto důvodů považoval autor za vhodné propojit své zkušenosti v oblasti úpadkového práva s právem trestním prostřednictvím předkládané rigorózní práce, když působení v obou

¹ Historicky pojmu úpadek odpovídá pojem bankrot, který je ve společnosti obecně užívanějším termínem, kterým laická veřejnost paušálně označuje stav, kdy dlužník není schopen splácet své dluhy. Samotný termín bankrot má svůj původ v latinských slovech *bancus* a *ruptus*, když slovem *bancus* se původně označovala lavice, kterou používali první bankéři na veřejných prostranstvích či trzích a na které dlužníci sepisovali úpisy či směnky s jednotlivými obchodníky. Slovní spojení *banco rotto* (zlomená lavice) začalo být užívané v souvislosti s těmi obchodníky, kteří již nadále nebyli schopni splácet své „bankovní“ půjčky, načež byla jejich lavice (*ruptus*), kterou využívali k prodeji svého zboží, zlomena či rozbita, což značilo, že obchodník není nadále schopen provozovat svůj obchod a dostávat svým závazkům. Viz ELIÁŠ, Karel, BEJČEK, Josef, HAJN, Petr, JEŽEK, Jiří a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 5. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.

² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, str. 645. PÚRY, František. *Některé zvláštnosti činů souvisejících se závazkovými vztahy a s insolvenčním řízením*. *Trestněprávní revue* 10/2011, str. 279 až 289. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

zmíněných institucích k tomu poskytovalo dostatek teoretických i praktických možností. Na druhou stranu předkládaná práce nemůže být zcela vyčerpávajícím komplexem všech poznatků, a to i s ohledem k tomu, že z důvodu relativní mladosti právních předpisů úpadkového práva, ale také institutů nového občanského zákoníku, nejsou všechny právní otázky související s postihováním úpadkových trestných činů ať teoreticky, či prakticky (judikatorně) vyřešeny. Autor se přesto pokusil nabídnout syntetický výklad, který bude pro čtenáře přívětivý a poskytne co nejvíc poznatků o úpadkových trestných činech a jejich vztahu k úpadkovému právu, k otázce pachatele úpadkových trestných činů, ale také k předpokladům trestní i mimotrestní odpovědnosti za jejich spáchání, a to i s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe. To vše za předpokladu pochopení širšího společenského rámce, zahrnujícího také historický exkurz do trestní a mimotrestní právní úpravy ochrany závazkových vztahů na území České republiky.

Z uvedených důvodů je práce členěna do pěti kapitol. První kapitola nabídne základní historický kontext vývoje ochrany závazkových právních vztahů či zjednodušeně ochrany věřitelů jak z pohledu právní úpravy úpadkových trestných činů, tak i rozhodné a zpočátku převládající mimotrestní úpravy. Druhá kapitola má za cíl nastínit souvislost mezi postihováním úpadkových trestných činů a socioekonomickými otázkami, a zároveň základním způsobem vymezit vztah k civilnímu a potažmo insolvenčnímu řízení, jehož součástí je obecný výklad institutů insolvenčního práva, jež jsou společné pro všechny úpadkové trestné činy. Třetí kapitola se zabývá subsidiaritou trestní represe ve vztahu k úpadkovým trestným činům, v jejímž rámci je pojednáno také o podnikatelském riziku a jeho překročení s ohledem na dikci skutkové podstaty způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ. Čtvrtá kapitola má za cíl kontextuálně vymezit okruh úpadkových trestných činů, včetně trestných činů souvisejících s úpadkem dlužníka, z hlediska časového, a to ve vztahu k období bezprostředně předcházejícímu úpadku dlužníka a jeho povinnosti podat návrh na zahájení insolvenčního řízení a k období, v němž se dlužník nachází ve stavu úpadku a/nebo je účastníkem insolvenčního řízení. Součástí kapitoly je také pojednání o zcela nedůvodných až podvodných insolvenčních návrzích s ohledem na trestní a mimotrestní odpovědnost za ně. Těžiště práce je obsaženo v kapitole páté, která představuje podrobný a souvislý výklad jednotlivých úpadkových trestných činů a jejich jednotlivých zákonných skutkových znaků, při kterém se autor pokusil vytěžít aktuální a předchozí použitelnou judikaturu. V závěru práce se autor pokusil shrnout stěžejní otázky vztahující se k trestnímu postihu úpadkových trestných činů, včetně otázek de lege ferenda.

1. Vývoj právní úpravy ochrany věřitelů

Právo obecně a trestní právo neméně má v historii lidstva velmi dlouhou tradici³, avšak v jakési ucelenější a sofistikovanější (modernější) podobě se v našem prostředí začalo rozvíjet až s příchodem Římské říše. Římské právo položilo základy celé evropské společnosti a není proto divu, že řada institucí, jež známe z moderních právních úprav, má svůj základ právě v právu římském.⁴ Předmětem této kapitoly není podat vyčerpávající výklad historie práva obecně či toliko práva trestního a insolvenčního, nýbrž stručný, avšak podstatný přehled vývoje nejdůležitějších institutů ochrany věřitelů před protiprávním jednáním dlužníka (úpadce), či jiných osob majících odlišné zájmy než společný zájem věřitelů na spravedlivém uspokojení svých pohledávek. Trestní právo v této oblasti zpravidla neodmyslitelně navazovalo na ochranu věřitelů podle soukromoprávních norem, v počátcích bylo však pouze jakýmsi doplňkem norem soukromoprávních, jež si v ochraně věřitelů a následném vymáhání nesplacených závazků či vzniklých škod udrželo po dlouhá staletí svůj prim.

1.1. Odkaz římského práva

Římské trestní právo představovalo specifický systém jak práva veřejného, tak práva soukromého, který se staletími zdokonaloval a neustále měnil. První bezpečně doloženou římskoprávní normou, která obsahovala poněkud svérázně formulovaná (trestněprávní) ustanovení na ochranu práv věřitelů vůči dlužníkům, byla upravena v zákonu XII desek.⁵ Tato ochrana měla spíše podobu osobního ručení (mnohdy ručení životem) dlužníka za své závazky, jež byla následně nahrazena toliko majetkovým ručením.⁶ Z pohledu trestněprávního (avšak v jakémisi soukromoprávním smyslu) bylo jednání nepoctivých dlužníků postihováno prostřednictvím základních kategorií protiprávních činů, především prostřednictvím krádeže.⁷ Normy veřejného práva trestního upravovaly hlavně činnost a ochranu státních a náboženských orgánů pověřených také stíháním a trestáním zločinců, a to zejména

³ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva. Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979, str. 276 až 301.

⁴ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 13 až 25.

⁵ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 62; BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995, str. 140.

⁶ Lex Poetelia Papiria de nexis z roku 326 před n. l. Blíže viz např. KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 62; BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995, str. 211.

⁷ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 42.

za protiprávní činy ohrožující veřejné zájmy společnosti (panovníka). Tyto trestné činy římsí juristi nazývali *crimina*. Útoky do individuální sféry soukromé osoby podléhaly soukromému právu a byly označovány za *delicta*. Jejich řešení bylo téměř zcela v režii soukromých osob, ať už jde o oznamování trestné činnosti, podávání žalob, vyhledávání důkazů či vystupování v soudním řízení. Tyto tzv. delikty však dávaly vzniknout toliko majetkovým nárokům jednotlivců na pokutu, resp. náhradu škody (za krádež, loupež, poškození věci apod.), za které pachatel ručil celým svým majetkem.⁸ V tomto kontextu stojí za zmínku *actio furti* neboli soukromá trestní žaloba z krádeže (*furtum*), kterou v širším pojetí mohl využít dlužník (vedle civilní žaloby na vrácení tzv. *rein vindicato*) vůči osobě, jež se vydávala za jeho skutečného věřitele (*falsus creditor*) anebo uplatňovala vůči dlužníku vymyšlenou pohledávku, a byla takto neprávem uspokojena na skutečných věřitelích dlužníka. Tato žaloba příslušela rovněž zástavnímu věřiteli věci, jež byla takto zcizena.⁹ Ani to však nezbavovalo dlužníka svých závazků vůči svým skutečným věřitelům, s jedinou výjimkou, kterou byla platební neschopnost (*solvendo non esse*) dlužníka, potažmo platební neschopnost „falešného věřitele“.¹⁰

Blíže současnému pojmání se blíží tzv. *Actio Paulliana* a *Interdictum fraudatorium*, žaloby, jež postihovaly jednání, kterým dlužník zcizoval věci ve svém vlastnictví za účelem zkrácení svých věřitelů. Paulova žaloba sloužila patrně jako druh odpůřčí žaloby proti všem úkonům dlužníka, kterými dlužník reálně zmenšoval svůj majetek na úkor svých věřitelů¹¹ s cílem dostat se do platební neschopnosti a zbavit se tak svého závazku. Rozhodnutím preatora (*Restitutio in integrum*) byla tato právní jednání prohlášena za neúčinná.¹² Druhá ze zmíněných žalob sloužila pravděpodobně jako provizorní prostředek, zřejmě ve formě předběžného opatření, které na žádost oprávněné osoby nařizoval preator nebo jiná úřední osoba, a jímž na přechodnou dobu uvedl věci do původního stavu, tj. stavu, jenž předcházela

⁸ KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 261, 317 a násl.

⁹ BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, vydavatelství Univerzity Karlovy, 1993, str. 104 až 106.

¹⁰ BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, vydavatelství Univerzity Karlovy, 1993, str. 105.

¹¹ ČERMÁK, Josef. *Ottův slovník naučný. První díl*. Praha: J. Otto, 1888, str. 870-871. Dostupné online na http://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Alienatio_in_fraudem_creditorum

¹² BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law. New Series – Volume 43, Part 2*. The American Philosophical Society, 1991, str. 477. Dostupné online na <https://books.google.cz/books?id=oR0LAAAIAAJ&pg=PA477&lpg=PA477&dq=interdictum+fraudatorium&source=bl&ots=sTKtV3hCby&sig=8QtVKmM6bNTbRpY8S5Bm4i4Djlc&hl=cs&sa=X&ei=HYnsVPn8BMOzUbbig9AD&ved=0CCIQ6AEwAA#v=onepage&q=interdictum%20fraudatorium&f=false>

protiprávnímu jednání dlužníka, resp. uložil, aby se určitá osoba něčeho zdržela, nebo něco vykonala.¹³ V kontextu současného insolvenčního práva mohl také nařídit, aby bylo do majetkové podstaty vráceno vše, co kdo vědomě přijal od dlužníka v úpadku (*decoctor*).¹⁴

Hlavní těžiště ochrany věřitelů bylo předmětem soukromého práva s tím, že původní římské právo neznalo rozdíl mezi konkurzem a majetkovou exekucí.¹⁵ Po skončení nalézací části řízení byla odsouzenému ponechána zpravidla 30denní lhůta k dobrovolnému splnění toho, k čemu byl odsouzen. Po jejím uplynutí, nebylo-li dobrovolně plněno, docházelo k vykonání rozsudku donucením státní mocí – exekucí. Řízení bylo zahájeno na návrh buď i jednoho věřitele tzv. *actio iudicati*, který se domáhal na pretoru vydání *missio in possessionem*, rozhodnutí (povolení), které umožnilo věřiteli uvést do „držby“ majetek dlužníka, buď jednotlivých věcí, nebo jeho celého majetku.¹⁶ Jakmile bylo toto povolení vydáno, úpadce byl povinen po stanovenou dobu vyvěsit tzv. *proscriptio bonorum*, jinými slovy vyhlášku o chystané dražbě svého majetku, neboli výzvu dlužníka všem svým věřitelům k přihlášení svých pohledávek do „konkursu“ s tím, že po uplynutí proskripční lhůty se dlužník dostával do stavu bezectnosti (*infamia*).¹⁷ Ta od roku 17 před n. l. nestíhala dlužníky, kteří dobrovolně vydali věřitelům svůj majetek a získali tak *beneficium competentiae*, výsadu, která jim zaručovala odsouzení jen do výše jejich majetku, zabraňovala osobní exekuci a dalším újmám a od dob císaře Justiniána zaručovala obdobu životního minima pro poctivé úpadce.¹⁸ Dispoziční práva dlužníka k svému majetku ale zůstávala zachována i po vyvěšení *proscriptio bonorum*, kterou bychom mohli považovat za obdobu vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení, avšak dispozice s majetkem nebyly vůči věřitelům účinné a ti měli také možnost odporovat¹⁹ dlužníkovu jednání, bylo-li *alienatio in fraudem creditorum*, tedy v rozporu se zájmem věřitelů. Aby se však dlužník takového jednání dopustil, vyžadoval se jeho úmysl poškodit svého věřitele, vědomí nabyvatelovo o podvodu, jednání, kterým dlužník reálně zmenšil svůj majetek a nakonec skutečné zkrácení věřitele.²⁰

¹³ Dtto. S. 507 - 511.

¹⁴ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 129 a 178.

¹⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 62.

¹⁶ KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 130; BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 228.

¹⁷ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 267.

¹⁸ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 90. SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 64.

¹⁹ A to prostřednictvím již zmíněné *Actio Paulliana*, na základě které pretor vydal *Restitutio in integrum, nebo prostřednictvím Interdictum fraudatorium*. Obě tyto žaloby sloučil Justinián v jedinou *Actio Paulliana*. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 159.

²⁰ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 159.

Do majetkové podstaty zpravidla náležel všechn dlužníkův majetek s výjimkou věcí cizích, tj. věcí oddělených věřitelů – vlastníků. Ti mohli podávat tzv. excistní žaloby na vyjmutí konkrétní věci z majetkové podstaty dlužníka (separatisté „*ex iure domini*“).²¹ Za účelem prodeje veškerého majetku insolventního dlužníka veřejnou dražbou (*venditio bonorum*) si přihlášení věřitelé volili ze svého středu správce majetkové podstaty dlužníka (*magister bonorum*). Ten připravil veřejnou dražbu a majetek dlužníka prodal tomu, kdo věřitelům nabídl největší podíly jejich pohledávek, přičemž k pohledávkám, jež nebyly ve stanovené lhůtě do „konkursního řízení“ přihlášeny, se nepřihlíželo.²²

Z uvedeného plyne, že jedním z účinků takto zahájeného konkursního řízení bylo také to, že po jeho zahájení mohli věřitelé uplatňovat své pohledávky toliko společným postupem a uspokojovali se (s výjimkou pohledávek *privilegium exigendi*) zásadně poměrným způsobem (*par conditio omnium creditorum facta esset*). Vydražitel majetku (*bonorum emptor*) měl postavení univerzálního sukcesora dlužníkovu majetku a jeho povinností bylo uspokojit věřitele dlužníka ve stanovené míře, tedy v míře, kterou věřitelům dlužníka přislíbil. Pouze v tomto rozsahu mohl být věřiteli žalován. V neuhrazených částech však i nadále zůstával zavázán samotný dlužník (kridatář). Jedinou výjimkou byly ony přednostní pohledávky, které musel *bonorum emptor* uspokojit v neztenčené míře (ty měly buď osobní anebo věcný charakter).²³

1.2. Období feudalizmu

Po rozpadu Římské říše nařídil v 6. století císař Justinián I. kodifikaci římského práva, která se promítla v Corpus Iuris Civilis. Tento právní předpis v oblasti ochrany věřitelů značně rozšířil úřední (veřejný) vliv na exekuční (konkursní) řízení zavedením soudního vydávání *missio in possessionem*, volbou *curator bonorum* – správce majetkové podstaty, kterým mohl být buď věřitel, nebo třetí osoba, dále povoláním prodeje, dohledem nad činností správce a také rozdělením výtěžku prodeje mezi jednotlivé věřitele. Do popředí se

²¹ KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 131.

²² BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 320.

²³ KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 130 až 132; BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 91.

rovněž dostával prodej dlužníkovu majetku po částech (*distractio bonorum*) a prodej celého majetku (*venditio bonorum*) se stával nutným toliko v případech předlužení dlužníka.²⁴

Odkaz římského práva a potažmo Justiniánských institucí se stal základem římského církevního práva a vzorem pro právní systémy v jednotlivých evropských zemích v období středověku. V ranně feudálních státních útvarech v českých zemích bylo trestní právo ovládáno starými právními obyčeji ještě z předstátní doby a bylo značně rozříštěné. Mělo především soukromoprávní charakter a z počátku sdílelo osud s právem závazkovým, přestože k ochraně závazkových vztahů a k vynucování práv věřitelů docházelo za použití prostředků a sankcí, jež jsou typické pro veřejné trestní právo. Veřejné trestní právo bylo nadále spojeno s ochranou panovníka a nově také církve. Postupem doby však docházelo k snahám o kodifikaci soudobých právních norem, z nichž lze zmínit především tzv. *Koldínův zákoník* (Práva městská Království českého z roku 1579), který obsahoval také úpravu trestního práva, zejména však kodifikoval městské právo v Čechách a na Moravě.²⁵ Ručení dlužníka za své závazky mělo původně podobu osobního ručení svobodou dlužníka, včetně otroctví či nevolnictví pro dluhy a vysokých pokut (Dekreta Břetislavova z roku 1039, Statuta Konrádova z roku 1189). Postupem doby ale byla moc věřitelů nad dlužníky omezována a byla nahrazována jinými formami ručení, především ručením celým jměním, posléze jměním individuálně určeným.²⁶

Prudký rozvoj tržního hospodářství a rozmach obchodu v průběhu 17. století si vyžadoval potřebu lepší ochrany věřitelů před podvodnými dlužníky.²⁷ Významnými počiny z této doby jsou Obnovená řízení zemská z roku 1627, která obsahovala úpravu reagující na obavy věřitelů z toho, že jejich pohledávky nebudou plně uspokojeny. K vlastnímu osamostatnění konkursního řízení došlo jednak císařským reskriptem ze dne 29. 8. 1637 a na něj navazujícím místodržitelským patentem ze dne 23. 11. 1637. V této době také docházelo k vzniku podstatných institucionálních principů a zásad pozdějšího insolvenčního řízení²⁸ především

²⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 64 až 65. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, str. 137.

²⁵ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 80 až 81, 91, 114., 119 až 125.

²⁶ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 116 až 118.

²⁷ URFUS, Valentin. *Vznik a počátky konkursního práva v Čechách*. Rozpravy Československé akademie věd: Řada společenských věd, 1960, sešit 4, str. 8 až 10.

²⁸ URFUS, Valentin. *Vznik a počátky konkursního práva v Čechách*. Rozpravy Československé akademie věd: Řada společenských věd. 1960, sešit 4, str. 4.

k zakotvení zásady poměrného uspokojování věřitelů.²⁹ První samostatnou kodifikací konkurzního práva byl Josefínský konkursní řád z roku 1781, jenž rozdělil řízení do čtyř stadií s tím, že samotné řízení trvalo do doby, než byly plně uspokojeny všechny pohledávky věřitelů, což vedlo k zdlouhavosti a nákladnosti řízení a potřebě jeho novelizace, která byla provedena až v roce 1862 zákonem č. 97 ř. z., o vyrovnacím řízení v případě zastavení platů. Tato úprava ale platila jen pro vybrané skupiny podnikatelů a nevedla k nápravě předchozích nedostatků, což vyústilo v nový konkurzní řád z roku 1868 a navazující zákon odpůřčí z roku 1884.³⁰ Nedostatky těchto předpisů pak částečně napravilo císařské nařízení č. 337/1914 ř.z., jímž se zavádí řád konkursní, vyrovnací a řád odpůřčí, a které se recepčním zákonem stalo součástí československého právního řádu a zůstalo v platnosti až do účinnosti zákona č. 64/1931 Sb., kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůřčí.³¹

Prvním uceleným trestním právním předpisem platným pro všechny tři země Koruny české byl Josefínský trestní zákoník Josefa I. vydaný v roce 1708 (*Constitutio criminalis Josephina*), který ale platil jen podpůrně vůči Koldínovu zákoníku a Obnovenému řízení zemskému. Ten byl v roce 1768 nahrazen trestním zákoníkem Marie Terezie (*Constitutio Criminalis Theresiana*), jenž zcela nahradil dřívější právo, včetně Koldínova zákoníku a Obnoveného zřízení zemského. Byl však archaický a brzy nahrazen modernějším Všeobecným zákoníkem o zločinech a trestech za ně Josefa II. Vývoj na dalších 150 let ovlivnil Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, neboť z něj vycházel i pozdější Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, jenž byl po několika novelách převzat jako součást platného práva i po vzniku samostatného Československa v roce 1918.³² V zákoníku z roku 1852 se prvně setkáváme se zárodky skutkových podstat úpadkových trestných činů tak, jak je známe dnes. Ustanovení § 199 v návaznosti na § 198 posledně citovaného zákoníku stanovilo skutkovou podstatu zločinu z povahy skutku, jež nápadně připomíná některé výslovné případy trestných činů páchaných na úkor věřitele podle platného trestního zákoníku (dle § 222 odst. 1, § 224 odst. 1 TZ).³³ Ustanovení § 205a dále upravovalo zločin podvodného úpadku,

²⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 66.

³⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005, str. 72 až 75.

³¹ ZOULÍK, František. *Vývoj insolvenčního řízení*. Právní fórum: český právnícký měsíčník, 2009, roč. 6, č. 4. Str. 155 až 156.

³² MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 158 až 165, 237 až 239.

³³ „když se někdo z marnotratnosti uvrhne v nemohoucnost, by dluhy platil, nebo když úskoky hledí prodloužití úvěr, anebo postavením smyšlených věřitelů neb jinak podvodným srozuměním nebo ukrytím části jmění svého

ustanovení § 205b zločin poškození cizích věcí věřitelů, ustanovení § 485 přečiny nadřžování věřiteli, ustanovení § 486 přečin úpadku z nedbalosti. Trestní zákoník z roku 1852 vymezoval také skutkové podstaty nedostatečného vedení knih dlužníkem podle § 486a, rejď za řízení vyrovnacího nebo za řízení konkursního podle § 486b a konečně prostřednictvím § 486c upravoval společná pravidla o odpovědnosti těch, kdo vedou obchodní podniky a pro zmocněnce.³⁴ K významné novelizaci předmětného zákoníku došlo již zmíněným císařským nařízením č. 337/1914 ř. z., jímž se zavádí řád konkursní, řád vyrovnací a řád odpůřčí, který sice obsahoval především mimotrestní úpravu, včetně stanovení pravidel pro řešení úpadku dlužníka, znamenal však výrazný dopad na možnost trestního postihu úpadkových deliktů. Především zrušil výše uvedený § 199 a nahradil ho podrobnější úpravou podvodného úpadku a různých forem poškození věřitelů nekalým jednáním dlužníka. Již podle názvů uvedených zločinů a přečinů lze rozpoznat obrysy dnešních skutkových podstat trestných činů poškození cizího věřitele podle § 222 odst. 2 TZ, zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ, způsobení úpadku podle § 224 TZ, zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TZ či pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ.

1.3. Období let 1918 až 1989

Zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československa ze dne 28. 10. 1918 (tzv. recepční norma) byl do právního řádu Československa inkorporován dosavadní právní řád a dosavadní státní instituce rakouské a uherské. Vynecháme-li období 2. světové války, v roce 1948 došlo k zásadní změně společenského, politického a ekonomického systému v Československu, jež se projevilo zrušením tržního hospodářství a soukromého podnikání a přechodem k centrálně plánovanému systému společenského života. Trestní zákoník z roku 1852, včetně všech jeho novel a dalších souvisejících předpisů, byl zrušen s účinností zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákoník. Ten zrušil poměrně vyvinutou trestněprávní ochranu závazkových právních vztahů a práv věřitelů a nahradil ji jediným ustanovením o trestném činu *poškození věřitele*, který byl zařazen mezi majetkové trestné činy. Na tom nezměnil nic ani zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále také „STZ“ nebo „trestní zákon“), úpravou poškozování věřitele. Konkurzní předpisy z roku 1914 byly

pravý stav masy překrotí.“ Viz MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: Nakladatelství J. Gusek, 1926, str. 373 a násl.

³⁴ Blíže viz KALLAB, Jaroslav, HERRNRITT, Vilém. *Trestní zákony československé platné v Čechách a v zemi moravskoslezské*. 3. vydání. Praha: Tiskem a nákladem Československého kompasu, 1933, str. 212 až 215 a 409 až 417.

na přechodnou dobu nahrazeny zákonem č. 64/1931 Sb., jímž se vydávají řád konkursní, řád vyrovnací a řád odpůrcí, avšak s novým občanským zákoníkem č. 64/1950 Sb. a na něj navazujícím občanským soudním řádem č. 142/1950 Sb. došlo k jejich zrušení. Konkursní a vyrovnací řízení bylo nahrazeno pouze likvidační exekucí spočívající v prodeji celého majetku dlužníka a rozdělení výtěžku mezi všechny věřitele. Jistou modifikaci přinesl nový občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. (dále jen „o. s. ř.“), a na něj navazující občanský zákoník č. 40/1964 Sb., jenž umožnil likvidaci majetku povinného, který byl předlužen a rozvrh výtěžku takové likvidace.³⁵

1.4. Období od roku 1989

Společenské události po listopadu 1989 zasáhly právo ve všech jeho oblastech včetně trestněprávní ochrany práv věřitelů a úpravy úpadkových situací dlužníků. V rámci právní kontinuity zůstal v platnosti občanský zákoník z roku 1964, který byl podroben mnoha legislativním změnám. Zároveň byl přijat zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, jenž založil jistou dvojkolejnost úpravy závazkového práva a nutnost složitějšího vymezení vztahu mezi závazky obchodními a občanskými (§ 261 a § 262 citovaného zákona). Tradiční řešení úpadku dlužníka prostřednictvím konkursu jako likvidační formy řešení úpadku a nově prostřednictvím vyrovnání jako formy nelikvidační zavedl zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále také „ZKV“ nebo „zákon o konkursu a vyrovnání“). Na tyto změny navazovaly také změny v oblasti trestního práva. Novela trestního zákona provedena zákonem č. 557/1991 Sb., vrátila od roku 1992 možnost postihování úpadkových trestných činů a nově zavedla skutkové podstaty trestných činů zvýhodňování věřitele (§ 256a STZ) a pletichy při řízení konkursním a vyrovnacím (§ 256b STZ). K dílčím úpravám v souvislosti s úpadkovými trestnými činy došlo zákonem č. 290/1993 Sb., který rozšířil alternativy poškození (vlastního) věřitele (§ 256 odst. 1 STZ) a zavedl nové kvalifikované skutkové podstaty odvíjející se od rozsahu způsobené škody (§ 256 odst. 4 STZ). Novela trestního zákona provedená zákonem č. 253/1997 Sb., kromě doplnění alternativ skutkových podstat trestných činů poškození (vlastního) věřitele a pletich v řízení konkursním a vyrovnacím, nově zavedla skutkovou podstatu trestného činu porušení povinností v řízení o konkursu a vyrovnání (§ 126 STZ), která však svou nešťastnou formulací postihovala toliko řízení konkursní, nikoli

³⁵ Blíže viz MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, str. 158 až 165, 270 a násl., a 337 až 340. ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova universita, 1996, str. 125 a násl.

však už řízení vyrovnací. V souvislosti s novelou zákona o konkursu a vyrovnání přijatá novela trestního zákona (provedena zákonem č. 105/2000 Sb. s účinností od 1. 5. 2000) poprvé stanovila trestní odpovědnost za úmyslné nesplnění povinnosti dlužníka, který byl v úpadku (nebo osoby jednající jménem takového dlužníka), podat návrh na prohlášení konkursu. Na tuto úpravu obsaženou v ustanovení § 126 odst. 2 STZ navazovala stejnou novelou zavedená nová skutková podstata trestného činu předlužení podle § 256c STZ, jež se nápadně podobala skutkové podstatě přečinu úpadku z nedbalosti podle § 486 trestního zákoníku z roku 1852. Poslední změna trestního zákona, která se dotkla skutkových podstat úpadkových trestných činů, byla provedena v souvislosti s přijetím nové úpravy úpadkového práva provedené insolvenčním zákonem účinným ode dne 1. 1. 2008. Kromě nutné změny terminologie došlo k dekriminalizaci nesplnění zákonné povinnosti podat návrh na zahájení konkursního řízení odstraněním sporného odstavce 2 ustanovení § 126 STZ. Nejzásadnější změnou trestního práva hmotného v posledních letech je však nepochybně přijetí nového trestního zákoníku. Ve vztahu k úpadkovým trestným činům obsahoval jen dílčí změny, avšak oproti předchozí úpravě zavedl přísnější postihy za spáchání úpadkových trestných činů. Systematicky pak zařadil skutkové podstaty všech úpadkových trestných činů do stejné Hlavy V zvláštní části trestního zákoníku mezi trestné činy proti majetku.

Z legislativních počínů v oblasti úpadkového práva nutno zmínit tzv. protišikanózní novelu insolvenčního zákona provedenou zákonem č. 334/2012 Sb., jejímž záměrem bylo reagovat na zjevně bezdůvodné insolvenční návrhy, dále novelu provedenou zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), jež měla posílit práva poškozených v insolvenčním řízení. Závěrem pak nelze opomenout tzv. revizní novelu insolvenčního zákona provedenou zákonem č. 294/2013 Sb., s účinností ode dne 1. 1. 2014, kdy také nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také OZ) a další související zákony, zejména pak zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích /dále také „ZOK“/). Přijetím nového občanského zákoníku došlo k zrušení dřívějšího zákona č. 40/1964 Sb., jakož i zákona č. 513/1991 Sb. a mnoha dalších předpisů, jež byly inkorporovány do úpravy nového občanského zákoníku. Nepochybně pozitivní věcí na novém občanském zákoníku je to, že odstranil onu dvoukolejnost závazkových právních vztahů.

2. Úpadkové trestné činy v společensko-právních souvislostech

2.1. Obecně k socioekonomickým souvislostem

Úpadek dlužníka, jakožto stav platební neschopnosti a/nebo předlužení (§ 3 IZ), je společností obecně vnímán jako negativní ekonomický jev. Nutno si však uvědomit, že podnikání (s nímž je úpadek spojen zejména), jakožto soustavná samostatná činnost vykonávaná na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku je ve své podstatě riziková činnost. Podstatné však je, jakými prostředky účastníci tržních vztahů tohoto účelu dosahují a jakým způsobem tržní hospodářství opouštějí. Přitom znakem kvalitního úpadkového práva je možnost rychlého výstupu neúspěšných subjektů z tržního systému a tím omezení dopadu možných ekonomických ztrát způsobených (protiprávním) jednáním dlužníka na ostatní věřitele, např. také v podobě druhotné platební neschopnosti, potažmo na celou společnost. Proto je k úpadku nutno přistupovat jako k prvku slučitelnému s hospodářským rozvojem, což také uznává Evropská charta pro malé podniky.³⁶ Bohužel v naší společnosti není tento pohled dostatečně zažit, a to možná způsobuje, že strach před stigmatem úpadku je jedním z kriminogenních faktorů úpadkové trestné činnosti dlužníků. Na druhou stranu, důležitou ekonomickou okolností, která ovlivňuje chování účastníků insolvenčního řízení, je způsob, jakým jsou věřitelé v tomto řízení uspokojováni na svých pohledávkách a jaké tzv. transakční náklady jim v souvislosti s vymáháním jejich pohledávky vznikají, potažmo, v jaké míře budou uspokojeny jejich pohledávky v insolvenčním řízení.³⁷ Tyto ukazatele pak bezpochyby mohou být také kriminogenním faktorem k páčání trestné činnosti spojené s úpadkem dlužníka. Tak jako každá trestná činnost, má i trestná činnost související se závazkovými právními vztahy, úpadkem dlužníka a jeho řešením některým ze způsobů stanovených insolvenčním zákonem, citelné sociální dopady. Možnost oddlužení fyzických osob nepodnikatelů, kterou s sebou přinesla nová úprava insolvenčního práva obsažená v insolvenčním zákoně, naopak rozšířila okruh potencionálních pachatelů úpadkových trestných činů, neboť finanční úpadek je pro řadu lidí velmi tíživou životní situací, přinášející materiální nouzi a s tím spojenou ztrátu dosavadní životní úrovně, čemuž se tyto osoby brání všemi možnými prostředky, často i za cenu páčání

³⁶ Dostupná na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_cs.pdf

³⁷ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 190 a násl.

trestné činnosti.³⁸ Domnívám se, že ve snaze zabránit páchání úpadkových trestných činů, potažmo úpadkové kriminality, má své hlavní místo prevence, a to zejména posílením finanční gramotnosti jak podnikatelů, tak spotřebitelů.

2.2. Postihování úpadkových trestných činů ve vztahu k jiným právním odvětvím

Úpadkové trestné činy bezprostředně souvisí se závazkovými právními vztahy mezi věřiteli a dlužníky, s úpadkem dlužníka a jeho řešením v rámci insolvenčního řízení. Prostřednictvím úpadkových trestných činů zákon poskytuje trestněprávní ochranu majetkovým zájmům věřitelů na uspokojení jejich pohledávek a taktéž ochranu zájmu na spravedlivém řešení úpadku dlužníka v průběhu samotného insolvenčního řízení.³⁹ V této kapitole se proto zaměříme na souvislosti při postihování úpadkových trestných činů z pohledu civilního řízení a řízení insolvenčního a jim odpovídajícím oblastem práva závazkového a insolvenčního. Nutno však připomenout, že postihování úpadkových trestných činů má přesah do dalších oblastí práva (např. práva daňového a exekučního), které však pro účely této kapitoly ponecháme stranou.

2.2.1. Vztah k civilnímu řízení a závazkovému právu

Postihování úpadkových trestných činů má vztah k civilnímu procesu toliko v souvislosti s uplatňováním odpovědnosti za škodu způsobenou trestným činem, a to prostřednictvím adhezního řízení podle § 43 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád /dále také „TŘ“/) a možnosti soudu rozhodnout o povinnosti obžalovaného nahradit tuto škodu podle § 228 TŘ, jež je fakultativní součástí trestního řízení. Uplatní-li totiž poškozený nárok na náhradu škody vůči pachateli – dlužníku v trestním řízení a poté ze stejného důvodu a ve stejné výši uplatní svůj nárok proti dlužníku – pachateli v civilním řízení, platí překážka věci zahájené (litispendence) a soud řízení o takové žalobě zastaví podle § 83 o. s. ř. ve spojení s § 82 o. s. ř.⁴⁰ Není ale vyloučeno, aby poškozený uplatňoval nárok žalobou

³⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1296/2008 ze dne 23. 10. 2008 publikované pod č. 52/2009 Sb. rozh. tr., podle kterého způsobu, jimiž se pachatel jako dlužník zbavuje majetku nebo ho zatěžuje na úkor uspokojení pohledávky věřitele, nemusejí být samy o sobě trestnými činy, nemají-li nepříznivé důsledky pro uspokojení pohledávek věřitele. HRADIŠŤAN, Robert. *Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe*. In: ASPI (právní informační systém).

³⁹ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 18.

⁴⁰ ŠABATA, Karel. *Insolvenční řízení a trestní řízení – vybrané souvislosti*. Státní zastupitelství, 2013, č. 6, str. 48 až 51.

podanou v civilním řízení a posléze se s tímž nárokem připojil do trestního řízení, jelikož trestní řád překážku věci zahájené nezná.⁴¹ Bude-li však v civilním sporu rozhodnuto dříve než v trestním řízení, trestní soud nemůže uložit obviněnému povinnost nahradit poškozenému škodu podle § 43 odst. 3 TŘ. V případě úpadkových trestných činů však otázku výše způsobené škody bude muset soud řešit jako otázku předběžnou vždy podle § 9 odst. 1 TŘ, jelikož tato otázka je součástí základních anebo kvalifikovaných skutkových podstat většiny úpadkových trestných činů a půjde tak o posouzení otázky viny obviněného.⁴² Nutno dodat, že civilní soud bude muset řízení o žalobě zastavit i v případě, bylo-li před podáním žaloby zahájeno insolvenční řízení, a to vzhledem k účinkům, které zahájení insolvenčního řízení na ostatní řízení způsobuje (srov. § 109 odst. 1 písm. a/, § 140a až 140e IZ).

Úpadkové delikty poskytují v první řadě ochranu závazkovým právním vztahům mezi věřitelem a dlužníkem, a to všem závazkovým vztahům soukromoprávním, tak i veřejnoprávním již proto, že z dikce příslušných skutkových podstat posuzovaných úpadkových trestných činů nijak neplyne, že by měly postihovat závazkové vztahy mezi věřiteli a dlužníky jenom podle obecné úpravy závazkových právních vztahů⁴³, nebo podle norem pracovního nebo jiného odvětví práva soukromého, natož práva veřejného⁴⁴. Jednání pachatele směřuje proti pohledávce věřitele, který má vůči pachateli, případně jiné osobě, za níž pachatel jedná, právo na plnění na základě závazkového vztahu, a to bez ohledu na důvod vzniku takového závazku. Pro posouzení trestní odpovědnosti není rovněž důležité, zda dlužníkem nebo věřitelem je fyzická osoba, právnická osoba, podnikatel nebo spotřebitel, anebo stát. Je proto zřejmé, že v společenském životě může docházet k nespočtu situací, jež budou zakládat závazkové vztahy mezi věřiteli a dlužníky, ať už ze smluv občanskoprávních, pracovních, nebo z jiných právních jednání k tomu

⁴¹ ZŮBEK, Jan. *Nárok poškozeného z pohledu trestního, civilního a insolvenčního*. Právní rozhledy, 2014, č. 4, str. 121.

⁴² Viz dále kapitola 3.2.2. Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 5 Tdo 806/2007 uveřejněné pod č. 39/2008 Sbírky rozhodnutí a stanovisek, část trestní (dále jen Sb. rozh. tr.).

⁴³ Podle obecné úpravy závazkových právních vztahů obsažené v občanském zákoníku závazkový právní vztah může vzniknout ze smlouvy, z protiprávního činu, nebo jiné právní skutečnosti, která je k tomu podle právního řádu způsobilá (§1723 odst. 1 OZ). Jeho obsahem jsou práva a povinnosti subjektů tohoto závazku, obecně nazývaných dlužník a věřitel (§ 1721 OZ) s tím, že plnění, které je předmětem jejich závazku, musí být majetkové povahy a musí odpovídat i nemajetkovým zájmům věřitele (§ 1722 OZ). Na závazky, které vznikly z jiných právních skutečností, se přiměřeně použijí ustanovení o závazcích z jiných právních skutečností (§ 1723 odst. 2 OZ).

⁴⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 63/2000 ze dne 10. 5. 2001 publikovaný pod č. 30/2001 Sb. rozh. tr.

podle právního řádu způsobilých, např. ze způsobení škody, získání bezdůvodného obohacení nebo porušení daňové nebo celní povinnosti.⁴⁵

Závazkový vztah mezi dlužníkem a věřitelem je znakem skutkové podstaty trestných činů poškození věřitele, zvýhodnění věřitele a způsobení úpadku. Existence závazkového vztahu však má význam i v případě trestných činů porušení povinností v insolvenčním řízení a pletich v insolvenčním řízení, jelikož i zde je závazkový vztah mezi dlužníkem a jeho věřiteli nepřímo vyjádřen prostřednictvím insolvenčního řízení (jeho účelu a zásad obsažených v § 1 a § 5 IZ), v průběhu kterého lze tyto trestné činy spáchat. Avšak v případě první zmíněné skupiny úpadkových trestných činů je otázka existence a obsahu závazkového vztahu mezi dlužníkem a věřitelem otázkou rozhodování o vině obviněného, a proto tuto otázku musí soud v trestním řízení posuzovat vždy samostatně, a to jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 TŘ. To také konstatoval Krajský soud v Hradci Králové v usnesení sp. zn. 10 To 286/2007 ze dne 25. 10. 2007 publikovaném pod č. 17/2009 Sb. rozh. tr., kde také uvedl, že to platí i v případě, kdy existence takového závazkového právního vztahu již byla deklarována pravomocným rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, které nemá konstitutivní povahu. Skutečnost, že soud v trestním řízení není vázán pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu, soud nijak nezbavuje povinnosti, aby se v odůvodnění svého rozhodnutí s daným rozhodnutím náležitě vypořádal (v souladu s § 2 odst. 6 TŘ), tím spíše, je-li tomuto orgánu řešení takové otázky speciálně svěřeno.⁴⁶

2.2.2. Vztah k insolvenčnímu řízení a insolvenčnímu právu

Obecně lze konstatovat, že zahájení insolvenčního řízení, rozhodnutí o úpadku, jakož i rozhodnutí o způsobu jeho řešení nemá vliv na zahájení ani průběh trestního řízení. V ustanoveních insolvenčního zákona totiž nenajdeme žádnou překážku, která by tomu bránila (srov. § 109 IZ, § 140a IZ) s tím, že v ustanovení § 266 odst. 1 písm. a) IZ výslovně stanoví, že prohlášením konkursu se trestní řízení nepřerušuje. Vycházejíc z této premisy by mělo platit, že insolvenční řízení nebrání rozhodnutí o nároku poškozeného na náhradu škody,

⁴⁵ Viz např. § 2894 a násl. OZ, § 251 až § 274 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů, § 153 odst. 2 a § 219 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů nebo § 254 celního zákona č. 242/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Posledně zmíněné právní předpisy norem veřejného práva zcela běžně operují s pojmy dlužník a věřitel. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2209

⁴⁶ Viz také ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2209.

kteřá byla způsobena trestným činem dlužníka – pachatele v rámci adhezního řízení, jakožto součástí řízení trestního.⁴⁷ Avšak tzv. revizní novela insolvenčního zákona přijatá zákonem č. 295/2013 Sb. zavedla i pro trestní řízení omezení vyplývající z § 140a až § 140e IZ, z nichž plyne, že rozhodnutím o úpadku (§ 136 IZ) se přerušují soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny pohledávkou, nebo na které se v insolvenčním řízení pohlíží jako na přihlášené, nebo o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují. Není-li stanoveno jinak, v těchto řízeních nelze pokračovat po dobu, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku (§ 140a odst. 1 IZ). Podle § 140b IZ se k rozhodnutím vydaným v rozporu s tímto zákazem v insolvenčním řízení nepřihlíží. Z uvedeného tudíž plyne, že poškozený sice může v adhezním řízení uplatňovat takovou pohledávku podle § 43 odst. 3 TŘ, avšak v trestním řízení ji soud nemůže přiznat poškozenému podle § 228 TŘ a zavázat obviněného k povinnosti nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem nebo vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem, ale musí poškozeného podle § 229 odst. TŘ odkázat s tímto jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních. Stejně tak zřejmě nebude možné zahájit adhezní řízení v době, kdy trvají účinky rozhodnutí o úpadku, a to vzhledem k zásadě obsažené v § 140c IZ, podle které platí, že v době, po kterou trvají účinky rozhodnutí o úpadku, nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, jak byly vypočteny výše, nejde-li o incidenční spory, ani řízení o pohledávkách, které se v insolvenčním řízení neuspokojují (§ 170 IZ). Vzhledem k dikci § 140e odst. 1 IZ patrně po dobu trvání účinků rozhodnutí o úpadku nebude možné nařídít nebo zahájit výkon rozhodnutí nebo exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty. Za této situace pak bude platit, že pokud před zahájením trestního stíhání anebo i v jeho průběhu bylo rozhodnuto o úpadku obviněného a do skončení trestního řízení nedošlo k zániku účinků rozhodnutí o úpadku, pak nelze v adhezním řízení rozhodnout o přiznání nároku na náhradu škody, ale poškozené je třeba s jejich nároky podle § 229 odst. 1 TŘ odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních.⁴⁸ Případné výsledky insolvenčního řízení v průběhu trestního řízení můžou, ale nemusí mít význam při rozhodování o výši náhrady škody jednotlivým poškozeným věřitelům.⁴⁹ Tato otázka má

⁴⁷ ŠABATA, Karel. *Insolvenční řízení a trestní řízení – vybrané souvislosti*. Státní zastupitelství, 2013, č. 6, str. 48 až 51.

⁴⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 469/2015 ze dne 13. 5. 2015.

⁴⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 806/2007 ze dne 26. 9. 2007 publikované pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr., ve kterém Nejvyšší soud konstatoval, že v případě trestného činu předlužení podle § 256c odst. 2 STZ

význam především u trestných činů poškození věřitele, zvýhodnění věřitele a také v případě trestného činu pletichy v insolvenčním řízení, neboť stanovení výše škody způsobené pachatelem věřiteli je už v základní skutkové podstatě otázkou viny obviněného, kterou soud posuzuje samostatně podle § 9 odst. 1 TR⁵⁰ a jejíž výši zjišťují orgány činné v trestním řízení zpravidla na podkladě znaleckého posudku podle § 105 odst. 1 věta druhá TR.⁵¹ Odpověď na tuto otázku si musí orgán činný v trestním řízení zodpovědět i v případě, že insolvenční řízení již skončilo splněním rozvrhového usnesení (§ 308 odst. 1 písm. c/ IZ) a poškození věřitelé již byli uspokojeni podle schváleného rozvrhu. Nutno dodat, že bylo-li vedle trestního řízení zahájeno vůči pachateli – dlužníku insolvenční řízení, je právem a zároveň povinností věřitelů – poškozených uplatnit své pohledávky na náhradu škody nebo jiné újmy způsobené trestným činem dlužníka – pachatele také v insolvenčním řízení, a to ve lhůtě kterou jim k tomu stanoví insolvenční soud v rozhodnutí o úpadku.⁵²

Souvislost mezi postihováním úpadkových trestných činů a insolvenčním právem, potažmo insolvenčním řízením, je nutno hledat především v konkrétních znacích skutkových podstat jednotlivých úpadkových trestných činů. Insolvenční zákon totiž jako základní norma úpadkového práva⁵³ vymezuje pojmy a upravuje vztahy, které jsou z hlediska vyvozování trestní odpovědnosti a postihování všech úpadkových trestných činů podstatné, protože je trestní právo nijak nedefinuje. Trestní zákoník toliko – v návaznosti na § 432 IZ a dosud

(§ 224 odst. 2 TZ) nemá výsledek konkursního řízení vliv na zjišťování škody, jelikož ta se u daného trestného činu projevuje úbytkem na majetku dlužníka. Dále také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 242/2004 ze dne 10. 3. 2004 publikované pod č. 6/2005 Sb. rozh. tr., podle kterého výše škody v případě trestného činu zvýhodnění věřitele představuje rozdíl mezi výší částky, již byla uspokojena pohledávka zvýhodněného věřitele, a částkou, která by tomuto věřiteli náležela při poměrném vypořádání v konkursu, protože právě tento rozdíl představuje částku, o níž byli ostatní věřitelé poškozeni.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2211.

⁵¹ Srov. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.

⁵² Novela insolvenčního zákona provedená v souvislosti s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 8. 2013 založila jistou nerovnost mezi věřiteli vykonatelných pohledávek z titulu náhrady škody nebo jiné újmy způsobené trestným činem podle toho, zda poškozený pohledávky uplatnil v trestním nebo v civilním řízení. Přiznává totiž věřitelům vykonatelných pohledávek na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem zajištěných v trestním řízení majetkem dlužníka - pachatele, z našeho pohledu, privilegované postavení, které spočívá v prolomení obecné lhůty pro přihlašování pohledávek vztahující se na všechny ostatní věřitele (§ 173 odst. 1 IZ), a jejich uspokojování jako zajištěných věřitelů (§ 167 odst. 2 IZ).

⁵³ Mimo insolvenčního zákona je to také zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, dále zejména vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 314/2007 Sb., o minimálním limitu pojistného plnění a minimálních standardech pojistných smluv insolvenčních správců, ve znění pozdějších předpisů, a také Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 o úpadkovém řízení.

probíhající řízení podle zákona o konkursu a vyrovnání – v ustanovení § 128 TZ⁵⁴ ztotožňuje řízení podle zákona o konkursu a vyrovnání a postavení správce podle tohoto zákona s řízením insolvenčním a postavením insolvenčního správce podle zákona insolvenčního. Jinak se vymezení pojmů spojených s úpadkovým právem vyhýbá. V následující kapitole proto považujeme za vhodné objasnit jádro alespoň těch nejzákladnějších pojmů, jež jsou ve vztahu k postihování úpadkových trestných činů nejpodstatnější a které mají význam pro další výklad o úpadkových trestných činech, jež jsou předmětem této práce.

2.2.2.1. Vymezení základních pojmů úpadkového práva

Účelem insolvenčního řízení je řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka některým ze způsobů stanovených insolvenčním zákonem tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů.⁵⁵ To lze jednoduše dovodit z předmětu úpravy insolvenčního zákona podle § 1 písm. a) IZ ve spojení se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení podle § 5 IZ. Zásady obsažené v posledně citovaném ustanovení⁵⁶ jsou pro postihování úpadkových trestných činů důležité nejen z hlediska výkladu účelu insolvenčního řízení, ale také z hlediska prevence, jelikož mimo jiné vymezují zásadní práva a povinnosti dlužníků a věřitelů, jakožto možných pachatelů a poškozených úpadkovou trestnou činností. Účel insolvenčního řízení tedy ohrožuje takové jednání, v důsledku kterého nelze náležitě uspořádat majetkové vztahy dlužníka k dalším osobám

⁵⁴ Podle § 128 TZ se insolvenčním správcem rozumí i předběžný insolvenční správce, zástupce insolvenčního správce, oddělený insolvenční správce, zvláštní insolvenční správce; postavení insolvenčního správce má i správce konkursní podstaty, předběžný správce konkursní podstaty, zvláštní správce konkursní podstaty, zástupce správce konkursní podstaty a vyrovnací správce. Insolvenčním správcem se rovněž rozumí osoba, kterou podle jiného právního předpisu insolvenční správce určil, aby jej zastupovala při výkonu jeho pravomoci stanovené jiným právním předpisem na území jiného státu, dále zahraniční insolvenční správce, zahraniční insolvenční správce pojišťovny nebo zajišťovny a osoba, kterou podle jiného právního předpisu zahraniční insolvenční správce nebo zahraniční insolvenční správce pojišťovny nebo zajišťovny jmenoval, aby mu pomáhala nebo jej zastupovala.

⁵⁵ K účelu insolvenčního zákona a insolvenčního řízení viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. KSPA 56 INS 1418/20091, VSPH 355/2009-A ze dne 10. 7. 2009, sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009-A ze dne 17. 7. 2009 nebo sp. zn. MSPH 60 INS 1294/2009, 2 VSPH 205/2009-A ze dne 9. 7. 2009.

⁵⁶ Jedná se především o zásadu spravedlivého řízení neboli zákaz nespravedlivého poškozování či nedovoleného zvýhodňování účastníků řízení, princip rychlosti a hospodárnosti řízení, princip co nejvyššího uspokojení věřitelů, zásada rovných možností věřitelů, zásada zachování práv věřitelů nabytých v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení a zákaz uspokojení věřitelů mimo insolvenční řízení. Blíže viz MLEJNKOVÁ, I. a kol. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. Praha: Verlag Dashöfer, 2014, kapitola 2.1 (softwarová aplikace).

jejich nejvyšším a zásadně poměrným uspokojením, anebo k narušování účelu insolvenčního zákona dochází porušováním dalších zásad insolvenčního řízení stanovených v § 5 IZ.⁵⁷

Svému účelu může insolvenční řízení dostát pouze v případě, je-li řádně zahájeno. Z ustanovení § 97 odst. 1 a 5 IZ plyne, že insolvenční řízení lze zahájit jen na návrh, který je oprávněn podat dlužník nebo jeho věřitel, a jde-li o hrozící úpadek, může insolvenční návrh podat jen dlužník. Insolvenční návrh má právní účinky, tedy jeho podáním u věcně příslušného soudu (dnem, kdy tomuto soudu byl doručen) se zahajuje insolvenční řízení jen, je-li tento návrh opatřen úředně ověřeným nebo uznávaným elektronickým podpisem osoby, která návrh podala anebo je tento návrh odeslán z její datové schránky; jinak se k němu nepřihlíží (§ 97 odst. 2 IZ). Tento požadavek se týká i zástupce navrhovatele s procesní plnou mocí, prostřednictvím kterého navrhovatel návrh podává.⁵⁸ Otázku, zda insolvenční řízení bylo řádně zahájeno, zkoumají orgány činné v trestním řízení samostatně jako předběžnou otázku právě u výše zmíněného trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ a také u trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ, a to i v případě, byla-li již zveřejněna vyhláška, kterou soud oznámil zahájení insolvenčního řízení (§ 101 a násl. IZ) a řízení probíhá delší dobu.⁵⁹ To samé platí i v situaci, kdy již bylo rozhodnuto o úpadku dlužníka včetně způsobu jeho řešení.⁶⁰ Právě stav úpadku je z hlediska postihování úpadekových trestných činů klíčový, ačkoli žádný z nich nevyžaduje, aby bylo o úpadku rozhodnuto v insolvenčním řízení podle insolvenčního zákona (byť v případě trestných činů porušení povinnosti v insolvenčním řízení a pletich v insolvenčním řízení je v době spáchání těchto trestných činů již zpravidla rozhodnuto o úpadku).⁶¹

Pojem úpadku je tedy klíčový z hlediska definování reálného ekonomického stavu dlužníka, a jelikož trestní zákoník tento pojem nedefinuje, je nutno na definici tohoto stavu

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2265.

⁵⁸ K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. KSBR 37 INS 294/2008, 29 NSČR 1/2008 ze dne 27. 1. 2010 publikované pod č. 88/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní, obchodní a správní (dále jen Sb. rozh. obč.).

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2257.

⁶⁰ Srov. přiměřeně rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 7 To 213/1995 ze dne 7. 6. 1995, publikované pod č. 3/1997 Sb. rozh. tr., podle kterého je neschopnost pachatele plnit své splatné závazky (úpadek) v případě trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a STZ otázkou, která musí být objasněna již v přípravném řízení.

⁶¹ Srov. např. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 751/2001 ze dne 4. 10. 2001, publikované pod č. 10/2003 Sb. rozh. tr., týkající se trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 1 STZ.

použit ustanovení insolvenčního zákona. Obligatorním předpokladem úpadku v obou jeho formách – v platební neschopnosti podle § 3 odst. 1 IZ nebo v předlužení podle § 9 odst. 3 IZ – je pluralita věřitelů s tím, že úpadek předlužením přichází v úvahu jen u dlužníka, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou podnikatelem. Aby byl dlužník v platební neschopnosti, vyžaduje se, aby měl vůči nejméně dvěma věřitelům peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky nebyl schopen plnit, což se dovozuje za pomoci vyvratitelných zákonných domněnek obsažených v § 3 odst. 2 IZ. Naproti tomu při úpadku předlužením se podmínka mnohosti věřitelů neodvozuje pouze od jeho závazků již splatných, ale od toho, zda souhrn dlužníkových splatných i nesplatných závazků převyšuje hodnotu jeho majetku.⁶² Přitom je nutno přihlídnout k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat. Dlužník však není v úpadku, pokud – objektivně vzato – je schopen uhradit splatné pohledávky věřitelů, není-li však k jejich úhradě ochoten.⁶³ Věřitel tedy nemůže uspět s insolvenčním návrhem, může-li svou pohledávku vzhledem k majetkovým poměrům dlužníka bez obtíží vydobýt výkonem rozhodnutí (exekucí).⁶⁴

Nejpozději v rozhodnutí o úpadku soud ustanoví insolvenčního správce (§ 27 odst. 1 IZ), jenž v řízení vystupuje jako procesní subjekt (§ 9 písm. d/ IZ) a kterým trestní zákoník, jak je již uvedeno, rozumí také další správce, kteří vystupují v jednotlivých fázích insolvenčního řízení nebo v některých specifických situacích, jakož i správce konkurzní podstaty a další správce podle zákona o konkursu a vyrovnání. Právě výkon funkce insolvenčního správce je důležitým prostředkem k naplnění zásad obsažených v § 5 IZ a k dosažení účelu insolvenčního řízení.⁶⁵ Proto také trestní zákoník trestným činem porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 chrání výkon funkce insolvenčního správce před jednáním, jehož důsledkem je ohrožení účelu insolvenčního řízení ve smyslu výše uvedeném. Práva a povinnosti insolvenčního správce a dalších subjektů, ale i jiných osob různým způsobem

⁶² MLEJNKOVÁ, Ivana. *Insolvenční řízení v soudní judikatuře I. – úpadek a insolvenční návrh*. Obchodní právo, 2011, č. 6.

⁶³ Viz stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 19/98 ze dne 17. 6. 1998 publikované pod č. 52/1998-XIV Sb. rozh. obč.

⁶⁴ Srov. odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. MSPH 88 INS 7327/2009, 29 NSČR 38/2010 ze dne 1. 3. 2012 publikované pod č. 83/2012 Sb. rozh. obč.

⁶⁵ Podle § 36 IZ je insolvenční správce povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí; je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře. Společnému zájmu věřitelů je povinen dát při výkonu funkce přednost před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob.

participujících na insolvenčním řízení, jejichž mařením nebo hrubým ztěžováním může dojít ke spáchání úpadkového trestného činu, vymezuje insolvenční zákon v řadě ustanovení.⁶⁶ Mařit výkon funkce insolvenčního správce znamená usilovat o znemožnění výkonu takové funkce v době, kdy má být splněna.⁶⁷ Přitom postačí, je-li toto jednání způsobilé mařit nebo hrubě ztěžovat výkon funkce insolvenčního správce, třebaže se podařilo zvýšeným úsilím insolvenčního správce překonat mařící jednání pachatele a majetek náležící do majetkové podstaty zjistit a zpeněžit, resp. vrátit do podstaty a použít k uspokojení věřitelů.⁶⁸ Hrubé ztížení výkonu funkce insolvenčního správce vždy znamená, že i přes hrubě ztěžující jednání vyžadující zvýšené úsilí insolvenčního správce k provedení stanoveného úkonu nakonec dojde. Uvedené ustanovení míří především na další osoby, které mají v insolvenčním řízení vůči insolvenčnímu správci stanovené povinnosti, např. poskytovat insolvenčnímu správci součinnosti podle § 43 IZ, ale postihuje i jednání, jež přímo útočí na osobu insolvenčního správce, na osobu jemu blízkou nebo na jeho majetek a ohrožuje tak účel insolvenčního řízení. Na druhé straně, také insolvenční správce může dispozicemi s majetkem dlužníka, kterými porušuje povinnosti stanovené insolvenčním zákonem, naplnit skutkovou podstatu některého z úpadkových trestných činů (např. zvýhodnění věřitele, pokud v rozporu s insolvenčním zákonem úmyslně zvýhodní některého věřitele před jiným,⁶⁹ nebo naplněním skutkové podstaty pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3, 4, příp. 5 TZ⁷⁰). Zejména, pokud k dispozicím s majetkovou podstatou nemá oprávnění.⁷¹ Insolvenční správce odpovídá za škodu nebo jinou újmu, kterou dlužníku, věřitelům nebo třetím osobám způsobil tím, že při výkonu své funkce porušil povinnosti, které jsou mu uloženy zákonem nebo rozhodnutím soudu, jakož i tím, že při jejím výkonu nepostupoval s odbornou péčí. Této odpovědnosti se insolvenční správce zproští, jen když prokáže, že škodě nebo jiné újmě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které po něm bylo možné spravedlivě požadovat se zřetelem k průběhu insolvenčního řízení s tím, že odpovídá i za škodu nebo újmu způsobenou osobami, kterých použil k plnění úkolů (§ 37 odst. 1 a 2 IZ).

⁶⁶ Viz výklad k trestnému činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení v kapitole 5.5 této práce.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2263.

⁶⁸ Srov. přiměřeně výrok II. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 636/2006 ze dne 7. 6. 2006 publikovaného pod č. 36/2007 Sb. rozh. tr.

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2237.

⁷⁰ K trestněprávní odpovědnosti insolvenčního správce za tzv. aktivní a pasivní úplatkářství, viz výklad v kapitole 5.5.2 této práce.

⁷¹ Kdo je osobou s dispozičními oprávněními k majetkové podstatě a co se nakládáním s majetkovou podstatou rozumí, vymezuje insolvenční zákon v ustanovení § 228 a § 229 IZ.

3. Subsidiarita trestní represe

Ambicí sebelepšího trestního práva v oblasti postihování úpadkových trestných činů sice nemůže být, aby nahradilo kvalitní úpadkový zákon, ale vhodně konstruovanými skutkovými podstatami by ho mělo doplňovat a poskytovat určitý systém postihu těch nejzávažnějších případů porušení závazkových vztahů, které buď vedou k úpadku, nebo potažmo narušují řádný průběh jeho řešení.⁷² Nový trestní zákoník, držíc se této ambice, přinesl formální pojetí trestného činu s materiálním korektivem obsaženým v § 12 odst. 2 TZ, který podle některých názorů umožňuje orgánům činným v trestním řízení progresivnější přístup k posouzení, zda určité jednání je trestným činem, nebo postačí uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů, či případně jde o čin beztrestný.⁷³ Na druhou stranu nelze přehlédnout, že oproti předchozí úpravě došlo k zpřísnění trestní represe zavedením nových skutkových podstat, které postihují jednání dosud netrestná, zostřením trestní represe stanovením nových znaků toho kterého trestného činu, koncipováním některých skutkových podstat jako předčasně dokonaných deliktů s vyloučením účinné lítosti atd.⁷⁴

3.1. Subsidiarita trestní represe z hlediska postihování úpadkových trestných činů

Z pohledu trestných činů souvisejících se závazkovými vztahy, s úpadkem dlužníka a s jeho řešením v insolvenčním řízení, je základním korektivem trestní represe ustanovení čl. 8 odst. 2 věta druhá Listiny základních práv a svobod, podle které nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Z toho plyne, že úpadek dlužníka sám o sobě nemůže být důvodem k omezení osobní svobody, kriminalizována však mohou být ta jednání (prostředky), která k stavu úpadku vedla buď přímo, nebo nepřímo. Došlo-li k takovému jednání, poté, co budou dovozeny všechny zákonné znaky skutkové podstaty konkrétního úpadkového deliktu, bude na místě věc zhodnotit z pohledu zásady subsidiarity trestní represe a principu ultima ratio. Nelze však zapomínat, že citované ustanovení Listiny základních práv a svobod se týká jen takových závazků dlužníka, které vznikají na základě smluvního vztahu.⁷⁵

⁷² PÚRY, František. *Vyvažování prevence a represe*. Konkurzní noviny. Vydání č. 20 ze dne 2. 10. 2003.

⁷³ RŮŽIČKA, Miloslav. *K formálnímu pojetí trestného činu z pohledu státního zástupce*. Trestněprávní revue. č. 6/2011.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, str. 36.

⁷⁵ Srov. již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu publikovaný pod č. 30/2001 Sb. rozh. tr.

Uplatňování zásady subsidiarity trestní represe v případě úpadkových trestných činů může být z hlediska materiálního korektivu obsaženého v § 12 odst. 2 TZ problematické. Jako společensky škodlivé by určitě měly být vnímány toliko ty (úpadkové) trestné činy, jejichž spácháním byly porušeny nebo ohroženy zájmy velkého počtu věřitelů s pohledávkami větší hodnoty a/nebo pachatel nakládal s majetkem dlužníka ve velkém rozsahu a/nebo s majetkem vysoké hodnoty, a/nebo pachatel (zpravidla dlužník) opakovaně a hrubě porušuje své povinnosti v insolvenčním řízení.⁷⁶ Pokud tomu tak je, trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen, pokud k tomu nestačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (§ 12 odst. věta druhá TZ). Insolvenční zákon, jakožto základní mimotrestní předpis upravující insolvenční právo, neobsahuje úpravu přestupků nebo správních deliktů dlužníka, který je v úpadku, nebo jiných subjektů insolvenčního řízení či dalších osob vystupujících v řízení. Jedinou výjimkou v oblasti právních předpisů upravujících úpadkové právo je zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZIS“), jenž Ministerstvu spravedlnosti svěřuje pravomoc ve správním řízení odebrat povolení pro výkon činnosti insolvenčního správce nebo uložit insolvenčnímu správci pokutu až do výše 200 000 Kč za správní delikty (§ 36b ZIS), kterých se může správce dopustit tím, že ministerstvo neinformuje o okolnostech, jež by mohly vést k pozastavení práva vykonávat činnost insolvenčního správce podle § 9 nebo § 10 ZIS, zániku práva podle § 12 ZIS nebo ke zrušení povolení nebo zvláštního povolení podle § 13 odst. 1 ZIS. Uvedené však bude mít smysl jen v omezené míře u trestných činů spáchaných insolvenčním správcem. Je proto diskutabilní, zda institut odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu⁷⁷ včetně úpravy neplatnosti a neúčinnosti právních

⁷⁶ PŮRY, František. *Možnosti trestního postihu úpadkových trestných činů. Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 2. února 2011 v Brně. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 214.

⁷⁷ Jde o mimotrestní instrumenty, které zaručují ochranu zájmů věřitelů i dlužníka v důsledku porušení povinností stanovených insolvenčním zákonem. Insolvenční zákon sankcionuje dlužníka v podobě odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu způsobenou věřiteli nepodáním insolvenčního návrhu podle § 98 IZ (§ 99 IZ), za škodu nebo jinou újmu způsobenou při nakládání s majetkovou podstatou v reorganizaci (§ 330 odst. 3 IZ) a dále za porušení povinností stanovených insolvenčním zákonem v době trvání moratoria podle § 127 IZ. Dlužník, ale také věřitele jako insolvenční navrhovatel, odpovídá za škodu nebo jinou újmu způsobenou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu, bylo-li řízení o jejich návrhu zastaveno, nebo byl-li jejich insolvenční návrh odmítnut anebo zamítnut (§ 147 IZ). Věřitel se navíc vystavuje pořádkové pokutě za zjevně bezdůvodný insolvenční návrh dle § 128a IZ. Také insolvenční správce a věřitelé v postavení členů nebo náhradníků věřitelského výboru odpovídají za škodu způsobenou při výkonu jejich funkce porušením povinností uložených jim zákonem, rozhodnutím soudu nebo postupem v rozporu s odbornou péčí či neodborným výkonem jejich funkce (§ 37 a § 60 IZ). Nejen dlužníka, ale všechny osoby participující na insolvenčním řízení pak lze postihnout pořádkovou pokutou (§ 53 o. s. ř. ve spojení s § 7 IZ) za nesplnění jejich povinností stanovených insolvenčním zákonem (např. dle § 44 odst. 3 IZ, § 213 IZ) s tím, že insolvenční zákon zvlášť upravuje pořádkovou pokutu ukládanou členům nebo náhradníkům věřitelského výboru, který se

úkonů, které nabízí insolvenční zákon, případně mimotrestní sankce stanovené v jiných právních předpisech,⁷⁸ jsou z hlediska odpovědnosti pachatele, jako sankce ve smyslu zásady subsidiarity trestní represe dostačující. Zcela určitě nikoli. Je tomu tak zejména v situacích, kdy poškozenému zůstane po pachateli sice vykonatelná, ale nedobytná pohledávka. Domníváme se, že na tyto instituty je lépe nahlížet jako na prostředky prevence, jež mají pachatele odradit od páchání daleko škodlivějšího jednání, které by nejen naplňovalo znaky skutkové podstaty některého z úpadkových trestných činů, ale z hlediska své škodlivosti (způsobené škody) by vyžadovalo trestněprávní postih. Tato myšlenka se částečně odráží u skutkových podstat trestných činů poškození věřitele a zvýhodnění věřitele, kde k tomu, aby bylo jednání pachatele trestné, se vyžaduje způsobení škody nikoli malé, tj. škody alespoň ve výši 25 000 Kč. V praxi si však lze představit i situace, kdy negativní celospolečenský dopad konkrétního úpadkového trestného činu bude bagatelní, způsobená škoda nebude dosahovat ani částky 25 000 Kč, avšak v individuální sféře jednotlivce může mít způsobená škoda devastační socioekonomické dopady. Nadto je však nutno připomenout, že možnost využít výše uvedených institutů (včetně odporovatelnosti právních úkonů podle občanského zákoníku) a zvrátit tak škodlivý následek jednání pachatele, ale i jejich nevyužití, nemůže jakkoli ovlivnit právní posouzení jednání pachatele z hlediska norem trestního práva, může však ovlivnit časové stadium trestného činu (poškození věřitele), tj. v jakém rozsahu zůstal ve stadiu pokusu či zda byl dokonán.⁷⁹

Důležitým prvkem prevence před pácháním úpadkových trestných činů a úpadkové kriminality obecně může být také účast některého z orgánů činných v trestním řízení (§ 12 odst. 1 TŘ) na insolvenčním řízení. Tuto možnost stanoví insolvenční zákon výslovně státnímu zastupitelství v § 7c IZ, jemuž umožňuje vstoupit do zahájeného insolvenčního řízení, včetně incidenčního sporu a moratoria, a účastnit se ho jako jeden z procesních subjektů (§ 9 IZ). Již sama tato skutečnost může pachatele odradit od realizace jeho trestných úmyslů. Z hlediska odpovědnostních institutů obsažených v insolvenčním zákoně jsou s účastí

bez řádné omluvy neúčastní jeho schůzí nebo jinak neplní své povinnosti, a insolvenčnímu správci (§ 81 IZ). Insolvenční zákon se také snaží předejít nekalým praktikám ze strany věřitelů stanovením speciálních sankcí za přihlášení nadhodnocené pohledávky dle § 178 a § 179 IZ a povinností skládat peněžité jistoty k zajištění případně vzniklé škody způsobené či už popřením pohledávky jiného věřitele (§ 202 odst. 4 IZ) nebo podáním nedůvodného insolvenčního návrhu (§ 128a IZ).

⁷⁸ Zde považují za vhodné alespoň odkázat na ustanovení upravující důsledky spojené s prohlášením konkursu podle jiných právních předpisů, např. podle § 8 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, § 95 odst. 3, § 113 odst. 1 písm. e), § 127 odst. 2 ZOK, či se zrušením konkursu proto, že majetek dlužníka je zcela nedostačující podle § 206 ZOK.

⁷⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 382/2011 ze dne 27. 4. 2011.

státního zastupitelství na insolvenčním řízení spojeny především incidenční spory (§ 159 odst. 1 IZ) a odpůrčí žaloby podané insolvenčními správci podle § 239 IZ, jež tyto spory zahajují. Totiž právě insolvenční správce nejčastěji podává trestní oznámení pro podezření ze spáchání úpadkového trestného činu a zároveň podává odpůrčí žalobu založenou na stejných skutkových okolnostech,⁸⁰ jako podané trestní oznámení s tím, že v obou případech se snaží do majetkové podstaty dostat zpět majetek, u něhož je dáno podezření, že byl vyveden z majetku dlužníka protiprávní, potažmo trestní činností.⁸¹ Orgány činné v trestním řízení mohou svými pravomocemi, kterými disponují v probíhajícím trestním řízení prostřednictvím účasti státního zástupce, významnou měrou přispět k urychlení a úspěšnému projednání odpůrčí žaloby, případně k zabránění vzniku škody a v širším pojetí i k naplnění účelu trestního řízení (nejen) z hlediska kompenzace následků trestné činnosti.⁸² Nepochybně to platí i obráceně a informace získané státním zástupcem účastí na insolvenčním řízení mohou orgánům činným v trestním řízení pomoci skutek lépe kvalifikovat anebo přinesou důležitý důkazní materiál i ve vztahu k insolvenčnímu správci jako pachateli (který uzná např. neexistující pohledávku).

3.1.2. Prevence nebo represe?

Prostředky mimotrestní odpovědnosti obsažené v insolvenčním zákoně či zákoně o insolvenčních správcích svými preventivními účinky nijak nezabrání účelovému páčání úpadkových trestných činů. Zejména ze strany subjektů, jejichž hlavním cílem je eliminovat dotčeného soutěžícího z dalšího konkurenčního boje v daném podnikatelském prostředí, ať už prostřednictvím nedůvodných insolvenčních návrhů, či jiných jednání naplňujících znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele (§ 222 odst. 2 písm. b/, odst. 4 písm. c/ TZ), případně zvýhodnění věřitele spáchaného ve spolupachatelství (§ 24 odst. 1, § 223 odst. 1, odst. 3 písm. b/ TZ), jehož důsledkem je úpadek poškozeného. Účelem jednání těchto pachatelů je diskreditace svých konkurentů již samotnou informací o zahájeném insolvenčním řízení, která je širokou laickou veřejností vnímána jako úpadek

⁸⁰ Srov. skutkové podstaty právních úkonů bez přiměřeného protiplnění podle § 235 odst. 1 IZ, zvýhodňujících právních úkonů podle 241 IZ a úmyslně zkracujících právních úkonů podle § 242 IZ se skutkovými podstatami trestných činů poškození věřitele podle § 222 TZ a zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ.

⁸¹ HRADIŠŤAN, Robert. *Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe*. In: ASPI (právní informační systém). Wolters Kluwer ČR.

⁸² Dtto.

subjektu (podle § 3 IZ).⁸³ Je nasnadě, že takto závažná protispolečenská jednání, především ta, která mají zásadní dopady do majetkové sféry poškozených osob, musí být nutně postihována trestněprávními sankcemi. V těchto případech totiž nedobytná vykonatelná pohledávka z titulu náhrady škody nebo jiné újmy poškozeným nepřinese náležitou satisfakci. Hrozba náhrady škody tudíž v těchto případech zcela jistě nebude mít preventivní účinek na jednotlivce ani na celou společnost. Trestní právo předpokládá, jak již bylo řečeno, souběžné uplatňování trestní odpovědnosti i odpovědnosti za způsobenou škodu prostřednictvím adhezního řízení podle § 43 odst. 3 TŘ a možnost soudu rozhodnout o povinnosti obžalovaného nahradit tuto škodu podle § 228 TŘ.⁸⁴ Jak plyne z dosavadní judikatury, ani zásada subsidiarity trestní represe a pojetí trestního práva jako ultima ratio nevyklučuje spáchání trestného činu a uložení trestu v případě závažnějšího porušení určitých povinností, které lze sankcionovat i mimotrestními prostředky, protože trestní zákon chrání – jak výslovně vyplývalo z § 1 STZ – též soukromé zájmy fyzických a právnických osob.⁸⁵

3.2. Podnikatelské riziko aneb „riziko povolání“

Považuji za vhodné v kapitole zabývající se subsidiaritou trestní represe ve vztahu k úpadkovým trestným činům pojednat také o podnikatelském riziku, překročení jehož obvyklého rámce může být trestné za situace, že si podnikatel svým jednáním, které nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, přivodí úpadek, a to i z hrubé nedbalosti podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ. Ze soudní praxe vyplývá, že právě úpadkové trestné činy bývají buď výsledkem nadměrného anebo nezvládnutého podnikatelského rizika při výkonu podnikatelské činnosti, anebo je páčání úpadkových trestných činů přímo projevem takového rizika.⁸⁶

Jak již bylo řečeno, podnikání je ve své podstatě rizikovou činností, jelikož některé obchody a operace probíhají bez přesné znalosti zisku či ztrát. Každý podnikatel podstupuje

⁸³ Zabránit těmto tendencím ze strany věřitelů, tj. podávání nedůvodných insolvenčních návrhů měla zabránit protišikanózní novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 334/2012 Sb. Viz blíže důvodová zpráva na www.psp.cz.

⁸⁴ PŮRY, František. *Možnosti trestního postihu úpadkových trestných činů. Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Sborník příspěvků mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 2. února 2011 v Brně. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 215.

⁸⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1535/2005 ze dne 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 769/2008 ze dne 23. 7. 2008 a sp. zn. 4 Tz 91/2008 ze dne 16. 12. 2008.

⁸⁶ PŮRY, František., KUČHTA, J. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 23.

dobrovolně větší či menší podnikatelské riziko, a mohli bychom říci, že každé jednání podnikatele, resp. každý uzavřený obchod nebo provedená operace, která se vymyká zaběhnutému řádu věcí konkrétního podnikatele a jeho podnikatelské činnosti (spočívající např. i ve změně předmětu podnikání, změně dodavatele, změně místa podnikání, změně odběratelů), je v jistém smyslu operací nad rámec „dohlédnutelného“ podnikatelského rizika. Pokud podnikatel toto riziko nezvládne a způsobí svým podnikatelským jednáním určité negativní důsledky, nemůže mu fakt, že jednal při podnikání, zaručovat bez dalšího jeho beztrestnost. Stanovení hranice přípustného podnikatelského rizika je tak pro soudní praxi i teorii úkolem komplikovaným a důležitým o to víc, že posuzování rámce obvyklého podnikatelského rizika má ve skutkové podstatě trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ stejné postavení jako existence závazkového vztahu nebo výše škody, totiž, že se jedná o otázku viny obviněného, a proto ji musí orgány činné v trestním řízení posuzovat jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 TR. Odborná literatura využívá k výkladu tohoto pojmu institut přípustného rizika podle § 31 TZ, který lze bezpochyby vztáhnout i na hospodářskou sféru a podnikání. Citované ustanovení vymezuje znaky přípustného rizika pro všechny skutkové podstaty a pro všechny druhy a typy rizika.⁸⁷ Odborná literatura považuje obvyklé podnikatelské riziko podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ také za speciální okolnost vylučující protiprávnost ve vztahu k přípustnému riziku podle § 31 odst. 1 TZ.⁸⁸ Tak jednoduché to ale podle našeho názoru není a zde se přikláníme spíš k názoru, že přípustné riziko ve smyslu § 31 odst. 1 TZ nelze automaticky ztotožňovat s podnikatelským rizikem, které znamená jistý stav nejistoty podnikatele, pokud jde o jím sledovaný výsledek v podobě zisku.⁸⁹ Za diskutabilní považujeme také názory, že institut podnikatelského rizika je speciální okolností vylučující protiprávnost. Domníváme se navíc, že použití termínu „obvyklé podnikatelské riziko“ je tak trochu nadbytečné a plní především estetickou funkci mající zdůraznit, že podnikání jako takové je činností rizikovou. Posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ, jak se dále pokusíme vysvětlit, by se obešlo i bez použití tohoto slovního spojení a nemuselo by tak vzbuzovat zbytečné otázky při jeho aplikaci v konkrétních případech.⁹⁰

⁸⁷ PŮRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 23.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 2243. Srov. také PŮRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 23.

⁸⁹ PŮRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 22.

⁹⁰ Tak např. slovenská úprava omezuje přípustné riziko jenom na oblast výroby a výzkumu.

Podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ kdo, byť i z hrubé nedbalosti, si přivodí úpadek tím, že učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti. Již na první pohled je zřejmé, že toto ustanovení míří jen na podnikatele. Pachatelem uvedené alternativy trestného činu způsobení úpadku tak může být podnikatel – fyzická osoba, jakož i fyzická osoba, která ve smyslu § 114 odst. 2 TZ jednala jménem právnické osoby – podnikatele jako dlužníka, jenž se uvedeným jednáním dostal do stavu úpadku. Pachatelem může být i samotná právnická osoba, jelikož mezi taxativní výčet trestných činů, na něž se nevztahuje trestní odpovědnost právnických osob, zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZOPO“), nezařazuje žádný z úpadkových trestných činů podle § 222 až 227 TZ. Pokud chtěl zákonodárce zdůraznit, že toto ustanovení míří pouze na podnikatele, pak k tomu jistě nepotřeboval užít pojmu podnikatelského rizika, jelikož z kontextu tohoto ustanovení (ze spojení slov „podnikatelské činnosti“) je to zcela zřejmé.

Nejasné úmysly zákonodárce lze spatřovat také ve vymezení vztahu podnikatelského rizika k přípustnému riziku podle § 31 odst. 1 TZ. Zcela logická by byla úprava, která by nezaváděla rozdílné pojmy přípustného rizika a obvyklého podnikatelského rizika, např. tím, že by právní úprava § 224 odst. 1 písm. e) TZ odkazovala na překročení hranic přípustného rizika podle § 31 TZ.⁹¹ Tak tomu ale není a oba pojmy existují paralelně vedle sebe, a proto se nabízí výklad, že podnikatelské riziko je pojmem speciálním ve vztahu k obecnému přípustnému riziku. Zde však podle našeho názoru tkví první kámen úrazu. Jak je uvedeno, nelze zcela vyloučit beztrestnost rizika podstoupeného v rámci podnikání za užití institutu přípustného rizika. Podnikání je zcela jistě společensky prospěšnou činností, při jejímž výkonu mohou nastat situace, kdy společensky prospěšného výsledku nebude možné dosáhnout jinak, než ohrožením nebo porušením zájmu chráněného trestním zákoníkem. Situace, na které bude možné použít institut přípustného rizika, budou zcela výjimečné a budou se týkat zejména případů vývoje, např. důležité vakcíny v rámci podnikání ve farmaceutickém průmyslu nebo v souvislosti s odstraňováním následků rozsáhlé průmyslové havárie v rámci podnikání v energetickém průmyslu apod. A právě proto nelze přípustné

⁹¹ PŮRY, František, KUČTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 23.

riziko ztotožňovat s obvyklým podnikatelským rizikem, neboť podnikatelské riziko podstupuje podnikatel v souvislosti s téměř každým obchodem nebo provedením operace v rámci své podnikatelské činnosti.

Pro trestní odpovědnost rizikového jednání podnikatele dikce ustanovení § 224 odst. 1 písm. e) TZ vyžaduje překročení rizikových mezí provedením obchodu nebo operace, která nenáleží k pravidelné podnikatelské činnosti podnikatele nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům – to však a jedině za podmínky, že si tímto jednáním, byť i z hrubé nedbalosti, přivodí úpadek. Jazykovým výkladem bychom mohli dovodit, že ne každý obchod nebo operace, která nenáleží k pravidelné podnikatelské činnosti dlužníka anebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, je zákonitě jednáním nad rámec podnikatelského rizika, pokud jejím důsledkem není úpadek jednajícího podnikatele. Pokud si podnikatel svým jednáním (i z hrubé nedbalosti) úpadek nepřivodí, pak toto jeho jednání bychom nemuseli vnímat ani jako jednání nad rámec podnikatelského rizika, byť tímto jednáním byli jeho věřitelé poškozeni a nemohlo by se tedy jednat o trestný čin způsobení úpadku podle 224 odst. 1 písm. e) TZ. Mohlo by se ale jednat o trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ, nebo zvýhodnění věřitele, kdyby úmyslem dlužníka bylo poškození věřitele nebo na úkor ostatních věřitelů zvýhodnění některého z nich. Uzavírání nevýhodných obchodů či provádění operací poškozujících v konečném důsledku dlužníkovy věřitele je však nepochybně také činností nad rámec podnikatelského rizika, když společensky prospěšný je jedině poctivý konkurenční boj mezi podnikateli a s ním spojené „obvyklé“ podnikatelské riziko. Zákonodárce jistě neměl v úmyslu vymezit trestní rámec podnikatelského rizika uzavíráním obchodů nebo prováděním operací, jež nejsou součástí pravidelného výkonu podnikatelské činnosti dlužníka nebo jsou v hrubém nepoměru k jeho majetkovým možnostem, toliko za podmínky způsobení si úpadku.

Zaměříme-li se na subjektivní stránku předmětné alternativy trestného činu způsobení úpadku ve vztahu k obvyklému podnikatelskému riziku (jako okolnosti vylučující protiprávnost), zjistíme, že uplatnění obvyklého podnikatelského rizika jako okolnosti vylučující protiprávnost zcela jistě nemůže přicházet v úvahu tam, kde by pachatel jednal v úmyslu přivodit si svým jednáním úpadek. Pokud by pachatel jednal v přímém úmyslu, nepřicházelo by podle našeho názoru v úvahu ani užití institutu přípustného rizika, jelikož jeho uplatnění předpokládá úmysl pachatele dosáhnout společensky prospěšného výsledku,

jehož ale není možné dosáhnout bez toho, aby se subjekt dostal do úpadku v důsledku provádění obchodů nebo operací, které nenáleží k pravidelné podnikatelské činnosti nebo jsou v hrubém nepoměru k majetku podnikatele. Jedná se tak o jakýsi vedlejší efekt společensky prospěšné činnosti a nemůže se jednat o situace, kdy je úmyslem pachatele přivodit si úpadek a poškodit tak své věřitele a tento svůj úmysl zastírat snahou o dosažení společensky prospěšného výsledku.

Institut přípustného rizika lze tedy užít tam, kde je pachatel srozuměn s úpadkem jako nevyhnutelným důsledkem dosažení společensky prospěšného výsledku (*dolus eventualis*), jehož nelze jinak dosáhnout. V obecné rovině lze na srozumění se způsobením následku usuzovat z toho, že pachatel nemohl počítat se žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, jehož způsobení si pachatel představoval jako možné. K tomu lze odkázat na závěry Nejvyššího soudu obsažené v usnesení sp. zn. 11 Tdo 919/2004 ze dne 19. 12. 2004 publikovaného pod č. 754 Souboru trestních rozhodnutí, podle kterého zavinění ve formě nepřímého úmyslu ve vztahu k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem lze dovodit i v případech, kdy cílem pachatelova jednání bylo dosažení jiného možného výsledku z hlediska trestního práva nevýznamného, a eventualita vzniku následku uvedeného v trestním zákoně mu byla nepříjemná. Jestliže pachatel věděl, že v důsledku jeho jednání může stejně tak namísto zamýšleného výsledku nastat následek uvedený v trestním zákoně (úpadek), jenž mu je nepříjemný, přičemž nepočítal s žádnou konkrétní skutečností, která by takovému vývoji zabránila, a přesto tak jednal, neboť nechtěl ani za cenu tohoto rizika od svého záměru ustoupit, byl s takovým následkem srozuměn ve smyslu § 4 písm. b) TZ.⁹² V takovém případě je nutné odpovědně posuzovat otázku, zda uvedeným jednáním obvinění učinili vše proto, aby hrozbu úpadku svým postupem odvrátili nebo naopak ji takovým jednáním zvýšili. Lze tedy uzavřít, že úmyslné jednání pachatele, kterým si přivodí úpadek prováděním nestandardních operací, jistě nespadá do rámce obvyklého podnikatelského rizika.

Pachatel však může spáchat předmětný trestný čin i z nedbalosti, a to i z hrubé nedbalosti. Uplatnění rámce obvyklého podnikatelského rizika nemůže přicházet v úvahu ani u této formy zavinění, neboť podnikatel, který se náležitě nevěnuje svému podnikání a který si svým nezodpovědným a nedbalostním – vědomým či nevědomým – jednáním (nejen uzavíráním

⁹² Srov. také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 653/2014 ze dne 12. 11. 2014.

obchodů nebo prováděním operací, které nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo jsou v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům) přivodí úpadek, jednoduše nejedná v mezích obvyklého podnikatelského rizika, s nímž jaksi počítají všechny podnikatelské subjekty. Z hlediska chování podnikatele na poli tržního hospodářství považují spáchání předmětného trestného činu z hrubé nedbalosti za možná nejtěžší formu zavinění, jelikož tato forma vyžaduje, aby přístup pachatele ke svým povinnostem jako podnikatele a k obecnému požadavku náležité opatrnosti svědčil o jeho zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným trestním zákoníkem. Uplatnění institutu přípustného rizika z hlediska zavinění ve formě nedbalosti, nikoli však ve formě hrubé nedbalosti, se jeví představitelnější, neboť si lze představit situace, kdy podnikatel věděl, že svými operacemi může způsobit úpadek a z hlediska svých subjektivních vědomostí spoléhal, že si ho nepřivodí, ačkoli z objektivního hlediska tomu tak nebylo. Anebo se subjektivně domníval, že takový následek jeho jednání mít nebude, ale objektivně tak vědět mohl. To za situace, že v konečném důsledku nebylo možné společensky prospěšného výsledku stejně tak dosáhnout jinak, než přivozením si úpadku. Společensky prospěšným užitekem, ve vztahu k přípustnému riziku, však nelze považovat dosahování zisku z obchodních závazkových vztahů. A pokud mluvíme o dosahování zisku, pak nemůžeme mluvit o tom, že by ho bylo možné dosáhnout přivozením si úpadku. Proto lze hovořit o respektování potřebné míry generální opatrnosti a prevence rizikového jednání, a to v rámci spoléhání na přiměřené důvody, proč nedojde k následku (i ve formě úpadku), což v konečném důsledku může znamenat vyloučení vědomé i nevědomé nedbalosti, potažmo jednání mimo meze podnikatelského (přípustného) rizika.⁹³

Domníváme se, že hranice obvyklého podnikatelského rizika (jednání) končí tam, kde jednání pachatele jako podnikatele začíná naplňovat znaky skutkové podstaty jakéhokoli trestného činu, kterého se pachatel může dopustit při výkonu podnikatelské činnosti. Pokud podnikatel uzavíráním obchodů nebo prováděním operací páchá trestnou činnost (ať už jsou jakékoli povahy), ale nepřivodí si tím úpadek, rámec obvyklého podnikatelského rizika takový podnikatel nepochybně překračuje, a to nejen ve vztahu ke svým věřitelům. Také oni při svém podnikání vycházejí z „obvyklého“ podnikatelského rizika a jakékoli nepoctivé jednání dlužníka, které je vůči nim poškozující, překračuje rámec „obvyklého“ podnikatelského rizika, se kterým tyto věřitelé počítají. I za situace, že si tímto jednáním dlužník nepřivodí úpadek, ale dopustí se některého z jiných trestných činů (např. ve vztahu

⁹³ PÚRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, str. 18.

jen k některému ze svých věřitelů). Pokud jednání podnikatele nenaplnuje skutkovou podstatu žádného trestného činu, jedině pak bychom mohli říci, že je činěno v mezích obvyklého podnikatelského rizika, jelikož poškození věřitelé mohou své pohledávky z titulu náhrady škody uplatňovat řádným pořadem práva, včetně insolvenčního řízení (včetně institutu náhrady škody za nepodání insolvenčního návrhu podle § 99 a 98 IZ).

Z uvedeného plyne, že podnikání sebou nese rizika, avšak míru rizika, která by překračovala rámeček jakési obvyklé podnikatelské činnosti nelze stanovit a její posuzování v konkrétním případě považujeme za značně problematické až nemožné. V zásadě lze uzavřít, že tam, kde jednání podnikatele naplňuje znaky některého (nejen úpadkového) trestného činu spáchaného v souvislosti s podnikáním, ať už si takovým jednáním pachatel přivodí úpadek anebo ne, překračuje rámeček „obvyklého“ podnikatelského rizika. A takové jednání je ve svém důsledku vždy jednáním, s nímž zdravé podnikatelské prostředí nikdy nepočítá, a tedy jednáním nad rámeček podnikatelského rizika. Z mého pohledu proto skutková podstata trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ vyvolává zbytečné otázky při výkladu pojmu obvyklého podnikatelského rizika, neboť pro trestnost činu způsobení úpadku pachatelem jako podnikatelem postačuje zdůraznění toho, jakým způsobem se pachatel do stavu úpadku dostal. Pokud tomu tak bylo úmyslným a bezohledným uzavíráním obchodů nebo prováděním operací, které nejsou součástí jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo jsou v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům anebo zcela lhostejným chováním k svým povinnostem (závazkům), pak jde nepochybně o jednání, které by podle našeho názoru mělo být postihováno trestním zákonem, neboť zcela narušuje zdraví podnikatelského prostředí a v konečném důsledku celou ekonomiku.

4. Trestná činnost související s úpadkem dlužníka a insolvenčním řízením

Předmětem této práce je blíže pojednat o trestných činech, které bezprostředně souvisejí se stavem úpadku určitého subjektu anebo se zahájeným insolvenčním řízením a jsou teorií i praxí vymezeny jako úpadkové trestné činy. Nicméně život přináší situace, kdy páčání trestné činnosti má za následek budoucí úpadek určitého subjektu, nebo její páčání navazuje na již skončené insolvenční řízení. Je také zřejmé, že se nemusí jednat jenom o úpadkové trestné činy tak, jak byly vymezeny v úvodu této práce. Proto pro kategorizaci jednotlivých úpadkových trestných činů a také dalších trestných činů souvisejících s úpadkem dlužníka bylo pro účely této kapitoly zvoleno časové hledisko, které nabídne specifickou škálu trestné činnosti, které se mohou (zpravidla) podnikatelé dopouštět při své podnikatelské činnosti a která v konečném důsledku může vyústit v úpadek samotného podnikatele nebo jiné osoby, resp. k povinnosti podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu podle § 98 IZ. Totiž i oddalování této povinnosti může naplňovat znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele nebo zvýhodnění věřitele. Nutno připomenout, že trestná činnost mající negativní dopad do majetkové sféry dlužníka či věřitele může být spáchána nezávisle na tom, zda došlo k úpadku dlužníka a dlouho před tím, než dlužníku vznikla povinnost řešit svou úpadkovou situaci.⁹⁴ Přitom se nevyžaduje, aby byl úpadek subjektu zjištěn insolvenčním soudem v insolvenčním řízení.

4.1. Trestná činnost předcházející úpadku a povinnosti podat návrh na zahájení insolvenčního řízení

Jak bylo naznačeno, trestná činnost mající negativní dopad do majetkové sféry určitého subjektu může být páčána v různých stadiích předcházejících stavu úpadku a potažmo povinnosti dlužníka podat návrh na zahájení insolvenčního řízení, resp. návrhu na vyhlášení moratoria. Její páčání může být také vyvoláno nebezpečím hrozícího úpadku určitého subjektu a nutností řešit úpadkovou situaci podle pravidel insolvenčního práva v insolvenčním řízení, což v konečném důsledku může také zabránit schopnosti odvrátit úpadek legální cestou. Pomineme-li jednání, kterým si pachatel přivodí úpadek způsobem uvedeným v skutkové podstatě trestného činu způsobení úpadku, v praxi půjde zcela logicky nejčastěji o jednání, které bude mít charakter trestného činu poškození věřitele vlastního

⁹⁴ MLEJNKOVÁ, Ivana a kol. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. Praha: Verlag Dashöfer, 2014, kapitola 13.1. (softwarová aplikace).

podle § 222 odst. 1 TZ nebo cizího podle odstavce 2 citovaného ustanovení. Důsledkem takového jednání může být způsobení úpadku jinému, což je také okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle 222 odst. 4 písm. c) TZ. Z úpadkových trestných činů se může jednat také o trestný čin zvýhodnění věřitele, který sice vyžaduje stav úpadku dlužníka a patří zejména do další kategorie, jeho spáchání však stejně jako u trestného činu poškození věřitele může vést k úpadku jiného subjektu závazkových vztahů (§ 223 odst. 1, 3 písm. b/ TZ). Na druhou stranu páchaní uvedených trestných činů může být také snahou o odčerpání posledního majetku dlužníka na jiné spřízněné subjekty v době bezprostředně předcházející podání insolvenčního návrhu, potažmo snahou věřitelů vyhnout se uspokojení svých pohledávek podle pravidel insolvenčního řízení, tj. nejvyšším a zásadně poměrným způsobem. Mezi další majetkové trestné činy, které mohou předcházet úpadku dlužníka, ať už je úpadek následkem jejich páchaní anebo jsou páchány jako reakce na hrozící úpadek dlužníka, přicházejí v úvahu trestné činy zpronevěry podle § 206 TZ, neoprávněné užívání cizí věci podle § 207 TZ, podvodného uplatňování neexistujících pohledávek nebo nadhodnocování výše existujících pohledávek podle § 209 TZ, příp. podvodné získání postavení zajištěného věřitele, dále trestný čin úvěrového podvodu podle § 211 TZ nebo porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 a § 221 TZ. Nepochybně k nim náleží i trestné činy daňové jako např. zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 TZ či neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 TZ, jakož i trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky, zejména porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 TZ, neoprávněné vydání cenného papíru podle § 249 TZ, neoprávněné podnikání podle § 251 a § 252 TZ, zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TZ machinacemi v účetních knihách, zápisech nebo jiných dokladech sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo jejich kontrole. Rovněž zneužití informací či postavení v obchodním styku může vést k úpadku dlužníka nebo může být sama informace o hrozícím úpadku určitého subjektu zneužita v úmyslu opatřit pachateli nebo jinému výhodu nebo prospěch podle § 255 odst. 1 a 2 TZ.

4.2. Trestná činnost páchaná v době úpadku a v průběhu insolvenčního řízení

Úpadkové trestné činy lze spáchat i v době, kdy se dlužník nachází v úpadku, bez ohledu na to, zda již bylo zahájeno insolvenční řízení, ale i poté, co již byl podán návrh na zahájení insolvenčního řízení a bylo také insolvenčním soudem rozhodnuto o úpadku. Rovněž nic

nevyklučuje spáchání trestného činu poškozování věřitele podle § 222 odst. 1 TZ dlužníkem, který je v úpadku a vůči kterému bylo zahájeno insolvenční řízení a v jeho rámci také rozhodnuto o jeho úpadku. Některé z úpadkových trestných činů ale vyžadují, aby se pachatel nacházel ve stavu úpadku a v tomto stavu zvýhodnil jednoho ze svých věřitelů na úkor jiného podle § 223 odst. 1 TZ, anebo aby přijal nový závazek nebo zřídil zástavu, ač věděl, že je v úpadku, a tím zhoršil postavení dosavadních věřitelů podle § 224 odst. 2 TZ. Probíhá-li insolvenční řízení, pak subjekty v něm vystupující stíhají nejen práva, ale také povinnosti stanovené insolvenčním zákonem anebo uložené insolvenčním soudem, jejichž nerespektování ve vztahu k výkonu funkce insolvenčního správce a mající za následek ohrožení účelu insolvenčního řízení je trestné podle § 225 TZ jako trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení. Význam věřitelských orgánů a hlasování v nich z hlediska účelu insolvenčního řízení zdůrazňuje skutková podstata trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ, která postihuje korupční jednání věřitelů v souvislosti s hlasováním ve věřitelských orgánech, třetích osob majících zájem na konkrétním výsledku hlasování věřitelského orgánu, nebo insolvenčního správce v insolvenčním řízení obecně. Odmítnutím povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku v insolvenčním řízení před insolvenčním soudem nebo vyhýbáním se předvolání za účelem prohlášení o majetku podle § 214 a násl. IZ může dlužník naplnit skutkovou podstatu trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 TZ. Mezi další trestné činy, ke kterým může docházet v době úpadku dlužníka a v souvislosti s jeho úpadkem i v případě probíhajícího insolvenčního řízení, lze vyjmenovat především podvodné uplatňování neexistujících pohledávek v insolvenčním řízení nebo nadhodnocování výše existujících pohledávek, anebo podvodné získání postavení zajištěného věřitele podle § 209 TZ, neoprávněné vydání cenného papíru podle § 249 TZ, porušení povinností při správě cizího majetku insolvenčním správcem podle § 220 a § 221 TZ, obecné přijetí úplatku či podplácení podle § 331 až § 333 TZ. Oproti předchozí úpravě již není trestné samotné nesplnění povinnosti dlužníka – právnické osoby nebo fyzické osoby podnikatele podat insolvenční návrh podle § 98 IZ, tedy bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku. Nesplnění této povinnosti však může být považováno za projev snahy o poškozování věřitele podle § 222 TZ nebo o zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ. Takové jednání však v konečném důsledku může být shledáno jako snaha o poškozování věřitelů prostřednictvím trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 2 TZ. Tak či onak mají poškozování věřitelé podle § 99 IZ právo domáhat se náhrady škody

nebo újmy, která jim vznikla porušením povinnosti dlužníka podat insolvenční návrh za podmínek § 98 IZ.

Nutno dodat, že tam, kde skutková podstata úpadkových trestných činů vyžaduje, aby pachatel jednal ve stavu faktického úpadku, resp. aby svým trestním jednáním způsobil někomu úpadek, je nevyhnutné, aby orgány činné v trestním řízení učinily takový závěr postupem podle § 9 odst. 1 TŘ na podkladě dostatečných důkazů, zejména účetních dokumentů, případně jiných ekonomických ukazatelů, z nichž vyplývá stav a výsledek hospodaření daného dlužníka.

4.3. Trestná činnost páchaná zcela nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a nezákonným rozhodnutím o úpadku

Za samostatnou skupinu trestných činů bychom mohli považovat trestné činy spáchané zcela nedůvodným (podvodným) zahájením insolvenčního řízení a následně také vydáním rozhodnutí o úpadku bez splnění podmínek stanovených v insolvenčním zákoně. Byť trestní zákon neobsahuje zvláštní samostatnou skutkovou podstatu trestného činu, která by postihovala uvedené jednání, trestnost tohoto jednání lze posuzovat jako jiný trestný čin v závislosti na tom, která osoba se přičinila o neoprávněné zahájení insolvenčního řízení nebo o vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku a jakým jednáním toho dosáhla (viz níže).⁹⁵ V tomto směru je však také významná mimotrestní reakce na tyto situace obsažená v insolvenčním zákoně, na kterou nelze zapomínat při aplikaci zásady subsidiarity trestní represe.

Na rozmáhající se praxi podávání návrhů na zahájení insolvenčního řízení ze strany (domnělých) věřitelů, kteří se takovým podáním snaží dotčeného soutěžícího eliminovat z dalšího konkurenčního boje v daném podnikatelském prostředí (např. poškozením pověsti, poškozením a ztrátou důvěryhodnosti, ztížením možnosti ucházet se o veřejnou zakázku podle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů, či ztrátou možnosti získat úvěr, půjčku, či dotaci) reagovala novela insolvenčního zákona provedená zákonem č. 334/2012 Sb., tzv. protišikanózní novela. Podle důvodové zprávy

⁹⁵ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 145 a násl. PŮRY, František. *Může být prohlášení konkursu trestným činem?* Auditor 5/2004, str. 21 až 23.

k citované novele praxe potvrdila, že informace o pouhém zahájení insolvenčního řízení je ze strany veřejnosti automaticky vnímána tak, že podnikatel se nachází ve finančních těžkostech, což může mít likvidační následky i pro podnikatele, kteří jsou z ekonomického hlediska zdraví. Proto zavedla mimotrestní instituty, které mají za cíl tuto praxi eliminovat, a to zejména cestou posílení principů odpovědnosti věřitelů za podávání insolvenčních návrhů s ohledem na možnou odpovědnost za zjevně nedůvodné insolvenční návrhy, jakož i posílením ochrany dlužníků s ohledem na posílení reálné možnosti dosáhnout nároku na náhradu škody nebo jiné újmy, která jim byla způsobena nepoctivým jednáním ze strany věřitelů.⁹⁶ Citovaná novela zavedla zejména možnost insolvenčního soudu operativně zasáhnout a neprodleně odmítnout formálně bezvadný, avšak zjevně nedůvodný insolvenční návrh pro zjevnou bezdůvodnost a stanovila také demonstrativní výčet zjevně nedůvodných podání, včetně možnosti uložit sankci ve formě pořádkové pokuty za takové podání (§ 128a odst. IZ), jejímž cílem bylo právě odradit věřitele od zneužívání insolvenčního řízení k účelům, jež jeho prostřednictvím sledovány být nemají. Právě demonstrativní výčet zjevně bezdůvodných jednání může být pro orgány činné v trestním řízení východiskem pro aplikaci zásady subsidiarity trestní represe nebo pro uplatňování trestní odpovědnosti v závažnějších případech. Výčet příkladů, na které dopadá uvedený institut, zahrnuje situace, kdy insolvenční navrhovatel dokládá oprávnění podat insolvenční návrh pohledávkou, která se v insolvenčním řízení vůbec neuspokojuje, nebo pohledávkou ve smyslu § 129 odst. 2 IZ nebo § 143 odst. 2 IZ, nebo pohledávkou, která není splatná (§ 128 odst. 2 písm. a/ IZ), nebo jde o opětovné podání a navrhovatel nesplnil povinnost uloženou mu předchozím rozhodnutím o jeho insolvenčním návrhu, např. nezaplatil náklady řízení nebo uložené pořádkové pokuty podle § 53 o. s. ř., příp. podle § 128a odst. 3 IZ (§ 128a odst. 2 písm. b/ IZ). Další příklad navazuje na přímou aplikaci § 2 o. s. ř., jako důvodu odepření procesních práv tomu, kdo je zneužívá (§ 128a odst. 2 písm. c/ IZ).⁹⁷ Rozdíl oproti původní možnosti insolvenčního soudu zamítnout insolvenční návrh podaný věřitelem podle § 143 odst. 3 IZ i tehdy, osvědčí-li dlužník jednající v dobré víře, že jeho platební neschopnost vznikla v důsledku protiprávního jednání třetí osoby (a tedy i věřitele) a že se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že ji odvrátí v době do 3 měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků, ovšem za podmínky, že dlužník není v úpadku ve formě předlužení

⁹⁶ Viz důvodová zpráva k tzv. protišikanózní novele provedené zákonem č. 334/2012 Sb. Dostupné na www.psp.cz

⁹⁷ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Nd 201/2008 ze dne 15. 7. 2008 publikované pod číslem 2/2009 Sb. rozh. obč., nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 13/2011 ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3013/2010 ze dne 27. 10. 2011 publikované pod č. 46/2012 Sb. rozh. obč., a usnesení sp. zn. 29 Cdo 3222/2010 z téhož dne.

(§ 3 odst. 3 IZ), spočívá v možnosti soudu odmítnout takový návrh bez nutnosti jeho dalšího zkoumání (např. na základě vyjádření dlužníka podle § 133 odst. 3 IZ).

Institutem, který má eliminovat pokusy o zneužívání insolvenčního řízení k poškození zájmu třetích osob, přičemž se může jednat i o úmysl dlužníka blokovat svými nedůvodnými insolvenční návrhy probíhající exekuční řízení, je možnost soudů předběžným opatřením způsobem stanoveným v předběžném opatření omezit některý z účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení uvedený v § 109 odst. 1 písm. b) a c) IZ, a to kdykoliv až do rozhodnutí o insolvenčním návrhu (§ 82 odst. 2 písm. b) IZ), zejména však možnost stanovit předběžným opatřením navrhovateli, aby složil jistotu k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by dlužníku vznikla nedůvodným zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu (§ 82 odst. 2 písm. c/, § 147 odst. 6 IZ). Změny promítnuté do ustanovení § 147 IZ sledují cíl, aby náhradu příslušné újmy mohl uplatnit každý a nikoli jen dlužník a jeho věřitelé, ale i třetí osoby, jež dosud dlužníkovými věřiteli nebyly. Zmíněné instituty mimotrestní odpovědnosti, které v souvislosti s posuzovaným jednáním nabízí insolvenční zákon, jistě mají svůj prevenční účinek, nicméně samotné uplatnění odpovědnosti za škody ve většině případů nezajistí skutečnou náhradu způsobené škody ani jiné újmy, zvláště půjde-li o věc složitou a nejistou, a nemůže mít tudíž generální ani individuální prevenční účinek.

Trestní zákoník neobsahuje zvláštní skutkovou podstatu trestného činu nedůvodného podání insolvenčního návrhu, avšak podle toho, kdo se dopustí uvedeného jednání a jakým způsobem, lze identifikovat jisté situace, u nichž se uplatní trestní odpovědnost za jiné trestné činy. Předmětné jednání bude asi nejčastěji naplňovat skutkovou podstatu trestného činu porušení povinností o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 TZ ve formě nekalé soutěže spočívající ve zlehčování ve smyslu § 248 odst. 1 písm. f) TZ a § 2984 OZ (§ 50 odst. 1 ObchZ ve znění platném do 31. 12. 2013), jestliže cílem účelově podaného insolvenčního návrhu a nezákonného vydání rozhodnutí o úpadku je mimo jiné též uváděním nebo rozšiřováním nepravdivých údajů o majetkových poměrech některého soutěžitele.⁹⁸ Předložení fiktivních dokladů o svých pohledávkách nebo nadhodnocováním jejich výše vůči poškozenému dlužníku anebo uvádění nepravdivých údajů o existenci dalších (domnělých) věřitelů a jejich pohledávek (také ze strany dlužníka) může naplňovat skutkovou podstatu

⁹⁸ MLEJNKOVÁ, Ivana a kol. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. Praha: Verlag Dashöfer, 2014, kapitola 13.6. (softwarová aplikace).

trestného činu podvodu podle § 209 TZ, jestliže by tímto jednáním pachatel uvedl účastníky insolvenčního řízení (dlužníka a věřitele podle § 14 IZ) v omyl (v jehož důsledku by nakonec nedošlo ani k podání popěrné žaloby insolvenčním správcem nebo některým ze skutečných věřitelů dlužníka) a způsobil by tím věřitelům⁹⁹ škodu. Jakékoli diskuse o tom, kdo je v případech podávání nedůvodných insolvenčních návrhů, jejichž důsledkem je zahájení insolvenčního řízení a potažmo vydání rozhodnutí o úpadku insolvenčním soudem v rozporu s pravidly insolvenčního zákona (§ 3 IZ), uváděn v omyl podle § 209 TZ, považuji za zcela nedůvodné¹⁰⁰. Pachatel se svým jednáním nesnaží uvést v omyl insolvenční soud nebo insolvenčního správce, ale v první řadě ostatní věřitele, resp. samotného dlužníka, a tohoto omylu využít k obohacení svého nebo jiné osoby a tedy k poškození ostatních věřitelů, resp. dlužníka, jako účastníků insolvenčního řízení.¹⁰¹ V takových případech je nutno omyl posuzovat také ve vztahu k účelu insolvenčního řízení, jelikož jeho zahájení a vydání rozhodnutí o úpadku a následné přezkoumání takto podvodně uplatněných a přihlášených pohledávek je úmyslem pachatele, jehož cílem je v konečném důsledku poškození ostatních účastníků insolvenčního řízení. Nelze také opomenout možnost naplnění skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 2 písm. b) TZ, pokud jiná osoba (nikoli věřitel dlužníka) uplatní vůči dlužníku, resp. vůči jeho majetku, neexistující právo (zástavní právo, věcné břemeno) nebo pohledávku a učiní tak na úkor uspokojení pohledávek skutečných věřitelů, případně také zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ, pokud je pachatel skutečně věřitelem dlužníka, ale nedůvodným insolvenčním návrhem se snaží účelově domoci splnění své např. zajištěné pohledávky, resp. pohledávky za majetkovou podstatou nebo pohledávky jí na roveň postavené podle § 168 a § 169 IZ za každou cenu, bez ohledu na neexistenci úpadku dlužníka (anebo vůči dlužníku uplatní existující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má). Takové jednání pak může naplňovat i skutkovou podstatu trestného činu vydírání podle § 175 TZ, pokud se pod pohrůžkou podání neodůvodněného insolvenčního návrhu skrývá pohrůžka způsobení závažné majetkové újmy, vážné újmy na právech, na cti či dobré pověsti. Samotné padělání nebo pozměnění různých dokumentů, které tvoří přílohu nedůvodně podávaného insolvenčního návrhu, např. faktur, dlužních úpisů, znaleckých posudků, smluv, které nejsou veřejnými listinami ve smyslu § 131 TZ, nemůže naplňovat skutkovou podstatu trestného činu

⁹⁹ Nelze vyloučit, že by mohl být poškozeným také dlužník, pokud by po schválení rozvrhového usnesení a vyplacení všech pohledávek věřitelů zbyly nějaké finanční prostředky.

¹⁰⁰ K tomu srov. argumenty za a proti in PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 152 až 154.

¹⁰¹ Srovnej také MLEJNKOVÁ, Ivana a kol. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. Praha: Verlag Dashöfer, 2014, kapitola 13.6 (softwarová aplikace).

padělání a pozměnění veřejné listiny podle § 348 TZ, byť jsou opatřeny úředně ověřenými podpisy. Mohlo by však naplňovat skutkovou podstatu trestného činu podvodu podle § 209 TZ.

Podle § 131 TZ se veřejnou listinou rozumí pouze listina vydaná soudem České republiky, jiným orgánem veřejné moci nebo jiným subjektem k tomu pověřeným či zmocněným jiným právním předpisem v mezích jeho pravomoci, jakož i listina, kterou prohlašuje za veřejnou listinu jiný právní předpis s tím, že ochrana podle trestního zákoníku se poskytuje i veřejné listině vydané orgánem veřejné moci nebo jiným k tomu zmocněným subjektem cizího státu nebo orgánem mezinárodní organizace, pokud má podle mezinárodní smlouvy účinky na území České republiky. Neověřená kopie veřejné listiny však neprokazuje existenci veřejné listiny.¹⁰² Mezi veřejné listiny, které přicházejí v úvahu v souvislosti s nedůvodně podávanými insolvenčními návrhy a jejichž padělání nebo pozměnění bude naplňovat skutkovou podstatu trestného činu podle § 348 TZ (zpravidla v souběhu s již výše zmiňovanými trestnými činy), nejde-li o rozhodnutí soudních orgánů, patří živnostenský list, občanský průkaz, technický průkaz, notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření podle § 6 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, exekutorské zápisy podle § 79 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů, výpisy, opisy nebo kopie z katastrálního operátu, jakož i identifikace parcel vyhotovené katastrálním úřadem podle § 22 odst. 2 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, ale i doručenka o doručení písemnosti podle § 51 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb. daňového řádu. S tím souvisí také trestný čin vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy podle § 259 TZ, pokud by banka, resp. ten, kdo jménem banky nebo jiného podnikatele oprávněného k provozování finanční činnosti podle jiného právního předpisu vystaví jinému nepravdivé potvrzení o jeho finanční situaci nebo jeho majetkových poměrech, nebo kdo jako auditor vystaví jinému nepravdivou zprávu auditora nebo nepravdivé potvrzení o finanční situaci nebo majetkových poměrech dlužníka, na kterého má být podán nezákonný insolvenční návrh, a jestliže takové potvrzení v rozporu se skutečností svědčilo o úpadku určité osoby. Zpracováním zkresleného znaleckého posudku by se mohl znalec dopustit trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 odst. 1 TZ.

¹⁰² Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 11 Tz 67/78 ze dne 13. 11. 1978 publikovaný pod č. 30/1979 Sb. rozh. tr.

Na trestnou činnost spojenou s nedůvodně podávanými insolvenčními návrhy, jejímž důsledkem je nezákonné zahájení insolvenčního řízení, příp. také vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku, se může podílet i soudce insolvenčního soudu nebo také insolvenční správce. Pokud by měl soudce jako úřední osoba (§ 127 odst. 1 písm. a/ TZ) vydáním nezákonného rozhodnutí o úpadku úmysl způsobit dlužníku nebo věřiteli škodu nebo jinou závažnou újmu, anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch, spáchal by nepochybně trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 TZ. Tohoto trestného činu by se mohl dopustit soudce, přesněji předseda insolvenčního soudu, pokud by v rozporu s pravidly stanovenými pro ustanovování insolvenčních správců určil osobou insolvenčního správce osobu správce mimo pořadí určeného dnem zápisu jejího sídla nebo provozovny do příslušné části seznamu insolvenčních správců podle § 25 odst. 1, 2 a 3 IZ, resp. zneužitím postupu podle odstavce 5 citovaného ustanovení. V obou případech může nastat situace, že soudce přijme, nebo si nechá slíbit úplatek a dopustí se tak trestného činu přijetí úplatku podle § 331 TZ. Může také nastat situace, že věřitelé, osoba zapsaná do seznamu insolvenčních správců a soudce insolvenčního soudu budou od samého počátku jednat koordinovaně. Například tak, že věřitel jako insolvenční navrhovatel podá podvodný insolvenční návrh, na jehož základě dojde k nezákonnému zahájení insolvenčního řízení, které soudce insolvenčního soudu posvětil nezákonným rozhodnutím o úpadku, načež nezákonným jednáním věřitelů postupem podle § 29 IZ potvrzeným insolvenčním soudem dojde k ustanovení spřízněného insolvenčního správce, s jehož pomocí dojde k rozprodání majetku dlužníka, který ani nemusí být v úpadku. Je zřejmé, že se na jednání spojené s nezákonným zahájením insolvenčního řízení a vydání nezákonného rozhodnutí o úpadku a na dokončení takto nezákonně vedeného řízení se můžou podílet všechny subjekty insolvenčního řízení podle § 14 IZ, a svým jednáním mohou naplňovat širokou paletu znaků skutkových podstat různých trestných činů, vesměs všech již dosud jmenovaných v rámci zločinného spolčení jako organizovaná skupina.

5. Úpadkové trestné činy

Následující kapitola má za cíl podrobně pojednat o zákonných znacích jednotlivých úpadkových trestných činů, mezi něž v souladu s teorií i praxí pro účely této práce řadíme trestné činy poškozování věřitele podle § 222 TZ, zvýhodňování věřitele podle § 223 TZ, způsobení úpadku podle § 224 TZ, porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ a trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ. Tyto trestné činy představují jádro úpadkových trestných činů, i když v širším kontextu do této skupiny můžeme zařadit také trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 TZ a trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku v úmyslné a nedbalostní formě podle § 220 a § 221 TZ, pokud by pachatelem uvedeného trestného činu byl insolvenční správce.¹⁰³

Zákonné znaky skutkových podstat vyjmenovaných úpadkových trestných činů obsažené v trestním zákoníku navazují na předchozí právní úpravu obsaženou v trestním zákoně, která je z části modifikována novou terminologií zavedenou insolvenčním zákonem. Proto je také z převážné části využitelná dosavadní judikatura vycházející z ustanovení trestního zákona. Zjednodušeně lze říct, že oproti předchozí úpravě, trestní zákoník zpřísnil trestní sazby u vybraných skutkových podstat jednotlivých úpadkových trestných činů zařazením nových alternativ protiprávních jednání na úkor věřitelů (§ 222 odst. 1 písm. f/ TZ, § 224) či zavedením nových okolností podmiňujících užití vyšší trestní sazby (§ 222 odst. 3 a 4 TZ, § 223 odst. 3 písm. b/ TZ). Na druhou stranu trestní zákoník zdůraznil zásadu subsidiarity trestní represe požadavkem způsobení škody na cizím majetku nikoli malé, tj. škody 25 000 Kč (§ 222 odst. 1 a 2 TZ, § 223 odst. 1 TZ).

5.1. Obecně k znakům skutkových podstat úpadkových trestných činů

Skupinovým objektem úpadkových trestných činů, stejně jako za staré právní úpravy, je ochrana majetkových práv věřitelů a v určitém rozsahu se zde chrání i zájem na řádném řešení dlužníkovy úpadku i prostřednictvím insolvenčního řízení vedeného v souladu s pravidly insolvenčního zákona.¹⁰⁴ Platí však, že v případě úpadkových trestných činů je zájem na ochranu majetku vnímán v podstatně užším smyslu, než je tomu u jiných majetkových

¹⁰³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1363.

¹⁰⁴ Viz kapitola 2.2.2.1 této práce o účelu insolvenčního řízení.

trestných činů (např. podvodu), protože jde o majetek věřitelů v podobě jejich pohledávek vůči dlužníkovi s tím, že pachatel neútočí na tento chráněný majetek věřitelů přímo, ale jen prostřednictvím skutečných nebo fiktivních dispozic s vlastním majetkem, resp. zatajováním jeho existence či skutečné hodnoty, jejichž důsledkem nedojde k důvodně očekávaným přírůstkům majetkových hodnot ve prospěch věřitelů, přičemž obohacení pachatele se nevyžaduje.¹⁰⁵ Za potenciální pachatele bychom proto mohli automaticky označit dlužníka a jeho věřitele, insolvenčního správce anebo soudce insolvenčního soudu, resp. také auditora, znalce anebo jiný subjekt, který má v rámci závazkového právního vztahu konkrétní postavení dlužníka nebo věřitele, nebo vystupuje jako subjekt v insolvenčním řízení. V případě některých úpadkových trestných činů trestní zákon skutečně vyžaduje, aby pachatel byl nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení (§ 114 odst. 1 TZ). Tak je tomu u alternativy trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 TZ, u trestného činu zvýhodnění věřitele a způsobení úpadku podle § 223 a § 224 TZ a u některých alternativ trestného činu pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 1 a 2 TZ, jakož i u trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 TZ.¹⁰⁶ V ostatních případech, kdy skutkové podstaty úpadkových trestných činů mají obecnější dopad (§ 222 odst. 2 TZ, § 225 TZ, 226 odst. 2 TZ), může být pachatelem úpadkového trestného činu kdokoli. Přitom platí, že je tím myšlena fyzická osoba, která dovršila 15 let svého života a je příčetná (§ 25 až § 27 TZ) a s účinností novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2016 Sb. od 1. 12. 2016 také osoba právnická. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob představuje doplněk trestní odpovědnosti fyzických osob s tím, že přinesl dvě nové základní zásady trestního práva, a to zásadu souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzické osoby (§ 8 odst. 3 a § 9 odst. 3 ZTOPO) a zásadu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby (§ 10 odst. 1 ZTOPO). Zároveň modifikoval použití základní zásady trestního práva, a to zásady individuální trestní odpovědnosti fyzických osob za jejich vlastní jednání.¹⁰⁷ Tak či onak, trestného činu, a to i úpadkového trestného činu se může dopustit fyzická osoba, která je statutárním orgánem nebo členem kolektivního statutárního orgánu právnické osoby, anebo jiná osoba oprávněná činit právní úkony za právnickou osobu, resp. hospodařit s jejím majetkem jako její zaměstnanec nebo člen nebo jako její zástupce (např. vedoucí organizační složky, prokurista,

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1141/2007 ze dne 7. 11. 2007 publikované pod č. 45/2008 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 440/2007 ze dne 26. 4. 2007 publikované pod č. T 1014, v sešitě 38 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu.

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Bulletin advokacie, 9/2014, str. 15.

advokát, správce svěřenského fondu apod.) podle § 114 odst. 2 TZ. Proto pokud zákon stanoví, že pachatel musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení (např. dlužníka, věřitele, ale i insolvenčního správce) je tato podmínka splněna i v případě, pokud zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u právnické osoby, jejímž jménem pachatel jedná.¹⁰⁸ Při trestněprávním počínání právnické osoby je proto nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení našly uvnitř struktury této právnické osoby také konkrétní fyzickou osobu, která jedná (jednala) jménem právnické osoby. Nutno dodat, že trestnímu stíhání fyzické osoby nebrání trestní stíhání právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob za stejný skutek a naopak.

Trestným činem může být jen zaviněné jednání pachatele. V případě úpadkových trestných činů trestní zákoník vyžaduje zavinění ve formě úmyslu s tím, že k trestnosti postačí úmysl nepřímý (§ 15 TZ), avšak s jedinou výjimkou v podobě trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 TZ, kde postačuje i hrubá nedbalost ve smyslu § 16 odst. 2 TZ. Jednání pachatele zpravidla vede ke vzniku škody, tedy k jakékoli újmě na majetku poškozeného, která představuje určité majetkové hodnoty a jejíž náhrady lze dosáhnout zpravidla poskytnutím peněz. Ve smyslu občanského zákoníku se může jednat o škodu skutečnou, spočívající v úbytku majetkových hodnot poškozeného, nebo o škodu v podobě ušlého zisku rovnající se chybějícímu přírůstku na majetku poškozeného, k němuž by jinak nedošlo, kdyby nebyl spáchán trestný čin (§ 2952 OZ).

Trestní právo neobsahuje definici pojmu škody, nabízí kategorizaci způsobené škody podle její výše. Podle § 138 odst. 1 TZ se škodou nikoli nepatrnou rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč, škodou nikoli malou škoda dosahující nejméně 25 000 Kč a větší škodou škoda dosahující částky nejméně 50 000 Kč. Za značnou škodu trestní zákoník považuje škodu dosahující částky nejméně 500 000 Kč a konečně za škodu velkého rozsahu nutno považovat škodu od 5 mil. Kč výše. Stejně částky určují i výši prospěchu získaného trestným činem (§ 138 odst. 2 TZ). Z pohledu objektivní stránky (nejen) úpadkových trestných činů platí, že pro stanovení výše škody se podle § 137 TZ vychází z ceny, za kterou se věc, která byla předmětem útoku, v době a v místě činu obvykle prodávala s tím, že při stanovení výše škody na jiné majetkové hodnotě, např. v podobě pohledávky nebo obchodního podílu, se postupuje obdobně. Nutno dodat, že následná neplatnost

¹⁰⁸ Viz odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1124/2006 ze dne 4. 10. 2007 publikované pod č. 38/2007 Sb. rozh. tr.

či neúčinnost právního jednání pachatele, které naplňuje objektivní stránku určitého trestného činu (§ 222 TZ, § 223 TZ, § 224 TZ), nemá pro trestněprávní odpovědnost pachatele žádný zprošťující účinek. Jednání pachatele je třeba posuzovat s ohledem na jeho smysl a obsah, nikoli na jeho případnou platnost podle norem jiného právního odvětví, a proto nelze vyloučit trestnost činu spáchaného prostřednictvím právního jednání jen proto, že právní jednání je neplatné či neúčinné.¹⁰⁹

5.2. Trestný čin poškození věřitele

Trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 TZ dlužník spáchá a trestem odnětí svobody až na 2 roky nebo trestem zákazu činnosti bude potrestán, zmaří-li uspokojení svého věřitele tím, že

- a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou, nebo odstraní, byť i jen část svého majetku,
- b) postoupí svou pohledávku, anebo převezme dluh jiného,
- c) zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo ji pronajme,
- d) předstírá nebo uzná neexistující právo nebo závazek,
- e) předstírá nebo uzná právo nebo závazek ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti,
- f) předstírá splnění závazku, nebo
- g) předstírá úpadek nebo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik,

a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

Kdokoli, byť i jen částečně, zmaří uspokojení věřitele jiné osoby tím, že zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť i jen část majetku dlužníka, nebo k majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku nebo existující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou, spáchá trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 2 TZ a bude potrestán trestem odnětí svobody až na 2 roky nebo trestem zákazu činnosti.

¹⁰⁹ K této otázce viz nálezy Ústavního soudu II. ÚS 1320/08 ze dne 20. 10. 2009 publikované pod N 128 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, dále usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 88/2010 ze dne 10. 3. 2010, dále sp. zn. 5 Tdo 265/2003 ze dne 12. 3. 2003, rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 148/98 ze dne 11. 11. 1998 publikovaný pod č. 36/2000 Sb. rozh. tr., či usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 578/2014 ze dne 18. 6. 2014.

Přísnější trest v podobě odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let hrozí podle § 222 odst. 3 TZ pachateli, který způsobí činem uvedeným v § 222 odst. 1 TZ nebo 222 odst. 2 TZ značnou škodu, nebo získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch (§ 222 odst. 3 TZ). Ještě přísněji je trestáno (odnětím svobody na 3 až 8 let) uvedené jednání, je-li způsobena škoda velkého rozsahu, anebo pachatel získá takovým jednáním pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, anebo způsobí-li takovým činem jinému úpadek.

5.2.1. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele

Podstatou trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ je poškozovací jednání pachatele, které se negativně odráží na majetku věřitelů s tím, že objektivní stránka zahrnuje dvě formy jednání, které jsou samostatnými skutkovými podstatami, a to poškození vlastního věřitele jednáním dlužníka podle § 222 odst. 1 TZ a poškození cizího věřitele prostřednictvím majetku dlužníka osobou odlišnou od dlužníka podle § 222 odst. 2 TZ. Trestná činnost tedy zasahuje majetková práva jednotlivých věřitelů dlužníka, přičemž předmětem útoku je sice majetek dlužníka, avšak poškozena jsou práva věřitelů na splnění závazků dlužníka, tedy na uspokojení svých pohledávek, a tedy v konečném důsledku jejich majetek.¹¹⁰ Na rozdíl od trestných činů zvýhodnění věřitele nebo způsobení úpadku podle § 223 TZ, potažmo § 224 odst. 2 TZ, není znakem skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele stav úpadku, ať už v platební neschopnosti nebo v předlužení.

Obligatořním znakem skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele v obou jeho formách je závazkový vztah mezi dlužníkem a věřitelem s tím, že existenci tohoto vztahu soud přezkoumává jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 TŘ. Je-li tu již pravomocné rozhodnutí civilního soudu, není takovým rozhodnutím soud v trestním řízení vázán, avšak pravomocné rozhodnutí civilního soudu nemůže v rámci své hodnotící činnosti pominout, ale naopak je povinen provést jím důkaz a zhodnotit jej v souladu s § 2 odst. 6 TŘ a vypořádat se s argumentací civilního soudu ve svém rozhodnutí.¹¹¹ Přitom naplnění tohoto znaku skutkové podstaty dopadá na všechny závazkové právní vztahy mezi dlužníkem i věřitelem bez ohledu na to, zdali důvodem jejich vzniku byla soukromoprávní smlouva nebo jiná právní

¹¹⁰ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 18.

¹¹¹ Viz již citované usnesení Krajského soudu v Hradci Králové publikované pod č. 17/2009 Sb. rozh. tr.

skutečnost uvedená v právních předpisech. Skutková podstata trestného činu poškození věřitele dopadá nejen na soukromoprávní vztahy, ale umožňuje sankcionovat i porušení veřejnoprávních vztahů, pokud jejich účastníky lze označit za věřitele a dlužníka. Nezáleží tudíž ani na tom, zda daný závazkový vztah je součástí podnikání dlužníka, přičemž dlužníkem může být i právnická osoba nebo stát, a to jak v postavení podnikatele, tak v postavení osoby, která není podnikatelem.¹¹² Rovněž nezáleží na tom, zda je závazek peněžitý, nepeněžitý anebo kombinací obojího. Pro úplnost nutno uvést, že v osobách dlužníků a věřitelů může v průběhu času docházet ke změnám, a to např. prostřednictvím institutu postoupení pohledávky či přebírání dluhu (např. postoupení pohledávky podle § 1879 OZ, převzetím dluhu podle § 1888 a násl. OZ, přistoupením k dluhu podle § 1892 OZ). Proto ani případný závěr o neplatnosti určitého právního jednání (smlouvy apod.) nevyklučuje existenci závazkového vztahu např. v podobě bezdůvodného obohacení.¹¹³

Jak již bylo řešeno, i když se dispozice pachatele trestného činu poškození věřitele v obou jeho formách vztahují k majetku dlužníka, ve skutečnosti se jedná o škodu na majetku věřitele a její podstata spočívá v tom, že věřitel neobdrží z majetku dlužníka plnění, a to vůbec nebo nikoli v celé výši, kterého by se mu jinak dostalo, kdyby si pachatel nepočínal způsoby uvedenými v základních skutkových podstatách tohoto trestného činu. Majetkem dlužníka použitelným k uspokojení pohledávky věřitele je pak v zásadě vše, co patří dlužníkovi a je to způsobilé k uspokojení daného typu pohledávky, tedy jak věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné hodnoty ve smyslu ustanovení občanského zákoníku.¹¹⁴ V závislosti na okolnostech konkrétního případu se může jednat o odčerpání určité majetkové hodnoty z majetku dlužníka bez náležité protihodnoty, v zatížení majetku fingováním závazků dlužníka nebo práv jiných osob k dlužníku nebo předstíráním takového závazku. A právě v důsledku těchto jednání dojde ke zkrácení dlužnickových věřitelů. Škoda má v těchto případech podobu ušlého zisku (§ 2952 OZ).¹¹⁵

Základní skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele v obou jeho formách podmiňují trestní odpovědnost vznikem škody nikoli malé na cizím majetku, tj. škody ve výši alespoň 25 000 Kč. Škoda a její rozsah je tudíž obligatorním znakem tohoto trestného činu

¹¹² DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1366. Srov. také již citovaný rozsudek publikovaný pod č. 30/2001 Sb. rozh. tr.

¹¹³ Viz usnesení Nejvyššího soudu 5 Tdo 1559/2011 ze dne 20. 12. 2011.

¹¹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1330/2005 ze dne 20. 10. 2005 publikované pod č. 23/2006 Sb. rozh. tr.

¹¹⁵ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 45/2008 Sb. rozh. tr.

a stanovení její výše představuje předběžnou otázku ve smyslu § 9 odst. 1 TŘ, která se týká viny obviněného a kterou soud musí zjišťovat vždy. Avšak variabilita jednání poškozujících věřitele a různé druhy majetkových hodnot, na které se tato jednání mohou vztahovat, neumožňuje stanovení unifikovaného postupu pro její určení.¹¹⁶ Obecně však platí, že pokud dispozice s majetkem dlužníka spočívají v zničení, poškození, zatajení, zcizení, odstranění nebo učinění takového majetku neupotřebitelným, ať už zcela nebo z části, představuje tuto škodu v principu hodnota takového majetku, který by bylo možné jinak použít k uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka, kdyby pachatel nekonal, jak je uvedeno v § 222 odst. 1 písm. a) TZ nebo v § 222 odst. 2 písm. a) TZ. Její výše pak může dosáhnout hodnoty zmařených pohledávek věřitelů, avšak je-li hodnota poškozeného majetku nižší, než hodnota zmařených pohledávek, je škoda vyčíslena toliko v hodnotě poškozeného majetku.¹¹⁷ V případech jednání uvedených v § 222 odst. 1 písm. b) až g) TZ a případech uvedených v § 222 odst. 2 písm. b) TZ nutno, zpravidla na základě znaleckých posudků, zjišťovat, v jakém rozsahu bylo dotčeno plnění ve prospěch věřitele a zda byl dlužník i před spácháním trestného činu schopen splnit celý svůj dluh nebo jen jeho část.¹¹⁸ Pro trestněprávní odpovědnost je však rozhodující až celkový souhrn výše škody spočívající v poškození všech věřitelů dlužníka, a to v souhrnu všech jejich pohledávek.¹¹⁹ Je-li však vedle trestního řízení vedeno i insolvenční řízení ohledně majetku dlužníka jako úpadce, je třeba z hlediska trestní odpovědnosti pachatele zjistit, v jakém rozsahu zůstaly pohledávky věřitelů dlužníka jednáním pachatele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ skutečně neuspokojeny, resp. v jakém rozsahu se podařilo již převedený majetek vrátit do majetkové podstaty uplatněním neúčinnosti a odporovatelnosti právních úkonů podle pravidel insolvenčního zákona, což může mít význam zejména z hlediska posouzení rozsahu, v jakém byl trestný čin dokonán a v jakém zůstal ve stadiu pokusu.¹²⁰ Pro dokonání trestného činu však není nutno vyčkat výsledků insolvenčního řízení, neboť stanovení výše škody, jak již bylo mnohokrát řečeno, řeší soud jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 TŘ. Výsledky případného insolvenčního řízení mohou mít význam jen z hlediska rozhodnutí o výši náhrady škody

¹¹⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1383.

¹¹⁷ Srov. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 36/2007-III Sb. rozh. tr., a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1354/2006 ze dne 29. 11. 2006.

¹¹⁸ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1383. PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy.* Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 70.

¹¹⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1154/2006 ze dne 4. 10. 2006 publikované pod č. 57/2007 Sb. rozh. tr.

¹²⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 49/2000 ze dne 30. 3. 2000.

jednotlivým poškozeným věřitelům podle § 228 a § 229 TŘ.¹²¹ Lze dodat, že v situaci, kdy je v trestním rozsudku výše škody jako znak (kvalifikované) skutkové podstaty trestného činu přesně vyčíslena, avšak poškození jsou odkázáni na civilní řízení, soud v občanském soudním řízení není touto částí výroku vázán, a to v souladu názorem pléna bývalého Nejvyššího soudu ČSR v materiálu přijatém pod sp. zn. Cpj 35/78 ze dne 24. 10. 1979, publikovaném pod č. 22/79 Sb. rozh. obč., které přijalo jednoznačný závěr, že výrok rozhodnutí o tom, že byl spáchán trestný čin (přečin), neřeší rozsah a výši škody ani v případě, kdy je odškodnitelná újma pojmovým znakem trestného činu. Mezi výši škody uplatnitelnou v adhezním řízení a výši škody rozhodnou pro posouzení trestní odpovědnosti může být rozdíl.

Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podmiňují použití vyšší trestní sazby ve smyslu § 222 odst. 3 písm. a) a b) TZ značnou škodou nebo značným prospěchem, tj. škodou nebo prospěchem dosahujícím nejméně 500 000 Kč, ve smyslu § 222 odst. 4 písm. a) a b) TZ škodou velkého rozsahu nebo prospěchem velkého rozsahu, tj. škodou nebo prospěchem dosahujícím nejméně 5 mil. Kč s tím, že při stanovení výše škody se, samozřejmě, vychází ze závěrů vztahujících se ke škodě nikoli malé. Na tomto místě je vhodné alespoň krátce zmínit další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 222 odst. 4 písm. c) TZ, která spočívá v tom, že pachatel způsobí trestným činem poškození věřitele v jeho základní formě úpadek jinému, zpravidla věřiteli, uspokojení jehož pohledávky pachatel zmařil. Zde jen dodáme, že některé formy jednání dlužníka vůči vlastnímu majetku, jejichž následkem je způsobení úpadku, nebo dojde-li k nim za již existujícího stavu úpadku, mohou být trestným činem způsobení úpadku podle § 224 TZ.

Na závěr této kapitoly je ještě vhodné zmínit v úvahu přicházející sankce za spáchání trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ, a to v podobě trestu odnětí svobody nebo v podobě trestu zákazu činnosti až na dvě léta v případě základních skutkových podstat podle § 222 odst. 1 TZ a § 222 odst. 2 TZ. Podmínkou uložení trestu zákazu činnosti však není spáchání trestného činu přímo při výkonu určité činnosti, která má být zakázána, ale postačí, jestliže taková činnost poskytla pachateli příležitost ke spáchání trestného činu nebo mu alespoň usnadnila jeho spáchání. Proto např. v případě, kdy pachatel – podnikající fyzická osoba převedl majetek způsobilý k uspokojení pohledávky věřitele na společnost

¹²¹ Srov. přiměřeně již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.

s ručením omezeným, v níž je v postavení jediného společníka a jednatele, není vyloučeno, aby mu soud uložil trest zákazu činnosti spočívající jak v zákazu podnikání jako fyzické osoby v určitém oboru, tak i v zákazu činnosti funkce člena statutárního orgánu obchodní korporace.¹²² Dojde-li k naplnění kvalifikovaných znaků uvedených v § 222 odst. 3 TZ, tedy je-li činem podle § 222 odst. 1 nebo 2 TZ způsobena značná škoda nebo získán značný prospěch, přichází v úvahu trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců až pěti let, a v případě způsobení škody velkého rozsahu nebo získání prospěchu velkého rozsahu přichází v úvahu trest odnětí svobody na tři léta až osm let. Rovněž bude potrestán ten, kdo způsobí tímto trestným činem jinému úpadek.

5.2.1.1. Poškození vlastního věřitele

Pro naplnění objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu poškození vlastního věřitele podle § 222 odst. 1 TZ se vyžaduje, aby pachatel jako dlužník (nebo osoba jednající za dlužníka ve smyslu § 114 odst. 2 TZ) učinil určité dispozice se svým majetkem uvedené pod písmeny a) až g) citovaného ustanovení s cílem vyhnout se plnému nebo alespoň částečnému uspokojení pohledávky svého věřitele z majetku, s nímž pachatel takto nakládal. Jedná se tedy o reálné (nikoli jen účetní) snížení hodnoty majetku dlužníka, tj. o reálné zmenšení jeho rozsahu o ty majetkové hodnoty, z kterých by bylo možné dosáhnout uspokojení pohledávky věřitele. Samotný způsob, jímž se pachatel jako dlužník zbavuje svého majetku, nemusí být sám o sobě trestným činem; ten se stává trestným až vzhledem k nepříznivým důsledkům.¹²³ Proto je také nutné zkoumat, zda převod určitého majetku měl za důsledek nemožnost věřitele uspokojit svou pohledávku z jiného dlužníkovy majetku.¹²⁴ Nutno dodat, že trestného činu poškození věřitele podle alternativ odstavce 1 písm. a) až c) nelze spáchat dispozicemi s takovými věcmi dlužníka, které nemohou být předmětem výkonu rozhodnutí podle § 322 odst. 3 o. s. ř., tj. které dlužník – podnikatel nezbytně nutně potřebuje k výkonu své podnikatelské činnosti. Nikoli však věci, které povinný sice používal k podnikání v určitém oboru, ale i bez nich může nadále podnikat.¹²⁵ Obdobně

¹²² Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 523/2006 - III ze dne 10. 6. 2006 publikované pod č. 26/2007 Sb. rozh. tr.

¹²³ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1509/2010 ze dne 30. 3. 2010 a sp. zn. 5 Tdo 1195/2010 ze dne 13. 4. 2011

¹²⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1577/2008 ze dne 17. 12. 2008.

¹²⁵ Srov. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 26/2007-II Sb. rozh. tr., a dále usnesení sp. zn. 5 Tdo 1354/2006 ze dne 29. 11. 2006 a usnesení sp. zn. 20 Cdo 1766/2001 ze dne 19. 6. 2002 publikované pod č. 33/2003 Sb. rozh. obč.

to bude platit i ohledně věcí, které nepodléhají výkonu rozhodnutí u fyzických osob podle 322 odst. 2 o. s. ř.¹²⁶

Pachatelem trestného činu poškození vlastního věřitele tedy může být jen dlužník jako účastník závazkového právního vztahu, přičemž jde-li o fyzickou osobu, jedná se o konkrétní subjekt se zvláštní vlastností podle § 114 odst. 1 TZ. V případě, že je dlužníků více a jde o solidární dlužníky, je nutné zkoumat, zda s ohledem na možnost věřitele požadovat celé plnění od kteréhokoli dlužníka, vůbec došlo, byť k částečnému zmaření uspokojení pohledávky věřitele.¹²⁷ Pokud by dlužníkem byla právnická osoba, může být ve smyslu § 114 odst. 2 TZ pachatelem toliko fyzická osoba, která je členem statutárního orgánu právnické osoby, nebo jiná osoba oprávněná činit právní úkony za právnickou osobu jako její pracovník nebo člen nebo jako její zástupce.¹²⁸ Trestně odpovědnou může však být i samotná právnická osoba, jelikož zákon o trestní odpovědnosti právnických osob tuto možnost připouští díkci ustanovení § 7 tohoto zákona.

Předpokladem trestní odpovědnosti za trestný čin podle § 222 odst. 1 TZ je úmyslné zavinění dlužníka, který jedná s cílem vyhnout se plnému uspokojení věřitele a činí tak skutečné nebo fiktivní dispozice s majetkem, ač z okolností si musí být vědom, že jeho jednání může mít takový škodlivý následek pro jeho věřitele, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn. Na srozumění pachatele v tomto smyslu lze usuzovat z jeho konkrétních kroků, pokud např. jednal s vědomím existence četných závazků, své neschopnosti hradit je a podaného insolvenčního návrhu (srov. rozhodnutí č. 90 publikované v časopise Soudní rozhledy č. 8/2000, str. 249, srov. i č. 26/2007-I). Jednání dlužníka z nedbalosti ke škodě věřitelů tudíž nelze postihnout podle § 222 odst. 1 TZ, nýbrž za určitých okolností podle § 224 odst. 1 TZ jako trestný čin způsobení úpadku. K dokonání předmětného trestného činu dojde, jestliže dlužník v důsledku úmyslných majetkových dispozic či jiných jednání uvedených v § 222 odst. 1 TZ i jen částečně zmaří uspokojení svého věřitele, tedy pokud věřitel není schopen domoci se plnění svého dluhu na dlužníkovi v celém rozsahu v souladu s obsahem závazkového právního vztahu a dlužník již nemá vliv ani na to, aby byl jeho závazek vůči věřiteli splněn, jinak než z dlužníkova majetku. Uspokojením věřitele rozumíme poskytnutí takového plnění ve prospěch věřitele, které je obsahem závazkového právního

¹²⁶ K tomu srovnej např. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 56/2003 Sb. rozh. tr.

¹²⁷ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 70.

¹²⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 440/2007 ze dne 26. 4. 2007.

vztahu mezi věřitelem a dlužníkem podle důvodu vzniku tohoto vztahu (např. zaplacení kupní ceny, vrácení půjčených peněz, zaplacení přiznané částky pravomocným rozhodnutím soudu). Pohledávka věřitele musí být splatná s tím, že jednání podle § 222 odst. 1 TZ před splatností pohledávky může být pokusem tohoto trestného činu. Avšak v případech, kdy je pohledávka věřitele zajištěna některým ze zajišťovacích institutů a ten může být pro uspokojení této pohledávky využit, např. zpeněžením v hodnotě odpovídající výši pohledávky, nemůže být uspokojení věřitele zmařeno, jelikož nedošlo ke vzniku škodlivého následku; ledaže věřitel nebyl uspokojen v plné výši. Jinými slovy, ke zmaření uspokojení dojde jen v případě, že pohledávka věřitele nemůže být uspokojena ani ze zajišťovacího institutu buď vůbec, nebo nikoli v celém rozsahu.¹²⁹ Stejný důsledek lze proto vidět i ohledně zajištění zaplacení institutem směnečného rukojemství podle § 32 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů, protože směneční rukojmí je zavázán jako ten, za koho se zaručil jako aval a stává se tak samostatným dlužníkem věřitele, který se může domáhat uspokojení své pohledávky přímo na avalovi.¹³⁰ Tudíž teprve tehdy, kdy ani ostatní dlužníkův majetek nemůže sloužit k uspokojení věřitelů, je možné považovat jednání dlužníka za trestné ve smyslu § 222 odst. 1 TZ. Orgány činné v trestním řízení proto musí náležitě zkoumat všechny možnosti uspokojení pohledávky věřitele, včetně možnosti reálného uspokojení pohledávky věřitele využitím některého zajišťovacího institutu a v jeho rámci tím, zda zřízení zajišťovacího institutu nebylo toliko formální, bez skutečné a vážné vůle ručitele (avala) splnit závazek za dlužníka.¹³¹ Na druhou stranu ale může dojít k situaci, kdy jednání dlužníka podle § 222 odst. 1 TZ má za následek zmaření možnosti, aby ručitel, který se stal věřitelem dlužníka z titulu regresu podle občanského zákoníku, dosáhl z majetku dlužníka náhradu za plnění poskytnuté věřiteli. V daném případě se může jednat o trestný čin podle § 222 odst. 1 TZ spáchaný na úkor ručitele.¹³²

5.2.1.1.1. Způsoby poškození vlastního věřitele

Způsoby trestně postižitelného zmaření uspokojení věřitele jednáním dlužníka jsou vymezeny v ustanovení § 222 odst. 1 písm. a) až g) TZ. Dlužník tedy zmaří uspokojení svého věřitele, ať už z části nebo zcela tím, že některou z následujících forem jednání vůči svému

¹²⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 440/2007 ze dne 26. 4. 2007.

¹³⁰ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 61/2010 ze dne 24. 3. 2010.

¹³¹ Srov. také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1136/2011 ze dne 5. 10. 2011.

¹³² Srov. také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 327/2003 ze dne 25. 6. 2003 publikované pod č. 17/2004 Sb. rozh. tr.

majetku způsobí stav, kdy věřitel nemůže dosáhnout zcela nebo zčásti uspokojení své pohledávky. Formy takto postížitelných jednání teorie rozděluje do tří základních skupin.¹³³

Do první skupiny patří jednání spočívající ve skutečném zmenšení aktiv dlužníkovra majetku, z něhož by mohl věřitel uspokojit svou pohledávku, případně jednání, která zatěžují majetek dlužníka dalšími pasivy podle § 222 odst. 1 písm. a) až c) TZ. Přitom platí, že tyto způsoby nemusí být samy o sobě trestnými činy. Trestnými činy se stávají až vzhledem k nepříznivým důsledkům, které mají pro uspokojení pohledávky věřitele.¹³⁴ Druhou skupinu představují jednání podle písmena d), e) a g) citovaného ustanovení, kterými dlužník finguje pasiva, která mají fiktivně snížit hodnotu dlužníkovra majetku oproti skutečnému stavu a tím snížit míru uspokojení pohledávek věřitelů. Poslední skupinu tvoří jednání, kterými dochází k fingování aktiv dlužníkovra majetku podle § 222 odst. 1 písm. d) a e) TZ, tedy k předstírání neexistujícího práva či k předstírání existujícího práva ve větším rozsahu než odpovídá skutečnost. Specifickým případem je jednání uvedené pod písmenem f) citovaného ustanovení, jehož podstatou je zmaření uspokojení věřitele v důsledku předstírání zániku dluhu fingováním splnění věřitelovy pohledávky.

a) § 222 odst. 1 písm. a) TZ

Ustanovení § 222 odst. 1 písm. a) TZ stanoví hned několik alternativ způsobů poškozovacího jednání dlužníka směřující vůči vlastnímu existujícímu majetku, resp. jeho části, použitelnému k uspokojení pohledávky svého věřitele. Mezi ně toto ustanovení taxativně řadí zničení, poškození, zatajení, zcizení, učinění věci neupotřebitelnou, nebo odstranění, byť i jen části svého majetku.

Zničením majetku se rozumí samotná fyzická destrukce majetkových hodnot tvořících majetek v jejich hmotné podstatě tak, že majetek dlužníka přestane mít hodnotu a není nadále schopen plnit svůj účel. K takové destrukci pak může dojít jak aktivním konáním, tak opomenutím něco učinit. Ve vztahu k totožné věci či jiné majetkové hodnotě jde zpravidla o nezvratný proces. V praxi tak půjde zejména o případy rozbití, roztrhání, rozstříhání nebo spálení určitého hmotného substrátu daných majetkových hodnot,

¹³³ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 73. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1364.

¹³⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1577/2008 ze dne 17. 12. 2008.

nezabránění jejich samovolné destrukci, likvidace záznamu o zaknihovaném cenném papíru v příslušné evidenci (např. movité věci, bankovky, směnky, jiné listinné cenné papíry, ale i celého domu, budovy atp.).¹³⁵

Poškozením se rozumí v zásadě jakýkoliv fyzický zásah do hmotné podstaty majetku vedoucí ke snížení hodnoty majetku buď trvalé, nebo dočasné vedoucí k tomu, že bez dodatečné opravy, úpravy nebo doplnění ztratí schopnost plnit všechny nebo alespoň některé své funkce, čímž dojde ke snížení jeho užitné hodnoty a tím také ke snížení jeho tržní směnné hodnoty. Stejně jako v případě zničení majetku může k poškození docházet aktivním konáním dlužníka nebo také v důsledku opomenutí něco učinit s tím rozdílem, že v případě poškození zpravidla nedochází k fatálním následkům pro další existenci dotčeného majetku.¹³⁶

Zatajením majetku nebo jeho dílčích částí se rozumí předstírání jejich neexistence (např. neuvedení do soupisu svého majetku nebo zatajením v rámci komunikace s věřiteli atp.) anebo zásadním ztěžováním jejich identifikace do té míry, že majetek nelze vůbec identifikovat nebo nelze identifikovat místo, kde se nachází. Zatajení majetku dlužníka, který je podnikatelem a zároveň účetní jednotkou, může mít podobu účelového vynětí z účetní evidence či nezapsání do ní. Za zatajení majetku lze považovat také dočasné a účelové převody majetku na jinou osobu, za předpokladu, že se nebude jednat o níže popsané případy zcizení nebo odstranění majetku.¹³⁷

Zcizením majetku se rozumí takové dispozice s majetkem, jejichž důsledkem je zmenšení dlužníkovy majetku o ty majetkové hodnoty, z nichž by bylo možné dosáhnout uspokojení pohledávky věřitele. Jinými slovy jde o dispozice vedoucí k vyvedení z vlastnictví dlužníka bez získání odpovídající protihodnoty způsobilé uspokojit pohledávku jeho věřitele, a to např. i darováním nebo výběrem peněžních prostředků z majetku obchodní společnosti¹³⁸. Soudní praxe považuje za zcizení majetku podle citovaného ustanovení také jednání dlužníka, kterým dlužník převede svůj jediný majetek (např. rodinný dům), ze kterého by mohla být

¹³⁵ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 73. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1372.

¹³⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1372.

¹³⁷ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno, str. 74. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1372

¹³⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 875/2009 ze dne 29. 9. 2009.

uspokojena pohledávka jeho věřitele, na jinou osobu, např. manželku, případně ho předá, a obdrženou částku daruje blízké osobě, nebo ji utratí (a nezíská tím odpovídající majetek do svého vlastnictví) a zmaří tak objektivně uspokojení, i jen částečně, svého věřitele.¹³⁹ Trestnost jednání, kdy za předmět převodu není poskytnuto odpovídající plnění, může mít podobu převodu placeného směnkami bez avalu a s dlouhodobou splatností, čímž se dosáhne faktického stavu, v němž věřitelé nemají možnost v dohledné době reálně dosáhnout uspokojení svých pohledávek.¹⁴⁰ Zcizení může mít podobu také jednání podnikatele – fyzické osoby, která převede nemovitosti a movité věci z majetku dlužníka podnikajícího jako fyzická osoba do majetku společnosti s ručením omezeným se stejným předmětem podnikání (např. ve formě nepeněžitého vkladu takových věcí do základního kapitálu společnosti podle § 15 zákona o obchodních korporacích), vůči níž za normálního stavu věci věřitelé své nesplacené pohledávky uplatnit nemohou, a to za buď minimální protihodnotu, nebo za částku, která nakonec ani není zaplacená.¹⁴¹ Zatímco věc, která je ve vlastnictví dlužníka jako fyzické osoby podnikající, může být použita k uspokojení jeho věřitele, věc, jíž takový dlužník převedl do majetku obchodní společnosti (byť jde např. o jednočlennou společnost s ručením omezeným), je ve vlastnictví oné společnosti, a není-li tato společnost v žádném právním vztahu k věřiteli, nemůže být její majetek použit k uspokojení věřitele této (podnikající) fyzické osoby. To však neplatí a trestní postih je vyloučen v případě, kdy by na nově vzniklou společnost byly vedle nesplacených pohledávek dlužníka převedeny také všechny neuhrazené závazky.¹⁴² Na samotný akt prodeje (převodu), jímž přešly na kupujícího také závazky prodávajícího subjektu, nelze aplikovat § 222 odst. 1 písm. a) TZ, avšak v určitých případech se může jednat o jednu z více okolností, která charakterizuje způsob provedení činu pachatele, resp. jejich snahu dosáhnout znemožnění uspokojení oprávněného věřitele (např. tím, že dlužník nesplní svou vkladovou povinnost u převáděných nemovitostí zatížených zástavním právem původních věřitelů, čehož důsledkem budou sice závazky převedeny na novou společnost, ale majetek zůstane ve vlastnictví původního dlužníka, což sice nemusí nevyhnutně mít za následek zmenšení majetku dlužníka, ale mohla by vést k určitému zkomplikování právních vztahů mezi subjekty)¹⁴³. Zcizit majetek obchodní společnosti použitelný k uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka lze i za pomoci jiných

¹³⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1438/2008 ze dne 3. 12. 2008.

¹⁴⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. Tdo 1152/2014 ze dne 24. 9. 2014.

¹⁴¹ Viz již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 49/2000 ze dne 30. 3. 2000 a dále citované usnesení publikované pod č. 26/2007-I. Sb. rozh. tr. a také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo1327/2010 ze dne 15. 12. 2010.

¹⁴² Srov. výše citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 26/2007 Sb. rozh. tr.

¹⁴³ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1195/2010 ze dne 13. 4. 2011.

obchodních společností. Například tím, že pachatel – jednatel obchodní společnosti A, ač vědom si splatných závazků této společnosti vůči svým věřitelům, uzavře za pomoci jiné (spřízněné) obchodní společnosti B kupní smlouvu, jejímž předmětem je veškerý movitý i nemovitý majetek za částku, která ale úmyslně nebude nikdy zaplacená, přičemž může také dojít k zpětnému pronájmu takto koupených movitých či nemovitých věcí, čímž se vytvoří prostor pro další vyvádění majetku ze zadlužené společnosti.¹⁴⁴ Může dojít také k převodu obchodního podílu na osobu, kterou nelze identifikovat, a na to navazující fiktivní předání účetnictví zadlužené společnosti s cílem zatajit objasnění její ekonomické situace.¹⁴⁵ Zcizení vlastního majetku může spočívat také v prodeji věci použitelné k uspokojení pohledávek věřitelů a použití výtěžku z prodeje na obstarání něčeho, z čeho je uspokojit nelze (např. k leasingu jiné věci).¹⁴⁶ Tak např. pachatel jako jediný jednatel obchodní společnosti, se záměrem získat pro sebe a další osoby z majetku této společnosti finanční hotovost, která má být a bude použita k uspokojení pohledávek věřitelů, vybere z účtu společnosti finanční hotovost, kterou použije blíže nezjištěným způsobem, následně firmu převede na nastrčenou osobu (bílého koně) a odstraněním této části majetku úmyslně zmaří alespoň částečné uspokojení splatných pohledávek věřitelů.¹⁴⁷ V souladu s názorem vyjádřeným v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 271/2003 ze dne 13. 3. 2003, publikovaném pod č. 56/2003 Sb. rozh. tr., za zcizení majetku dlužníka fyzické osoby lze považovat také jednání, kterým dlužník na úkor svých věřitelů uzavře dohodu o vypořádání společného jmění manželů, prostřednictvím které převede na druhého manžela a do jeho výhradního vlastnictví majetek, jenž byl v jeho výlučném vlastnictví a jako takový nebyl zahrnut do společného jmění manželů.¹⁴⁸ Pokud ale dlužník prodejem svého majetku nebo jeho části získá finanční prostředky, z nichž je schopen uspokojit své skutečné věřitele, nebo svým jednáním pouze ztíží či oddálí upokojení věřitele, kterému i nadále zůstává možnost uspokojit svoji pohledávku z jiného dlužníkovy majetku, nespáchá trestný čin poškození věřitele.¹⁴⁹ Tento závěr je v souladu s výše citovaným usnesením Nejvyššího soudu publikovaným pod č. 56/2003 Sb. rozh. tr., z něhož také plyne, že při vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, musí být zachována rovnováha mezi zájmy druhého

¹⁴⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1401/2014 ze dne 3. 12. 2014 a sp. zn. 5 Tdo 1509/2010 ze dne 30. 3. 2010.

¹⁴⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 556/2010 ze dne 23. 6. 2010.

¹⁴⁶ Viz usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 982/2000 ze dne 14. 3. 2001, publikované pod č. 12/2002 Sb. rozh. tr.

¹⁴⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 666/2014 ze dne 8. 10. 2014.

¹⁴⁸ Viz také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1250/2008 ze dne 22. 10. 2008.

¹⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tz 33/89 ze dne 23. 11. 1989 publikovaný pod č. 41/1990 Sb. rozh. tr.

manžela a právy věřitelů, která podle § 737 odst. 1 OZ nesmí být dotčena dohodou manželů. Pokud je tedy tato rovnováha podstatným způsobem narušena dohodou, která nápadně, jednostranně a z hlediska zásad stanovených v citovaném ustanovení občanského zákoníku nedůvodně zvýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetí osoby, jsou tím naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. Samozřejmě za podmínky, že uzavření takové dohody se týká toliko majetku, který je způsobilý k tomu, aby se z něho věřitelé reálně uspokojili, tj. nejde o věci vyloučené z výkonu rozhodnutí podle § 322 o. s. ř.¹⁵⁰ Za zcizení ve smyslu citovaného ustanovení lze považovat také jednání likvidátora, který na úkor zástavního věřitele dlužníka uzavře smlouvu o zřízení práva věcného břemene bez souhlasu zástavního věřitele, čímž způsobí pokles tržní hodnoty zastavených nemovitostí ve vlastnictví dlužníka.¹⁵¹

Učinit majetek neupotřebitelným rozumíme takové jednání dlužníka, které sice nesměřovalo ke zničení majetku nebo jeho likvidaci, avšak svým způsobem se blížilo jeho poškození, v důsledku čehož dojde k podstatnému snížení kvality majetku nebo jeho části tak, že majetek ztratí způsobilost plnit svůj původní účel, ke kterému byl určen. Je zřejmé, že v tomto případě bude docházet k prolínání tohoto způsobu jednání se zničením nebo poškozením. Rozdíl je však nutno hledat v účelu, pro který byl daný majetek určen, když majetek může sloužit i jinému účelu, navíc však musí učinění majetku neupotřebitelným zmařit možnost věřitele uspokojit na daném majetku svou splatnou pohledávku.¹⁵²

Odstraněním majetku rozumíme jakékoliv přemístění majetku sloužícího k uspokojení pohledávek věřitelů na pro ně neznámé místo. Dlužník jako pachatel si však i nadále zachová možnost s odstraněným majetkem disponovat a nadále ho i využívat. V případě fyzických osob podnikajících se za odstranění majetku může považovat také vynětí majetku z účetní evidence, převedení peněz z účtu dlužníka na jinou osobu s tím, že dlužník si i nadále ponechá možnost s věcí disponovat (nepůjde-li o zatajení nebo zcizení ve výše uvedeném smyslu).¹⁵³

¹⁵⁰ Viz také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1152/2014 ze dne 24. 9. 2014.

¹⁵¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1179/2009 ze dne 28. 4. 2010.

¹⁵² DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1373.

¹⁵³ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy.* Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 75.

b) § 222 odst. 1 písm. b) TZ

Ustanovení § 222 odst. 1 písm. b) TZ rozlišuje dva způsoby poškození věřitelů, a to postoupení pohledávky, kterou měl dlužník vůči jiné osobě, a zatížení majetku dlužníka použitelného k uspokojení svého věřitele novým dluhem bez jakéhokoliv protiplnění. V prvním případě jde o postoupení pohledávky dlužníka jiné osobě formou dispozice s majetkem dlužníka způsobem podle § 1879 a násl. OZ, včetně postoupení souboru pohledávek podle § 1887 OZ. V tomto smyslu nutno také nahlížet na postoupení smlouvy podle § 1895 OZ, má-li toto postoupení dále popsané důsledky. Postoupení pohledávky představuje zvláštní způsob zcizení majetku dlužníka podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ, kdy se majetek dlužníka dostává do vlastnictví třetí osoby odlišné od věřitele, k uspokojení jehož pohledávky měl daný majetek sloužit. Proto také se nejedná o trestný čin, postoupí-li dlužník takovou pohledávku poškozeného věřiteli, k uspokojení jehož pohledávky byl majetek určen. Rovněž by se o trestný čin nejednalo, pokud by poškozený věřitel měl možnost uspokojit svou pohledávku na jiném majetku dlužníka. Druhým způsobem stanoveným v § 222 odst. 1 písm. b) TZ je převzetí dluhu dlužníkem jako pachatelem tohoto trestného činu ve smyslu § 1888 až § 1891 OZ. Obdobně lze posuzovat také přistoupení k dluhu podle § 1892 OZ. Tento způsob jednání spočívá v navýšení pasiv dlužníka dalším závazkem, avšak trestněprávně postižitelným se takové jednání stává v momentu, kdy takové převzetí znemožní původnímu věřiteli dlužníka dosáhnout uspokojení své pohledávky. Důležitou skutečností, která odlišuje takovéto jednání od jednání dlužníka podle § 224 odst. 2 TZ, je stav úpadku, který se v posuzovaném případě nevyžaduje. Proto, pokud by pachatel takto jednal ve stavu úpadku, nerozhodně, zda by byl úpadek konstatován insolvenčním soudem, nespáchal by trestný čin poškození věřitele, ale trestný čin způsobení úpadku v jeho kvalifikované formě.¹⁵⁴

c) § 222 odst. 1 písm. c) TZ

Stejně jako v předchozím případě, i zde dochází k zatížení majetku dlužníka, a to novým závazkem ve formě zatížení majetku dlužníka, který je předmětem závazku, nebo jeho pronajmutím. Zatížením věci, která je předmětem závazku, rozumíme zejména zatížení

¹⁵⁴ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 75. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1373. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*, 2009, str. 2000, www.beck-online.cz.

zřízením zástavního práva ve smyslu § 1309 a násl. OZ, včetně poskytnutí jistoty podle § 2012 a násl. OZ, anebo zřízením věcného břemena podle § 1257 a násl. OZ, a to ve prospěch třetí osoby. Pronájmem věci rozumíme její poskytnutí do nájmu třetí osoby ve smyslu § 2201 a násl. OZ (pronájem věci), § 2235 a násl. OZ (pronájem bytu nebo domu), § 2302 a násl. OZ (pronájem prostor soužícího podnikání), § 2321 a násl. OZ (nájem dopravního prostředku), ale také pacht podle § 2332 OZ. V obou případech tedy dochází k tomu, že k věci, která je použitelná k uspokojení pohledávky věřitele, pachatel zřídí právo třetí osoby, v důsledku čehož se taková věc stane např. neprodejnou nebo jinak využitelnou v prospěch dotčeného věřitele. Důsledkem takového jednání však zpravidla vždy bývá zásadní snížení hodnoty takových věcí. V souladu s judikaturou je tato skutková podstata považována za zvláštní případ poškození majetku dlužníka nebo jeho učinění neupotřebitelným podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ.¹⁵⁵

d) § 222 odst. 1 písm. d) TZ

Citované ustanovení vymezuje jednání, jímž pachatel jako dlužník předstírá nebo uzná své neexistující právo nebo závazek. Jak již bylo řečeno, obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele v obou jeho formách je existence závazkového právního vztahu. Ten existuje i v tomto případě, byť by se na první pohled mohlo zdát, že tomu tak není. Totiž existenci závazkového právního vztahu musíme dovozovat mezi dlužníkem a poškozeným věřitelem, nikoli mezi dlužníkem a jeho fiktivním věřitelem. Mezi dlužníkem jako pachatelem a fiktivním věřitelem tento vztah nemůže existovat již z podstaty věci, jelikož vůbec nevznikl, anebo již zanikl a s ohledem na to neexistují ani od něj se odvíjející práva a závazky. V daném případě pachatel předstírá existenci takových práv a závazků, jejichž skutečná hodnota by snižovala hodnotu majetku dlužníka, z kterého by věřitel mohl dosáhnout uspokojení své pohledávky vůči pachateli jako dlužníku.¹⁵⁶ Předstíráním neexistujícího práva třetí osoby vůči dlužníku nebo neexistujícího závazku dlužníka vůči jiné osobě se rozumí takové jednání, kterým pachatel deklaruje jejich existenci, a to např. vykazováním v účetnictví nebo jiným aktivním chováním. Dlužník jejich existenci může např. tvrdit v komunikaci s poškozeným věřitelem, dokládat je fingovanými listinami, zaúčtováním neexistujícího práva nebo závazku do příslušné obchodní evidence a za účelem

¹⁵⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1078/2005 ze dne 30. 9. 2004.

¹⁵⁶ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 45/2008 Sb. rozh. tr. a rozsudek Vrchního soudu v Praze 5 To 65/2002 ze dne 24. 7. 2002 publikovaný pod č. 53/2003 Sb. rozh. tr.

potvrzení smyšlených skutečností si může obstarat výpověď svědka. Krok směřující k zmaření uspokojení věřitelovy pohledávky může spočívat též ve fingování pohledávky vůči samotnému poškozenému věřiteli a její následné započtení vůči skutečné pohledávce poškozeného věřitele. Započtení jednostranným právním úkonem je totiž jedním z možných právních důvodů zániku vzájemných pohledávek věřitele a dlužníka, neboť představuje zákonem stanovený způsob splnění dluhu podle § 1982 až § 1991 OZ. Uznání neexistujícího práva nebo závazku představuje méně aktivní jednání pachatele jako dlužníka spočívající v potvrzení (ať již v prosté slovní nebo písemné podobě) toho, že někdo má vůči němu právo na určité plnění nebo že on má vůči někomu povinnost poskytnout určité plnění, které ve skutečnosti vůbec neexistuje.¹⁵⁷ Avšak okolnost, že pachatel alespoň částečně zmaří uspokojení pohledávky svého věřitele způsobem, který vychází z předstírání neexistujících práv a závazků (např. z dodatečně uzavřené smlouvy), bez dalšího neznamena naplnění znaku vyjádřeného pod písmenem d) předmětného ustanovení. Tak je tomu pouze v tom případě, pokud uvedenými úkony došlo jen k fiktivnímu (tj. předstíranému) úbytku na majetku dlužníka. V opačném případě, tj. dojde-li, byť na základě předstíraných úkonů ke skutečnému převodu majetkových hodnot na jiný (podnikatelský) subjekt a mimo dosah věřitelů dlužníka, pak takové jednání spočívá ve zcizení majetku a zcela odpovídá alternativě obsažené v § 222 odst. 1 písm. a) TZ.¹⁵⁸ Soudní praxe rovněž dovodila, že skutek posouzený jako trestný čin podvodu podle § 209 TZ spočívající v tom, že pachatel jako dlužník odebral od dodavatele zboží s úmyslem za ně nezaplatit kupní cenu, není totožný se skutkovou podstatou trestného činu poškozování věřitele podle § 222 odst. 1 písm. d) TZ, jehož podstatou je jednání, kterým pachatel jako dlužník poté, co zboží od svého dodavatele jako věřitele odebral, činil ve vztahu ke svému majetku takové fiktivní dispozice, kterými předstíral svou neschopnost zaplatit kupní cenu za odebrané zboží. Pravomocné meritorní rozhodnutí o jednom z těchto skutků není překážkou pro stíhání pachatele za druhý skutek ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TŘ a pro jiné meritorní rozhodnutí o něm.¹⁵⁹

¹⁵⁷ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 75 a 76. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1374 až 1376. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, str. 2000.

¹⁵⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tdo 1509/2010 ze dne 30. 3. 2010.

¹⁵⁹ Viz citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 45/2008 Sbírkou.

e) § 222 odst. 1 písm. e) TZ

Pachatel jako dlužník v tomto případě poškozovacího jednání vůči svému věřiteli nepředstírá ani neuznává vůbec neexistující právo nebo závazek, ale toliko zkresluje výši reálně existujícího práva nebo závazku a tím zdánlivě zmenšuje rozsah majetku dlužníka použitelného k uspokojení pohledávky poškozeného věřitele. Zde se uplatní stejné závěry jako v případě předstírání nebo uznání neexistujícího práva nebo závazku.

f) § 222 odst. 1 písm. f) TZ

Toto ustanovení představuje specifický případ jednání dlužníka poškozujícího věřitele spočívající v předstírání splnění existujícího závazku dlužníkem. Dlužník se tedy chová způsobem, jakoby došlo k zániku závazku řádným splněním dluhu, tedy, jakoby došlo k jeho zániku poskytnutím příslušného plnění v souladu s § 1908 až § 2009 OZ. Takové jednání může být spojeno s vyhotovením padělaných dokumentů prokazujících splnění dluhu, zmanipulovaných účetních evidencích a důkazech. Rovněž se může promítnout i v různých řízeních, ať už před soudy, soudními exekutory nebo správními orgány.¹⁶⁰ V některých případech může být také současně projevem jednání spočívajícího v zápočtu fingované pohledávky dlužníka vůči poškozenému věřiteli oproti objektivně existující pohledávce takového věřitele vůči dlužníkovi podle § 222 odst. 1 písm. d) TZ.¹⁶¹

g) § 222 odst. 1 písm. g) TZ

Poslední způsob jednání, kterým dlužník jako pachatel poškozuje svého věřitele, upravuje ustanovení § 222 odst. 1 písm. g) TZ dvěma typy jednání. Prvním typem je jednání, kterým dlužník finguje svou platební neschopnost nebo předlužení ve smyslu definic obsažených v insolvenčním zákoně (§ 3 odst. 1 a 3 IZ), a to zpravidla v součinnosti s jeho domnělými věřiteli a manipulacemi s příslušnou dokumentací. Druhým typem jednání pachatel jinak zdánlivě zmenšuje svůj majetek anebo předstírá jeho zánik, a tedy v rozporu se skutečností předstírá, že došlo k úbytku či zániku majetkových hodnot, a to různými způsoby, ať už v důsledku událostí na něm nezávislých (*vis maior*), spotřebování, na základě darování, v důsledku ztráty, poškození nebo jeho převodu na jiného jeho prodejem, postoupením apod.

¹⁶⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 272/2005 ze dne 24. 3. 2005.

¹⁶¹ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1376.

Zdánlivým zmenšením majetku může být i jednání, kterým dlužník deklaruje, že sám sice má pohledávku u svého dlužníka, ale že tato není vymožitelná, proto je její skutečná hodnota podstatně nižší, než hodnota nominální. Je-li dlužník účetní jednotkou ve smyslu zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, může se jednat zároveň o machinace v účetnictví.¹⁶²

5.2.1.2. Poškození cizího věřitele

Podstatou poškození věřitele ve smyslu § 222 odst. 2 TZ, jakožto samostatné skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ, je zmaření uspokojení věřitele, ať už úplné nebo částečné, určitého dlužníka jednáním osoby odlišné od tohoto dlužníka směřující k poškození majetku dlužníka cestou zmenšení majetku použitelného k uspokojení pohledávek dlužníkůvých věřitelů nebo cíleným zatížením takového majetku právy třetích osob. Majetek dlužníka použitelný k uspokojení dotčeného věřitele se z hlediska pachatele předmětného trestného činu považuje za majetek cizí, tedy majetek, který nepatří pachateli tohoto trestného činu.¹⁶³ Na rozdíl od § 222 odst. 1 TZ, jak již vyplynulo z první věty, může být pachatel této formy trestného činu poškození věřitele toliko osoba odlišná od dlužníka, resp. ve smyslu § 114 odst. 2 TZ osoba odlišná od osoby jednající za dlužníka nebo ho zastupující. Jak již bylo řečeno, pachatelem může být právnická osoba, protože předmětný trestný čin je obsažen v negativním taxativním výčtu skutkových podstat, na které se zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nevztahuje. Pokud jde o zavinění pachatele, trestní zákoník vyžaduje úmysl pachatele (§ 15 TZ).

Obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu poškození cizího věřitele, stejně jako tomu je v případě trestného činu poškození vlastního věřitele, je existence závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem, jelikož i v tomto případě musí jednání pachatele – avšak osoby odlišné od dlužníka – cílit na majetek dlužníka s tím, že nakládáním s majetkem dlužníka musí být mařeno uspokojení takového věřitele dlužníka. Závazkový právní vztah mezi dlužníkem a pachatelem tudíž není podmínkou trestněprávní odpovědnosti pachatele za tento trestný čin. Pokud osoba odlišná od dlužníka naplní všechny zákonné

¹⁶² PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 75 a 76. DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1374 až 1376.

¹⁶³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1374 až 1384 a 1385.

znaky uvedené v § 222 odst. 2 TZ, je pachatelem trestné činu poškození věřitele, a nikoli jen pomocníkem na trestném činu poškození věřitele (§ 222 odst. 1 TZ ve spojení s § 24 odst. 1 písm. c) TZ), a to i v případě, že taková osoba jednala po dohodě s dlužníkem, v součinnosti s ním a se shodným záměrem. Nutno poznamenat, že pro trestněprávní odpovědnost pachatele podle § 222 odst. 2 TZ je nerozhodné, zda dlužník ví o jednání tohoto pachatele nebo o jeho povaze či nikoli.¹⁶⁴ V případě, že dlužník naplní všechny znaky uvedené v § 222 odst. 1 TZ a zároveň osoba odlišná od dlužníka (ale také spoludávitel, ve vztahu ke kterému je spoluvlastnický podíl dlužníka cizím majetkem) naplní všechny znaky uvedené v § 222 odst. 2 TZ, bude jejich jednání posuzováno jako spolupachatelství podle § 23 TZ.¹⁶⁵

5.2.1.2.1. Způsoby poškození cizího věřitele

Způsoby poškození cizího věřitele podle § 222 odst. 2 TZ představují dvě skupiny taxativně vyjmenovaných alternativ jeho objektivní stránky, ve kterých se tento trestný čin shoduje s trestným činem poškození vlastního věřitele podle 222 odst. 1 TZ. První skupinu uvedenou v § 222 odst. 2 písm. a) TZ představují jednání, která spočívají ve skutečném zmenšení aktiv dlužníkovy majetku, z nichž by mohl věřitel dlužníka dosáhnout uspokojení své pohledávky. Druhá skupina jednání uvedená v § 222 odst. 2 písm. b) TZ spočívá ve fingoání pasiv, která mají fiktivně snížit skutečnou hodnotu majetku dlužníka, anebo o nadhodnocování výše těchto pasiv či jejich kvality. Východiska právní úpravy a podstatné charakteristiky znaků posuzovaného trestného činu jsou shodné jako u poškození vlastního věřitele podle § 222 odst. 1 TZ, proto zde odkazujeme na předchozí výklad. Na rozdíl od trestného činu poškození vlastního věřitele je trestněprávně postihováno také jednání pachatele, kterým dojde i k částečnému zmaření uspokojení věřitele dlužníka prostřednictvím uplatnění sice existujícího práva nebo pohledávky, avšak v lepším pořadí, a to např. předstíráním dřívějšího uzavření závazku, předstíráním zajištění plnění z tohoto závazku institutem umožňujícím přednostní uspokojení práva nebo pohledávky pachatele, a to i v průběhu insolvenčního řízení.

¹⁶⁴ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 78.

¹⁶⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 414/2009 ze dne 13. 5. 2009 publikované pod č. 36/2010 Sb. rozh. tr.

5.2.2. Souběh s jinými trestnými činy

Trestný čin poškození věřitele podle § 222 TZ má zcela logicky nejužší vztah k dalším úpadkovým trestným činům, které jsou předmětem předkládané práce. Jejich jednočinný souběh je přitom vyloučen s ohledem na odlišnou povahu sankcionovaného jednání nebo proto, že vztah mezi nimi je vztahem trestných činů speciálních a subsidiárních. Speciálním trestným činem ve vztahu k trestnému činu poškození věřitele podle § 222 TZ je trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ. Pokud tedy pachatel, který jako dlužník v úpadku zmaří, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele tím, že zvýhodní jiného svého věřitele, může být postižen jen za trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ. Kdyby dlužník v úpadku uspokojil na úkor svého věřitele pohledávku věřitele jiné osoby, nikoli svého věřitele, mohlo by se jednat jen o některou z alternativ poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ.¹⁶⁶ V případě, že dlužník naplňuje svým jednáním znaky skutkové podstaty trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a) nebo d) TZ, avšak s úmyslem zmařit uspokojení pohledávky svého věřitele, a to odstraněním části svého majetku, pak je takové jednání dlužníka nutno posoudit jako trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ.¹⁶⁷ Jednočinný souběh trestného činu poškození věřitele s ostatními úpadkovými trestnými činy je fakticky vyloučen jiným typem trestněprávního jednání nebo nakládáním s majetkovými hodnotami úpadce, případně k jejich spáchání může dojít v určitém časovém sledu po sobě, nikoli souběžně. V úvahu však připadá jednočinný souběh s jinými trestnými činy, např. s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 3 písm. a) TZ, kdyby dlužník zmařil uspokojení pohledávky věřitele tím, že věci nebo jiné majetkové hodnoty podléhající výkonu rozhodnutí pro pohledávku věřitele např. prodá.¹⁶⁸ Možným je jednočinný souběh s trestným činem zpronevěry podle § 206 TZ¹⁶⁹ a již zmíněným trestným činem podvodu podle § 209 TZ. Pokud by však např. po uzavření smlouvy o půjčce peněz vznikly překážky, které by bránily dlužníkovi splnit závazek z půjčky a které nemohl v době uzavření smlouvy ani předvídat, když jinak byl schopen tehdy závazek splnit, nebo sice byl schopen peníze vrátit ve sjednané lhůtě, ale z různých důvodů vrácení peněz odkládal nebo dodatečně pojal úmysl peníze vůbec

¹⁶⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu publikované pod č. 6/2005-II. Sb. rozh. tr. a usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tdo 1577/2008 ze dne 17. 12. 2008.

¹⁶⁷ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1391.

¹⁶⁸ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy.* Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 130.

¹⁶⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1474/2008 ze dne 17. 12. 2000 publikované pod č. 45/2009 Sb. rozh. tr.

nevrátit, pak jeho jednání nelze považovat za trestný čin podvodu, ale podle okolností by následné jednání dlužníka mohlo být jiným trestným činem, zejména trestným činem poškození věřitele nebo trestným činem zvýhodnění věřitele, pokud dlužník úmyslně činil takové majetkové dispozice, že jimi znemožnil plné nebo alespoň poměrné uspokojení určitého věřitele.¹⁷⁰ Na druhou stranu je vyloučen souběh s trestným činem poškození cizí věci podle § 228 TZ, protože trestný čin poškození věřitele podle druhé alternativy § 222 odst. 2 písm. a) TZ je trestným činem speciálním vůči trestnému činu podle § 228 TZ. Taktéž je vyloučen jednočinný souběh s trestným činem zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TZ, jakožto trestným činem ohrožovacím.

5.3. Zvýhodnění věřitele

5.3.1. Zákonné znaky skutkové podstaty

Trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 odst. 1 TZ spáchá dlužník, který je v úpadku a trestem odnětí svobody až na 1 rok nebo trestem zákazu činnosti bude potrestán, zmaří-li, byť i jen částečně, uspokojení svého věřitele zvýhodněním jiného věřitele a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou. Způsobí-li svým činem značnou škodu, bude potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 3 roky (§ 222 odst. 1, 2 TZ). Odnětím svobody na dva roky až osm let může být podle § 223 odst. 3 TZ potrestán, způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu, nebo nově způsobí-li takovým činem jinému úpadek. Oproti předchozí právní úpravě obsažené v § 256a STZ došlo k významné změně spočívající v tom, že nově je trestní odpovědnost dlužníka za zvýhodnění věřitele vázána na oba úpadekové stavy, tedy jak na platební neschopnost, tak na předlužení ve smyslu § 3 odst. 1 a 3 IZ s tím, že nově se také vyžaduje způsobení škody alespoň ve výši 25 000 Kč.

5.3.2. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele

Skutková podstata trestného činu zvýhodnění věřitele poskytuje ochranu majetkovým právům věřitelů dlužníka a její podstatou je porušení (zmaření, byť i částečně) práva věřitele na uspokojení jeho pohledávky odpovídající zásadám insolvenčního řízení. Na rozdíl od trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ zde nedochází k změně celkového stavu

¹⁷⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 146/2000 ze dne 19. 7. 2000.

majetku dlužníka, ať už reálně nebo fiktivně, avšak pachatel upřednostní některého z více věřitelů na úkor ostatních. Zvýhodněný věřitel sice získává jen to, co by mu nebýt úpadku dlužníka náleželo, avšak s ohledem na stav úpadku dlužník není schopen plně uspokojit pohledávky všech svých věřitelů a plným uspokojením jednoho zkracuje uspokojení ostatních věřitelů – v rozporu se zásadou poměrného a rovnoměrného uspokojení všech věřitelů.¹⁷¹

Z uvedeného plyne, že vedle závazkového právního vztahu mezi pachatelem jako dlužníkem a poškozeným věřitelem, je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele také stav úpadku dlužníka. Orgány činné v trestním řízení proto musí tuto otázku posuzovat jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 TŘ (např. také to, zda a kolik z pohledávek věřitelů dlužníka je vymáháno v rámci výkonu rozhodnutí). Okolnost, že dlužník se nachází ve stavu úpadku, musí být orgány činnými v trestním řízení náležitě objasněna tak, aby ji nebylo možno vyvrátit, jinak nelze shledat objektivní stránku trestného činu zvýhodnění věřitele za naplněnou.¹⁷² Skutková podstata trestného činu zvýhodnění věřitele však nevyžaduje zahájení insolvenčního řízení týkajícího se majetku dlužníka, anebo aby již byl podán některým z věřitelů nebo dlužníkem návrh na zahájení takového řízení, anebo aby bylo v tomto řízení insolvenčním soudem rozhodnuto o úpadku dlužníka.¹⁷³ Naopak, trestní postih zde míří především na případy maření uspokojení splatných pohledávek věřitelů zpravidla v době, kdy se dlužník fakticky nachází ve stavu úpadku, avšak v době bezprostředně předcházející zahájení insolvenčního řízení, jelikož v této době hrozí s ohledem na vyvíjející se ekonomickou situaci dlužníka z jeho strany největší majetkové úniky, a to z důvodu omezení dispozičních oprávnění dlužníka po zahájení insolvenčního řízení (§ 224 IZ).¹⁷⁴ Důležitý je tedy faktický, skutečný ekonomický stav dlužníka, který není schopen plnit své splatné závazky, a který musí orgány činné v trestním řízení zkoumat jako předběžnou otázku.¹⁷⁵ Za takové situace je tedy dlužník povinen postupovat podle zásad insolvenčního zákona a věřitele uspokojit podle zásad jejich poměrného a rovnoměrného uspokojení. Proto dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem,

¹⁷¹ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 6/2005-I. Sb. rozh. tr.

¹⁷² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1395/2008 ze dne 12.11.2008 a usnesení publikované pod č. 39/2008-II Sb. rozh. tr.

¹⁷³ Srov. již citované usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích publikované pod č. 10/2003 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁴ Srov. odůvodnění usnesení Krajského soudu v Plzni sp. zn. 8 To 7/2001 ze dne 17. 1. 2001 publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr., a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 383/2010 ze dne 28. 4. 2010 publikované pod č. 17/2011 Sb. rozh. tr., a již citované usnesení publikované pod č. 6/2005 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁵ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 83/2004, uveřejněný pod č. 195 ve sv. 39 Sbírký nálezů a usnesení ÚS ČR.

je v souladu s § 98 IZ povinen poté, co se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku, bez zbytečného odkladu podat insolvenční návrh.¹⁷⁶

V souvislosti se zásadně poměrným a rovnoměrným uspokojováním pohledávek věřitelů dlužníka, který se nachází ve stavu úpadku, je nutné si uvědomit jisté rozdíly oproti předchozí úpravě. Je totiž nutno respektovat, že k poměrnému uspokojení věřitelů dlužníka podle § 1 písm. a) IZ dochází toliko mezi pohledávkami stejné kategorie, tj. mezi těmi, které zbyly poté, co byly vypořádány pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené podle § 168 a § 169 IZ. To s tím, že podle § 306 odst. 3 IZ všichni věřitelé zahrnutí do rozvrhu se uspokojují poměrně vzhledem k výši jejich pohledávky tak, jak byla jejich pohledávka zjištěna s tím, že k provedení rozvrhu může být přistoupeno až tehdy, jsou-li vypořádány pohledávky, které mohou být uspokojeny kdykoli v průběhu konkursu (§ 305 IZ) a jimiž insolvenční zákon rozumí právě pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené a pohledávky zajištěné v rozsahu stanoveném v § 298 a § 299 odst. 1 IZ.¹⁷⁷ Na tyto závěry navazuje další judikatura Nejvyššího soudu,¹⁷⁸ podle které insolventní dlužník může spáchat trestný čin zvýhodnění věřitele dispozicemi jen s takovým svým majetkem, který byl použitelný k uspokojení pohledávky právě toho věřitele, jehož uspokojení tím bylo alespoň částečně zmařeno.

Pachatelem trestného činu zvýhodnění věřitele tedy může být jen dlužník, který je v úpadku. Jedná se o konkrétní subjekt ve smyslu § 114 odst. 1 TZ s tím, že je-li dlužníkem právnická osoba, tj. typicky i obchodní korporace, mohl by být pachatelem i její statutární orgán (např. jednatel s. r. o., předseda, resp. i všichni členové představenstva a. s.¹⁷⁹) nebo osoba pověřená zastupovat právnickou osobu navenek ve smyslu § 114 odst. 2 TZ. V praxi se objevují časté námitky obviněných, týkající se absence subjektu tohoto trestného činu spočívající v tom, že obviněný již nebyl jednatelem obchodní korporace, resp. vystupoval jen v pozici společníka a neměl tak na chod společnosti žádný vliv, které jsou často pouze účelové. Jak plyne ze zákona o obchodních korporacích, výkon funkce člena statutárního orgánu končí dnem, kdy jeho odstoupení projednal nebo měl projednat orgán, který ho zvolil nebo jmenoval do uvedené funkce, nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy,

¹⁷⁶ Na rozdíl od předchozí úpravy již nepodání takového návrh není trestným činem. Viz § 126 odst. 2 STZ v právním stavu platném do 31. 12. 2007.

¹⁷⁷ Srov. také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1624/2011 ze dne 11. 1. 2012, publikované pod č. 45/2012 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁸ Viz např. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 17/2011 Sb. rozh. tr.

¹⁷⁹ Viz výše citované usnesení Krajského soudu v Plzni publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr.

že postačí, projednal-li je nebo měl projednat orgán, jehož je členem. Proto nestačí, že obviněný toliko odstoupil z funkce jednatele společnosti. Také v tomto případě může být pachatelem i samotná právnická osoba, a to vzhledem k dikci § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

K trestní odpovědnosti pachatele podle § 223 TZ nestačí jen samotný úpadek dlužníka (viz čl. 8 odst. 2 věta druhá LPS), ale trestně postižitelným může být jen takové jednání pachatele jako dlužníka v úpadku, kterým zvýhodní některého věřitele s úmyslem zmařit, byť částečně, poměrné uspokojení pohledávek ostatních věřitelů, případně si je vědom toho, že jeho jednání může mít takový následek, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn.¹⁸⁰ Za úplné zmaření uspokojení pohledávky věřitele pachatelem jako dlužníkem lze považovat nemožnost poškozeného věřitele dosáhnout ani částečného uspokojení pohledávky vůči němu. Částečné zmaření spočívá v tom, že věřitel nemůže docílit ani částečné uspokojení své pohledávky vůči pachateli jako dlužníku, kterého by jinak dosáhl při poměrném a rovnoměrném uspokojení všech věřitelů bez zvýhodnění některého z nich. Naproti tomu uspokojením věřitele rozumíme poskytnutí takového plnění ve prospěch věřitele, které je obsahem závazkového právního vztahu mezi ním a dlužníkem podle původu vzniku tohoto vztahu.¹⁸¹ Zvýhodnění věřitele znamená, že se mu dostane od dlužníka v úpadku vyššího plnění neodpovídajícího zásadě poměrného a rovnoměrného uspokojení, a to na úkor ostatních věřitelů téhož dlužníka.¹⁸² Na uvedený úmysl lze usuzovat jen ze všech okolností, za nichž dlužník, který je v úpadku, přednostně uspokojil jednoho z více svých věřitelů s tím, že o srozumění pachatele mohou svědčit jeho konkrétní kroky spočívající např. v jednání s vědomím existence četných dluhů, neschopnosti je splatit a s vědomím, že na jeho majetek již byl podán insolvenční návrh. Podmínkou je však skutečné zmaření uspokojení pohledávky věřitele zvýhodněním jiného věřitele dlužníka, přitom závěr o existenci úmyslného zavinění pachatele předmětného trestného činu je podmíněn vyřešením otázky, zda a v jakém rozsahu byl majetek, kterým mělo dojít ke zvýhodnění některého věřitele, použitelný k alespoň částečnému uspokojení pohledávky věřitele, který tím měl být poškozen. To má svůj význam

¹⁸⁰ Viz rozhodnutí publikovaná pod č. 10/2003 a č. 17/2011 Sb. rozh. tr., obdobně též rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 53/98 ze dne 28. 5. 1998.

¹⁸¹ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1403.

¹⁸² Obdobně je definován také zvýhodňující právní úkon dle § 241 IZ, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by se mu jinak náleželo v konkursu. Za zvýhodňující právní úkony pak nutno považovat zejména úkony, kterými dlužník splnil dluh dříve, než se stal splatným, dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch, prominul svému dlužníku splnění dluhu, poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku. Viz PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 81 a 82.

především v případech, kdy dlužník jen oddálí nebo ztíží uspokojení věřitele, pokud ten má možnost uspokojit svou pohledávku z jiného dlužníkovy majetku.¹⁸³ Znaky skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ by tak nenaplňovalo ani jednání, kterým by podnikatel uhradil pohledávku jednoho z několika svých věřitelů za dodávku elektrické energie nebo surovin či služeb, toliko v zájmu udržení provozu podniku s důvodným (reálným) předpokladem získání zdrojů na uspokojení pohledávek ostatních věřitelů.¹⁸⁴ Na druhou stranu za plnění, které není v souladu se zásadou poměrného a rovnoměrného uspokojení soudní praxe považuje plnění, kterým dlužník v úpadku poskytl zvýhodněnému věřiteli plnění vzájemným započtením objektivně existujících pohledávek.¹⁸⁵ Rovněž je možné považovat za zvýhodnění věřitele dodatečné zajištění jeho pohledávky s cílem jeho přednostního uspokojení na úkor ostatních věřitelů, které může být trestným činem způsobení úpadku podle § 224 odst. 2 TZ.¹⁸⁶ Jako jednání ve smyslu § 223 TZ bylo také posouzeno jednání, kterým podnikatel v úpadku zaplatil na podkladě smlouvy o dodávce určitého zboží zálohu na cenu za teprve očekávanou dodávku tohoto zboží, k níž mělo dojít na základě platné smlouvy.¹⁸⁷ Také zaměstnavatel, který by neodvedl za zaměstnance zálohy na daň z příjmů, pojistné na zdravotní pojištění, úrazové pojištění a pojistné na sociální zabezpečení včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a tyto částky by použil k zvýhodnění jiného věřitele s úmyslem zmařit tím uspokojení uvedených pohledávek, mohlo by jeho jednání být posouzeno jako trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ a nikoli jako trestný čin nedovedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 TZ.¹⁸⁸ Pokud však pachatel jako zaměstnavatel v úpadku uhradí přednostně pracovní právní pohledávky dlužníkových zaměstnanců, je třeba úhradu těchto pohledávek hodnotit z toho hlediska, zda se jednalo o majetek, který by byl použitelný k uspokojení pohledávky právě toho věřitele, resp. těch věřitelů, jejichž uspokojení tím mělo být alespoň zmařeno, poněvadž ve smyslu § 169 odst. 1 písm. a) IZ jde o pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, které se uspokojují, není-li v insolvenčním zákoně stanoveno jinak, stejně jako pohledávky za majetkovou podstatou v plné výši kdykoli

¹⁸³ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 82 a 87.

¹⁸⁴ Navíc, takového jednání je výslovně umožněno § 122 IZ za doby trvání moratoria. Viz také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1555/2005 ze dne 21. 12. 2005 a také přiměřeně již citovaný rozsudek publikovaný pod č. 41/1990 Sb. rozh. tr.

¹⁸⁵ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 6/2005-I. Sb. rozh. tr.

¹⁸⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1404.

¹⁸⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 53/98 ze dne 28. 5. 1998.

¹⁸⁸ Srov. již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu publikovaný pod č. 30/2001 Sb. rozh. tr.

po rozhodnutí o úpadku podle § 168 odst. 3 IZ.¹⁸⁹ Trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 odst. 1 TZ se může dopustit i jednatel společnosti s ručením omezeným, která je v úpadku, jestliže jednatel jako jeden z věřitelů této obchodní společnosti (s pohledávkou z titulu odměny za výkon funkce jednatele) z jejího majetku plně uspokojí svou pohledávku vůči ní s úmyslem zmařit uspokojení pohledávek ostatních věřitelů společnosti.¹⁹⁰

Předpokladem trestní odpovědnosti ve výše popsaném smyslu je existence příčinné souvislosti mezi zmařením uspokojení určitého věřitele nebo věřitelů jejich dlužníkem, škodou nikoli malou na jejich straně a zvýhodněním jiného věřitele při uspokojování jeho pohledávky dlužníkem. Odpovědnost za trestný čin zvýhodnění věřitele se tak v jeho základní skutkové podstatě váže na vznik škody nikoli malé, tj. alespoň ve výši 25 000 Kč. Ta se zpravidla odvíjí od částky, kterou by mohli poškození věřitelé získat v souladu se zásadou poměrného uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení podle insolvenčního zákona a představuje rozdíl mezi částkou, v které byla uspokojena pohledávka zvýhodněného věřitele, a částkou, která by tomuto věřiteli náležela při poměrném a rovnoměrném vypořádání všech věřitelů (zejména v konkursu), protože právě tento rozdíl představuje částku, o níž byli ostatní věřitelé poškozeni.¹⁹¹ V praxi tedy půjde o to, zjistit součet všech uhrazených pohledávek zvýhodněných věřitelů za inkriminované období, od níž je nutno odečíst peněžní částku, v které by byly zaplacený pohledávky zvýhodněných věřitelů při poměrném a rovnoměrném uspokojení pohledávek všech věřitelů, protože právě tento rozdíl představuje částku, o níž byli ostatní věřitelé poškozeni. Jde tedy o hodnotu té části pohledávky, jejíž poměrného uspokojení jinak mohl věřitel dosáhnout, nebýt přednostního uspokojení jiného věřitele. Škoda způsobená trestným činem zvýhodnění věřitele se zásadně nedělí podle jednotlivých poškozených, ale důležitý je její konečný souhrn. Byl-li totiž uvedený trestný čin páchan po delší dobu a ve vztahu k většímu počtu poškozených věřitelů za stavu, v němž dlužník nebyl schopen plnit své splatné závazky anebo byl předlužen, a to souvislým jednáním, které nelze rozdělit na jednotlivé dílčí útoky, nejde o pokračování v trestném činu, byť může takové jednání vykazovat některé znaky pokračování nebo také prvky trestného činu hromadného. Rozhodující je až celkový výsledek (souhrn škody) spočívající ve zvýhodnění některých věřitelů na úkor jiných, a to v souhrnu všech jejich pohledávek, neboť neuhrazení konkrétní pohledávky poškozeného věřitele ani uhrazení určité

¹⁸⁹ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 45/2012 a č. 17/2011 Sb. rozh. tr.

¹⁹⁰ Srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 204/2007 ze dne 7. 3. 2007.

¹⁹¹ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 6/2005-III. Sb. rozh. tr.

pohledávky zvýhodněného věřitele nelze považovat za dílčí útok pokračujícího trestného činu.¹⁹²

Kvalifikované skutkové podstaty trestného činu zvýhodnění věřitele podmiňují použití vyšší trestní sazby ve smyslu § 223 odst. 2 TZ značnou škodou, tj. škodou dosahující nejméně 500 000 Kč, ve smyslu § 223 odst. 3 písm. a) TZ škodou velkého rozsahu, tj. škodou a prospěchem dosahujícím nejméně 5 mil. Kč s tím, že při stanovení výše škody se, samozřejmě, vychází ze závěrů vztahujících se ke škodě nikoli malé. Stejně jako v případě trestného činu poškození věřitele, je i v tomto případě okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 222 odst. 3 písm. b) TZ, způsobení úpadku jinému, zpravidla věřiteli, uspokojení jehož pohledávky pachatel zmařil zvýhodněním jiného věřitele. Sankce, které přichází v úvahu, jsou obdobné jako v případě trestného činu poškození věřitele, a to v základní skutkové podstatě trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti, v případě způsobení značné škody trest odnětí svobody v rozsahu šesti měsíců až tři let a v případě způsobení škody velkého rozsahu nebo v případě způsobení úpadku jinému v rozsahu dvou až osmi let.

5.3.3. Souběh s jinými trestnými činy

Trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ má zcela logicky nejbližší k ostatním úpadkovým trestným činům popsaným v této práci, avšak platí, že vzájemné jednočinné souběhy těchto trestných činů jsou vyloučeny s ohledem na odlišnou povahu sankcionovaného jednání a také proto, že vztah mezi těmito trestnými činy je vztahem trestných činů speciálních a subsidiárních. Tak např. zmaření uspokojení pohledávky věřitele jednáním podle § 223 TZ je ve vztahu speciality k poškození věřitele podle § 222 TZ, proto je jednočinný souběh těchto trestných činů vyloučen.¹⁹³ Pokud však dlužník nacházející se ve stavu úpadku uspokojí na úkor svého věřitele přednostně pohledávku věřitele jiného dlužníka, nejedná se o jeho zvýhodnění ve smyslu § 223 odst. 1 TZ, ale takové jednání je při splnění dalších zákonných znaků postižitelné jako trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. Porušení některých povinností v již probíhajícím insolvenčním řízení či jiná jednání v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení jsou postižitelná podle ustanovení § 225 TZ o trestném činu porušení povinnosti v insolvenčním

¹⁹² Viz. již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 57/2007 Sb. rozh. tr.

¹⁹³ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 6/2005-II. Sb. rozh. tr.

řízení anebo podle § 226 TZ o trestném činu pletichy v insolvenčním řízení. V praxi může docházet k jednočinnému souběhu s trestným činem zneužití informace a postavení v obchodním styku podle § 255 odst. 2 TZ a zcela výjimečně i s trestným činem podvodu podle § 209 TZ. Vyloučen je však jednočinný souběh s trestným činem podvodu podle § 209 TZ v případě, kdy pachatel získal zboží od poškozeného, kterému jen předstíral úmysl zaplatit kupní cenu za zboží, ač tak učinit nechtěl nebo nemohl, čímž se dopustil trestného činu podvodu a nikoli trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ, a to přesto, že výtěžek z prodeje takto vylákaného zboží použil pachatel na úhradu jiného svého závazku než toho, který mu vznikl dodáním vylákaného zboží.¹⁹⁴ Jak již bylo řečeno, ve vztahu subsidiarity k trestnému činu zvýhodnění věřitele je také trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 TZ.

5.4. Způsobení úpadku

5.4.1. Znaky skutkové podstaty trestného činu způsobení úpadku

Trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 TZ dlužník spáchá a trestem odnětí svobody až na 1 rok nebo trestem zákazu činnosti bude potrestán, byť i z hrubé nedbalosti si přivodí úpadek tím, že

- a) činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům,
- b) spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru,
- c) užívá poskytnutý úvěr v rozporu nebo hrubém nepoměru s jeho účelem,
- d) poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, nebo
- e) učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům.

Dlužník, který byť i z hrubé nedbalosti přijme nový závazek nebo zřídí zástavu, ač ví, že je v úpadku, a tím zhorší postavení dosavadních věřitelů, spáchá trestný čin způsobení úpadku

¹⁹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 997/2004 ze dne 2. 9. 2004.

podle § 224 odst. 2 TZ a bude potrestán trestem odnětí svobody až na 1 rok nebo trestem zákazu činnosti.

Až na 3 roky odnětí svobody bude dlužník potrestán, způsobí-li činem podle § 224 odst. 1 nebo 2 TZ značnou škodu (§ 224 odst. 3 TZ). Způsobí-li jednáním podle § 224 odst. 1 nebo 2 TZ škodu velkého rozsahu, pak bude potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 5 let.

5.4.2. Výklad zákonných znaků trestného činu způsobení úpadku

Ustanovení § 224 TZ obsahuje dvě samostatné alternativy skutkové podstaty, které postihují dva okruhy typově odlišných jednání a poskytují trestněprávní ochranu před potenciálním nebezpečím vyplývajícím ze stavu úpadku dlužníka, v němž hrozí, že bude zmařeno uspokojení pohledávek jak nových, tak i původních věřitelů pachatele jako dlužníka. Ustanovení § 224 odst. 1 TZ sankcionuje jednání, prostřednictvím kterých se pachatel do stavu úpadku teprve dostane některým z taxativně stanovených způsobů, zatímco § 224 odst. 2 TZ sankcionuje taxativně vyjmenovaná jednání uskutečněná ve stavu úpadku s tím, že není důležité, jak se do tohoto stavu dostal. Trestný čin způsobení úpadku tak poskytuje ochranu majetkovým právům věřitelů na uspokojení jejich pohledávek, přičemž trestný čin způsobení úpadku nepřímo poskytuje ochranu zájmu na náležitém řešení úpadkového stavu dlužníka, ať už v insolvenčním řízení nebo mimo ně. Existence závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem sice není v případě první alternativy podle § 224 odst. 1 TZ výslovně vyžadována tak, jako je tomu v případě alternativy podle § 224 odst. 2 TZ, avšak v prvním případě je nepřímo vyžadována tím, že jednání dlužníka vedoucí k úpadku v konečném důsledku může poškodit jeho věřitele.

Z uvedeného je zřejmé, že pro tento trestný čin je charakteristický stav úpadku, avšak v tom smyslu, že zatímco v případě první alternativy podle § 224 odst. 1 TZ se pachatel některým z taxativně vyjmenovaných způsobů jednání dostane do stavu úpadku, v případě druhé alternativy podle § 224 odst. 2 TZ již jedná za stavu úpadku. Nabízí se, a v praxi také může docházet k situacím, že pachatel jako dlužník se svým jednáním nejdříve dostane do stavu úpadku a následně v něm svým jednáním vůči svému majetku zhorší postavení svých věřitelů.¹⁹⁵ Stejně jako v případě trestného činu zvýhodnění věřitele, ani zde se nevyžaduje,

¹⁹⁵ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1416.

aby již bylo zahájeno insolvenční řízení týkající se majetku dlužníka v úpadku, ani aby byl podán návrh na jeho zahájení, nebo aby insolvenční soud rozhodl o úpadku dlužníka. Protože stav úpadku je obligatorním znakem skutkové podstaty podle § 224 TZ v obou jeho formách, trestní soud musí tuto okolnost zkoumat jako otázku předběžnou podle § 9 odst. 1 TŘ, jelikož se jedná o posouzení otázky viny pachatele, a to i v případě, že insolvenčním soudem již bylo o úpadku pachatele jako dlužníka rozhodnuto.¹⁹⁶ Nutno podotknout, že předpokladem trestní odpovědnosti, oproti trestnímu zákonu, je jakýkoliv úpadkový stav, nikoli jen úpadek ve formě předlužení. Samotný stav úpadku určitého dlužníka však k trestněprávní odpovědnosti nestačí, když trestně postižitelným může být jen stav úpadku ve spojení s určitým jednáním dlužníka, které vedlo k takovému stavu podle § 224 odst. 1 TZ anebo jehož se v tomto stavu dlužník dále dopouští podle § 224 odst. 2 TZ.

Pachatelem trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 a 2 TZ může být jen dlužník, pokud úmyslně nebo z hrubé nedbalosti si některým z jednání podle § 224 odst. 1 TZ přivodí stav úpadku, anebo jako dlužník, který se již nachází ve stavu úpadku, jedná způsobem předpokládaným v § 224 odst. 2 TZ. Jedná se o konkrétní subjekt ve smyslu § 114 odst. 1 TZ s tím, že je-li dlužníkem právnická osoba, tj. typicky i obchodní korporace, mohl by být pachatelem i její statutární orgán (např. jednatel s. r. o., předseda, resp. i všichni členové představenstva akciové společnosti¹⁹⁷) nebo osoba pověřená zastupovat právnickou osobu navenek ve smyslu § 114 odst. 2 TZ. I v tomto případě může být pachatelem i samotná právnická osoba, a to vzhledem k negativnímu taxativnímu výčtu trestných činů obsažených v § 7 ZTOPO, na které se trestní odpovědnost právnických osob nevztahuje. Z hlediska zavinění se jedná o trestný čin, který lze spáchat i z hrubé nedbalosti, přičemž může být spáchán jak z nedbalosti vědomé (§ 16 odst. 1 písm. a/ TZ), tak z nedbalosti nevědomé (§ 16 odst. 1 písm. b/ TZ), avšak jedině za podmínky, že přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákoníkem (§ 16 odst. 2 TZ). Nejedná se však o další formu nedbalosti, ale toliko o její vyšší intenzitu, ve které se odráží požadavek na subsidiaritu trestní represe v méně závažných

¹⁹⁶ Viz již citované usnesení Krajského soudu v Hradci Králové publikované pod č. 3/1997 Sb. rozh. tr. a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích publikované pod č. 10/2003 Sb. rozh. tr.

¹⁹⁷ Viz již citované usnesení Krajského soudu v Plzni publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr.

případech.¹⁹⁸ Přitom formu zavinění je nutno vždy časově dovozovat až k okamžiku, kdy pachatel učinil jednání uvedené v § 224 odst. 1 a 2 TZ.¹⁹⁹

Na rozdíl od předchozích úpadkových činů poškození věřitele podle § 222 TZ a zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ se v případě základních alternativ trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 a 2 TZ nevyžaduje, aby pachatel jako dlužník svým úmyslným nebo hrubě nedbalostním jednáním zkrátil práva věřitelů na uspokojení jejich pohledávky, nebo aby je zcela zmařil či jim způsobil jinou majetkovou škodu, když postačí, aby svým jednáním pouze zhoršil jejich postavení jednáním v citovaných ustanoveních. A to přesto, že v konečném důsledku, tj. v důsledku jednání dlužníka způsobem podle § 224 odst. 1 TZ, či jednáním zhoršujícím jejich postavení podle § 224 odst. 2 TZ, mohou být tyto věřitelé reálně poškozeni na svých majetkových právech. Absence náležitosti škody v případě základních alternativ trestného činu způsobení úpadku tak zdůrazňuje zájem na náležitém, tj. poměrném uspokojení věřitelů dlužníka nacházejícího se bezprostředně před anebo ve stavu úpadku. Na druhou stranu okolností, která podmiňuje použití vyšších trestních sazeb podle § 224 odst. 3 a 4 TZ již způsobení škody je, a to škody značné dosahující částky nejméně 500 000 Kč, resp. dosahující částky nejméně 5 mil. Kč, přičemž škoda, jako zákonný znak kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 3 a 4 TZ spočívá jednak v rozdílu mezi plnou výší pohledávek poškozených věřitelů a tím, co jim přísluší v rámci poměrného uspokojování jejich pohledávek (§ 224 odst. 1 ve spojení s odstavci 3 a 4) anebo rozdílem mezi tím, co by jim příslušelo v rámci poměrného uspokojení jejich pohledávek nebýt jednání pachatele jako dlužníka v úpadku podle § 224 odst. 2 TZ a tím, co jim náleží v rámci konečného vypořádání jejich pohledávek.²⁰⁰ Pokud se však dlužník nachází v úpadku ve formě předlužení, škodou je rozdíl mezi výší původního předlužení v době nového závazku nebo zřízením nové zástavy a konečnou výší předlužení po přijetí nových závazků.²⁰¹

¹⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 240 a násl.

¹⁹⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1440/2011 ze dne 8. 2. 2012 publikované pod č. 64/2012 Sb. rozh. tr.

²⁰⁰ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1416.

²⁰¹ Viz již citované usnesení Nejvyššího soudu publikované pod č. 39/2008-I. Sb. rozh. tr.

5.4.3. Jednání, jímž se dlužník dostane do stavu úpadku

Podle § 224 odst. 1 TZ je postižitelný dlužník, který si přivodí úpadek ve formě platební neschopnosti nebo předlužení činěním vydání hrubě nepřiměřených svým majetkovým poměrům (písm. a/), spravováním svého majetku způsobem, který neodpovídá zákonem uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru (písm. b/), užíváním poskytnutého úvěru v rozporu nebo hrubém nepoměru s jeho účelem (písm. c/), poskytnutím půjčky nebo úvěru ze svého majetku jiným osobám, a to v hrubém nepoměru k vlastním majetkovým poměrům (písm. d/), nebo provedením obchodu nebo operace, která jde nad rámec obvyklého podnikatelské rizika a nenáleží k pravidelné podnikatelské činnosti pachatele nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům (písm. e/). Podmínkou trestní odpovědnosti není, aby takové jednání bylo jedinou a výlučnou příčinou jeho úpadku, podstatné je, aby bez takového jednání stav úpadku nenastal, byť k němu přispěly i další okolnosti. Na druhou stranou platí, že dostal-li se dlužník do stavu úpadku v důsledku jiných skutečností, nebyl by ani v případě svého zavinění, dlužník trestně odpovědný za trestný čin podle § 224 odst. 1 TZ.²⁰²

Trestní zákoník tudíž vymezuje taxativním způsobem pět alternativ objektivní stránky předmětného trestného činu, jejichž podstatou je přivození si úpadku. Úmyslné nebo hrubě nedbalé jednání pachatele jako dlužníka tedy musí předcházet stavu úpadku. Pokud si dlužník takovým jednáním stav úpadku nepřivodí, pak jeho jednání nelze považovat za trestné ve smyslu § 224 odst. 1 TZ, za jistých okolností však může být posouzeno jako jiný trestný čin. Pokud by dlužník konal způsobem popsáním v § 224 odst. 1 TZ již za stavu úpadku, pak by mohly být naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ, zvýhodnění věřitele podle § 223 odst. 1 TZ nebo také alternativou předmětného trestného činu podle § 224 odst. 2 TZ.

a) § 224 odst. 1 písm. a) TZ

Prvním trestněprávně postižitelným jednáním je činění vydání hrubě nepřiměřených svým majetkovým poměrům, ke kterému dochází v případě jakýchkoli vydání z majetku pachatele jako dlužníka s výjimkou poskytnutí půjček nebo úvěrů jiným osobám a provádění

²⁰² PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 91.

obchodů a operací nad rámec obvyklého podnikatelského rizika, které nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo jsou v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům podle § 224 odst. 1 písm. d) a e) TZ. Posouzení toho, zda se jedná o hrubý nepoměr mezi majetkem pachatele a jeho výdaji z něj, se odvíjí od srovnání skutečné hodnoty disponibilního majetku s tím, že nominální hodnota vydání a majetku není určující. Závěr o hrubém nepoměru v tomto smyslu tedy závisí jen na skutečném výsledném rozdílu vzájemného srovnání hodnoty vydání a hodnoty majetku. Proto tuto otázku je nutné posuzovat u každého pachatele samostatně s ohledem na konkrétní okolnosti případu.²⁰³

b) § 224 odst. 1 písm. b) TZ

Jednání způsobilé navodit stav úpadku může spočívat také ve spravování majetku způsobem neodpovídajícím zákonem uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo být s nimi v hrubém nepoměru. Základním předpokladem trestní odpovědnosti je tedy taková správa vlastního majetku, která je v rozporu s povinnostmi stanovenými zákonem nebo s určitou smlouvou, z nichž vyplývá konkrétní způsob správy majetku. Na rozdíl od správy cizího majetku je však rozsah povinností vztahujících se k vlastnímu majetku značně omezený a vztahuje se tak v podstatě jen na případy, v nichž může mít správa vlastního majetku negativní dopady nejen do majetkových poměrů dlužníka, ale i dalších osob. Typicky tak půjde o povinnosti zástavního dlužníka směřující k tomu, aby se dlužník zdržel všeho, čímž by se majetková hodnota zástavy na úkor zástavního věřitele snížila (viz § 1353 OZ). O hrubý nepoměr způsobu správy vlastního majetku s povinnostmi pachatele půjde při jejich porušování způsobem zásadně snižujícím hodnotu takového majetku s ohledem na charakter a význam těchto povinností a způsob jejich porušení.²⁰⁴

c) § 224 odst. 1 písm. c) TZ

K naplnění zákonných znaků trestného činu způsobení úpadku podle této alternativy postačí zavinění z hrubé nedbalosti s tím, že není podstatné, zda pachatel užívá poskytnutý úvěr k jinému účelu se souhlasem oprávněné osoby či bez něj, přičemž k trestnosti jednání postačí, užívá-li pachatel jako dlužník úvěr v hrubém nepoměru s jeho účelem. Hrubý

²⁰³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1419. PÚRY, František. Úpadkové trestné činy. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 92.

²⁰⁴ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1420.

nepoměr s účelem úvěru bude možné dovést v těch případech, v nichž nepůjde o přímý rozpor s jeho účelem, ale o použití získaných finančních prostředků způsobem zjevně nezaručujícím jejich návratnost nebo vůbec neumožňujícím jejich návratnost a tím i splacení úvěru.²⁰⁵ K poskytnutí úvěru může dojít zejména na základě smlouvy o úvěru podle § 2395 až § 2400 OZ, ale i na základě jiných inominátních smluv či bez zvláštního smluvního ujednání.

d) § 224 odst. 1 písm. d)

Zvláštním případem vydání hrubě nepřiměřených majetkovým poměrům pachatele způsobilým přivodit stav úpadku dlužníka ve smyslu § 224 odst. 1 písm. a) TZ je jednání pachatele, který poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, které jsou v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. Půjčkou v této souvislosti je míněno především přenechání věcí určených podle druhu někomu jinému k užívání ve smyslu § 2390 až § 2394 OZ či na základě jiné zákonem neupravené smlouvy (§ 1746 odst. 2 OZ). Úvěrem se rozumí stejně jako v předchozím případě poskytnutí peněžních prostředků do určité částky, které se dlužník zavazuje vrátit a za něž je povinen zaplatit úroky, ať už na základě smlouvy, či bez ní. Pro posouzení hrubého nepoměru platí závěry uvedené pod § 224 odst. 1 písm. c) TZ s tím, že rozhodující jsou majetkové poměry pachatele. V konkrétním případě tak jednáním v rozporu s majetkovými poměry nebo v hrubém nepoměru k nim může být, jak již samo poskytnutí půjčky nebo úvěru, tak až stanovení neodpovídajících podmínek spočívajících v např. dlouhé době splatnosti, nízkých splátek, nízkých nebo žádných úroků apod.²⁰⁶

e) § 224 odst. 1 písm. e) TZ

Specifickým případem nepřiměřených pachatelových vydání a nepřiměřeného zatížení jeho majetku ve smyslu § 224 odst. 1 písm. a) TZ je provádění obchodu nebo operace, která jde nad rámec obvyklého podnikatelského rizika²⁰⁷ a nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, jejichž základním rysem

²⁰⁵ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 93.

²⁰⁶ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 93.

²⁰⁷ Pojmu obvyklé podnikatelské riziko je věnována kapitola 3 této práce.

je, že v nich figurují obchody nebo operace vymykající se běžnému podnikatelskému riziku podstupovanému dlužníkem v oboru jeho podnikání. Obchodem přitom rozumíme především sjednání určité obchodní smlouvy a navazující plnění na jejím základě, zatímco operací taktéž jednostranné právní úkony a aktivity realizované na základě souborů vzájemně provázaných smluv. Takové aktivity musí buď vybočovat z pravidelné podnikatelské činnosti, nebo být v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. V prvním případě je klíčový předmět podnikání, zkušenosti pachatele v oboru a širě záběru jeho obvyklého podnikání, včetně finančního objemu, množství obchodních partnerů a teritoria podnikání, ve druhém povaha uskutečňovaného obchodu nebo operace a výše jejího potřebného finančního krytí s hodnotou disponibilního majetku pachatele.²⁰⁸

5.4.4 Jednání dlužníka ve stavu úpadku

Samostatná alternativa trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 2 TZ vyžaduje, aby pachatel jako dlužník již nacházející se ve stavu úpadku jednáním, byť i z hrubé nedbalosti, přijal nový závazek nebo zřídil zástavu, ač ví, že je v úpadku, a tím zhoršil postavení dosavadních věřitelů. Předpokladem trestní odpovědnosti podle této alternativy ovšem je, aby pachatel věděl o tom, že je v úpadku. Proto by nestačilo, kdyby o stavu úpadku nevěděl, ač to vzhledem k okolnostem případu a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.²⁰⁹ K této podmínce musí z hlediska trestněprávní odpovědnosti přistoupit další ze dvou taxativně a alternativně stanovených okolností s tím, že postačí kterákoli z nich. Z hlediska trestněprávní odpovědnosti za trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 2 TZ je nutné, aby zhoršení postavení dosavadních věřitelů dlužníka, který je v úpadku, bylo v příčinné souvislosti s přijetím nového závazku nebo se zřízením zástavy, v důsledku čehož dlužník buď úplně znemožní uspokojení pohledávek stávajících věřitelů, anebo sníží možnost jejich uspokojení.²¹⁰ Proto je nutné, aby byly důsledně posuzovány vlivy přijetí nového závazku či zřízení zástavy na majetkové poměry dlužníka, a to ve vztahu k postavení jeho dosavadních věřitelů a možného vytvoření vhodných podmínek pro překonání stavu úpadku a k vyrovnání závazků vůči všem věřitelům.²¹¹

²⁰⁸ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1421.

²⁰⁹ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy.* Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brn, str. 93.

²¹⁰ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1424.

²¹¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 265/2010 ze dne 24. 3. 2010.

Přijetím nového závazku rozumíme situaci, v níž dlužník v úpadku na sebe vezme povinnost k plnění, kterou dosud neměl, tedy dluh na podkladě nového závazkového právního vztahu na základě smlouvy podle občanského zákoníku či z jiné smlouvy, anebo i bez písemného ujednání. Podstatné přitom je, aby dluh významným způsobem negativně ovlivnil majetkovou situaci dlužníka, který je v úpadku s tím, že jak bylo řečeno, v základní skutkové podstatě podle § 224 odst. 2 TZ se nevyžaduje vznik škody, nýbrž toliko zhoršení postavení dosavadních věřitelů. Ke zřízení zástavy, jako další formy zatížení majetku dlužníka v úpadku, dochází uzavřením zástavní smlouvy ve smyslu § 1309 až § 1394 OZ a splnění dalších podmínek vedoucích ke vzniku tohoto práva, které představuje jeden ze zajišťovacích institutů k zajištění dluhu a jeho příslušenství. Proto k platnému vzniku zástavního práva a k naplnění znaků § 224 odst. 2 TZ nedojde, dokud nebudou tyto podmínky splněny. Tak např. v případě movitých věcí jejich odevzdání zástavnímu věřiteli podle § 1317 OZ nebo zápis do rejstříku zástav nebo do jiného veřejného seznamu podle § 1316 a § 1319 OZ. Pro zřízení zástavy v tomto smyslu je nutno rozumět jednání, jímž se pachatel stane zástavce, tedy dá do zástavy věc či jinou majetkovou hodnotu ze svého majetku, a to bez ohledu na skutečnost, zda je i zástavním dlužníkem nebo zda zástavou ze svého majetku jen zajišťuje závazek jiného dlužníka.²¹² Zástavou však nelze rozumět jiný způsob zatížení majetku dlužníka, který je v úpadku, např. právem třetí osoby v podobě věcného břemene nebo nájemním právem. V těchto případech přichází v úvahu trestní odpovědnost za trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. Zřízení zástavního práva může mít formu poskytnutí jistoty podle § 2012 odst. 1 OZ.

5.4.5. Souběh s jinými trestnými činy

Trestný čin způsobení úpadku podle § 224 TZ je subsidiární ve vztahu k ustanovení § 222 TZ o trestném činu poškození věřitele. Proto činí-li pachatel vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům nebo poskytuje-li ze svého majetku půjčky nebo úvěry v hrubém nepoměru ke své majetkové situaci, a to v úmyslu zmařit uspokojení pohledávek věřitelů, bude takovéto jeho jednání právně kvalifikované výlučně jako trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. Takové jednání nebude možné posuzovat jako trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a) TZ. Trestný čin způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. c) TZ má nejblíže k trestnému činu úvěrového podvodu, avšak

²¹² DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 1420.

při jeho posuzování je nutné upřednostnit právní kvalifikaci trestného činu úvěrového podvodu, jelikož jde o vztah speciality vůči trestnému činu způsobení úpadku, a to i v případě, kdy si pachatel daným jednáním přivodí úpadek. Pokud pachatel zcela formálně uzavřel závazkový právní vztah, na jehož podkladě odebral zboží nebo služby s úmyslem za ně nezaplatit a ani tak neučinil, dopustil se trestného činu podvodu podle § 209 TZ, byť v době uzavírání nového závazku jednal za stavu svého úpadku, o kterém věděl.²¹³

5.5. Porušení povinnosti v insolvenčním řízení

5.5.1. Zákonné znaky skutkové podstaty

Kdokoli v insolvenčním řízení maří nebo hrubě ztěžuje výkon funkce insolvenčního správce a tím ohrozí účel insolvenčního řízení, bude potrestán trestem odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky nebo trestem zákazu činnosti za spáchání trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ.

5.5.2. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty

Trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ plně odpovídá právní úpravě trestného činu podle § 126 STZ ve znění účinném od 1. 1. 2008, s tím, že k témuž datu došlo v souvislosti s přijetím nové právní úpravy insolvenčního práva i k zrušení trestnosti nesplnění zákonné povinnosti podat návrh na prohlášení konkursu podle původního ZKV. Již z názvu tohoto trestného činu plyne, že může být spáchán jen v průběhu insolvenčního řízení, tedy po jeho zahájení až do jeho ukončení. Insolvenční řízení, jak již bylo popsáno především v kapitole 2.2.2 této práce, je upraveno insolvenčním zákonem a jeho podstatou je, vedle úpravy oddlužení spotřebitelů, řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Ve smyslu § 128 odst. 2 TZ se insolvenčním řízením rozumí i konkursní a vyrovnací řízení. V této souvislosti je nutné zmínit také předpis upravující insolvenční řízení

²¹³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 242/2005 ze dne 27. 4. 2005.

v evropském měřítku, a to nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. 5. 2000, o úpadkovém řízení, který představuje závazný a přímo použitelný předpis zakládající účinky zahájeného insolvenčního řízení na celém území Evropské unie,²¹⁴ což v konečném důsledku znamená, že trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení se lze dopustit i v případě, že samo insolvenční řízení bylo zahájeno v jiném členském státě než v tuzemsku.

Podstatou trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení však na rozdíl od předchozích úpadkových trestných činů není útok na majetek dlužníka, v jehož důsledku by došlo k ohrožení či poškození práva na uspokojení pohledávek věřitelů dlužníka, nýbrž takové jednání, které buď zcela brání tomu, aby byly náležitě uspořádány majetkové vztahy dlužníka, který je v úpadku, k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem anebo alespoň ztěžuje dosažení tohoto účelu insolvenčního řízení.²¹⁵ Trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení chrání zájem na řádném výkonu funkce insolvenčního správce při výkonu práv a povinností v insolvenčním řízení, a tím v konečném důsledku i zájem na náležitém průběhu a výsledku tohoto řízení a na uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku, a tím také nepřímo majetková práva věřitelů takového dlužníka.²¹⁶ Obdobné závěry lze konstatovat i ve vztahu k ohrožení účelu konkursního nebo vyrovnacího řízení podle zákona o konkursu a vyrovnání, když účelem tohoto zákona podle § 1 odst. 1 ve spojení s § 2 odst. 3 bylo uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který byl v úpadku na základě poměrného uspokojení jejich pohledávek z majetku dlužníka tvořícího konkursní podstatu za podmínek v zákoně stanovených.

Pachatelem trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 IZ může být kterákoli fyzická osoba, která úmyslně maří nebo hrubě ztěžuje výkon funkce insolvenčního správce, a tím ohrozí účel insolvenčního řízení. Z logiky věci jím tedy nemůže být insolvenční správce, vůči jehož výkonu funkce je zaměřeno mařící nebo hrubě ztěžující jednání pachatele, avšak není vyloučeno, aby pachatelem byl předchozí insolvenční správce, jehož funkce zanikla některým ze způsobů předpokládaným zákonem (např. § 29 odst. 1, § 31 odst. 1 až 4 IZ nebo § 12 a § 13 zákona o insolvenčních správcích), jestliže poté odmítne předat novému insolvenčnímu správci příslušné dokumenty vztahující se k majetku dlužníka či přímo majetek dlužníka, nezbytný pro naplnění účelu insolvenčního řízení. Zpravidla

²¹⁴ S výjimkou Dánska, které se přijímání tohoto nařízení neúčastnilo, a proto na ně není závazné ani použitelné.

²¹⁵ K účelu insolvenčního řízení a zásadám na kterých spočívá, podrobněji viz kapitola 2.2.2 této práce.

²¹⁶ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 98.

však půjde o dlužníka, jehož jednání může spočívat zejména v jeho povinnosti poskytovat insolvenčnímu správci součinnosti směřující ke zjišťování majetkové podstaty, či nerespektováním svých omezení stanovených v § 111 a § 113 IZ, či o další subjekty, které jsou povinny poskytovat insolvenčnímu správci součinnosti podle § 43 a § 44 IZ (k povinnosti součinnosti viz výklad v následující kapitole). Pokud by pachatelem byla právnická osoba, trestní odpovědnost by vedle samotné právnické osobě nesla také fyzická osoba, která jednala jménem právnické osoby jako dlužníka v úpadku nebo za jinou povinnou osobu, pokud by u takové fyzické osoby bylo dáno zavinění ve formě úmyslu. Jako sankce za trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení přichází v úvahu trest odnětí svobody v rozmezí šesti měsíců až 3 let anebo zákaz činnosti.

5.5.2.1. Výkon funkce insolvenčního správce

Obsahové definování výkonu funkce insolvenčního správce je podstatným předpokladem pro pochopení podstaty trestného činu porušení povinností v insolvenčním řízení podle § 225 TZ, proto se následující řádky zaměří na postavení insolvenčního správce v insolvenčním řízení, na jeho práva a povinnosti a také na povinnosti jiných osob ve vztahu k insolvenčnímu správci, potažmo k insolvenčnímu řízení a jeho účelu.

Nejpozději v rozhodnutí o úpadku soud ustanoví insolvenčního správce (§ 27 odst. 1 IZ), kterým je fyzická osoba, veřejná obchodní společnost nebo zahraniční obchodní společnost nebo zahraniční sdružení, oprávněná vykonávat činnosti insolvenčního správce ve smyslu zákona o insolvenčních správcích. Insolvenční správce v řízení vystupuje jako procesní subjekt (§ 9 písm. d/ IZ) a trestní zákoník insolvenčním správcem rozumí také další správce, kteří vystupují v jednotlivých fázích insolvenčního řízení nebo v některých specifických situacích, jakož i správce konkurzní podstaty a další správce podle zákona o konkursu a vyrovnání. Právo vykonávat činnost insolvenčního správce včetně hostujícího insolvenčního správce (§ 2 odst. 3 a 4 a § 27 a násl. zákona o insolvenčních správcích) vzniká dnem nabytí právní moci povolení vykonávat činnost insolvenčního správce podle § 3 odst. 1 zákona o insolvenčních správcích s tím, že toto jejich právo se zapisuje do seznamu insolvenčních správců, který vede Ministerstvo spravedlnosti. Insolvenčního správce pro konkrétní insolvenční řízení ustanovuje ze seznamu insolvenčních správců insolvenční soud postupem

podle § 25 IZ, a to nejpozději v rozhodnutí o úpadku podle § 27 odst. 1 ve spojení s § 136 odst. 2 písm. b) IZ.²¹⁷

Podstatou jednání pachatele trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení je maření nebo hrubé ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce. Oprávnění a povinnosti insolvenčního správce jsou upravena v řadě ustanovení insolvenčního zákona²¹⁸ s tím, že insolvenční správce je povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí. Je povinen vyvinout veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře s tím, že společnému zájmu věřitelů je povinen dát při výkonu funkce přednost před zájmy vlastními a i před zájmy jiných osob (§ 26 odst. 1 IZ). Insolvenční správce jedná svým jménem na účet dlužníka, pokud na něho přešlo oprávnění nakládat s majetkovou podstatou (§ 40 ve spojení s § 228 a násl. IZ). Jednáním se přitom mají na mysli zejména právní úkony, jimiž insolvenční správce zpeněžuje majetkovou podstatu nebo s ní jinak nakládá, a jeho úkony v incidenčních sporech, jakož i v dalších sporech, kterých se účastní místo dlužníka. Insolvenční správce odpovídá za škodu nebo jinou újmu, kterou způsobil dlužníku, věřitelům nebo třetím osobám tím, že při výkonu své funkce porušil povinnosti, které jsou mu uloženy zákonem nebo rozhodnutím soudu, jakož i tím, že při výkonu své funkce nepostupoval s odbornou péčí, přičemž této odpovědnosti se sprostí, jen když prokáže, že škodě nebo jiné újmě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které po něm bylo možné spravedlivě požadovat se zřetelem k průběhu insolvenčního řízení (§ 37 IZ). Avšak k tomu, aby insolvenční správce úspěšně plnil svá oprávnění a povinnosti, které mu vyplývají z jeho funkce, je nezbytné, aby mu při výkonu jeho funkce byla náležitým způsobem poskytována součinnost, a to ze strany řady subjektů, nikoli však jen ze strany účastníků insolvenčního řízení (§ 14 a § 15 IZ). V ustanoveních § 43 a § 44 IZ konkretizuje součinnost orgánů veřejné správy a jiných subjektů a formy této součinnosti, když orgánům veřejné správy, zejména katastrálním úřadům, orgánům evidujícím motorová vozidla a jiným správním úřadům, jakož i notářům, soudním exekutorům, osobám vedoucím evidenci cenných papírů, finančním institucím, provozovatelům poštovních služeb a jiným

²¹⁷ Další podrobnosti týkající se ustanovování, odvolávání a zproštění insolvenčního správce jeho práva a povinností upravuje § 21 až § 32 a § 36 až § 45 IZ.

²¹⁸ Viz zejména § 188, § 189 odst. 1 a 2, § 192 odst. 1 a 2, § 199, § 203 odst. 1, 3 a 5, § 209 odst. 1, § 210 odst. 1, § 211 odst. 2 a 3, § 212, § 213, § 214 odst. 1, § 217 až § 219, § 221, § 223, § 224, § 225 odst. 4, § 226 odst. 2 až 4, § 227, 229 odst. 3 písm. c), § 231 odst. 3, § 233 odst. 1, § 235 odst. 2, § 237 odst. 4, § 239, § 246 odst. 1, § 248 odst. 2, § 249 odst. 1, § 255, § 256 odst. 1, § 300, § 301 odst. 1, § 302, § 303, § 306 odst. 1, § 313 odst. 2, § 354, § 371, § 372, § 383 a § 384 IZ. Ve vztahu k zákonu o konkursu a vyrovnání se jedná zejména o § 8 odst. 2 až § 8, § 9, § 9a až § 9e, § 10 odst. 1, § 13a, § 14, § 14a, § 15 odst. 2, § 16 odst. 1, § 17 odst. 2, § 18, § 18a odst. 3, § 20 odst. 4 a 5 atd. zákona o konkursu a vyrovnání.

osobám, které se zabývají přepravou zásilek, vydavatelům tisku a dopravcům, ukládá zákon povinnost na písemnou žádost insolvenčního správce bez zbytečného odkladu poskytnout součinnost spočívající v informacích o majetku dlužníka a dalších údajů nutných pro výkon správy majetku dlužníka, a to ve stejném rozsahu, v jakém je poskytují přímo dlužníku. Tato součinnost spočívá také v tom, že uvedené orgány a osoby, které mají u sebe listiny nebo jiné věci, které mohou sloužit ke zjištění dlužníkovu majetku, je bez zbytečného odkladu po doručení žádosti vydají nebo zapůjčí insolvenčnímu správci a jde-li o údaje vedené v elektronické podobě, umožní insolvenčnímu správci dálkový přístup. Ustanovení § 44 IZ pak dále konkretizuje formu součinnosti uvedených subjektů tak, že osoby vedoucí evidenci cenných papírů sdělí insolvenčnímu správci údaje o tam evidovaných cenných papírech, které náleží do majetku dlužníka, banky, spořitelni a úvěrní družstva a pobočky zahraničních bank sdělí insolvenčnímu správci čísla dlužníkových účtů, informují jej o stavech těchto účtů a pohybech peněžních prostředků na nich a podají mu informace o dlužníkových úschovách a vkladních knížkách, provozovatelé poštovních služeb a jiné osoby, které se zabývají přepravou zásilek, informují insolvenčního správce o dlužníkových doručovacích místech, rozsahu a povaze doručovaných zásilek a úhrnu peněžních prostředků, které dlužník přijímá jejich prostřednictvím, poskytovatelé služeb elektronických komunikací oznámí insolvenčnímu správci údaje o dlužníkových telefonních, dálkopisných, telefaxových a jiných elektronických stanicích a adresách, které nejsou uvedeny v dostupných seznamech, pojišťovny sdělí insolvenčnímu správci údaje o dlužníkových pojistných smlouvách a pojistných plněních, vydavatelé tisku sdělí insolvenčnímu správci údaje o inzerci, která se týká majetkové podstaty, dopravci sdělí insolvenčnímu správci údaje o přepravovaných dlužníkových věcech a jejich příjemci. Poskytování uvedené součinnosti je zpoplatněno jen, nejde-li o orgán veřejné správy a její neposkytnutí je sankcionováno odpovědností za škodu nebo jinou újmu, kterou neposkytnutím součinnosti řádně a včas způsobily.

Uvedené formy součinnosti směřují zejména k tomu, aby byla insolvenčním správcem náležitě zjištěna majetková podstata dlužníka a zajištěna její práva. Obecně lze říci, že majetkovou podstatou je všechn majetek dlužníka určený k uspokojení dlužníkových věřitelů, zejména věci a jiné majetkové hodnoty demonstrativně vyjmenované v § 206 IZ, včetně věci sloužící k podnikání dlužníka.²¹⁹ Ustanovení § 207 a § 208 pak konkretizuje

²¹⁹ Ustanovení § 205 IZ, co náleží do majetkové podstaty v případě, že insolvenční návrh podal dlužník nebo věřitel.

majetek, který nepatří do majetkové podstaty.²²⁰ Majetek jiných osob, než dlužníka náleží do majetkové podstaty jen, stanoví-li to zákon, zejména však majetek plynoucí z neúčinných právních úkonů podle § 235 a násl. IZ. Zjišťování majetkové podstaty provádí od svého ustanovení insolvenční správce (nebo předběžný správce podle § 27 odst. 1 IZ), a to i v případě, že není osobou s dispozičními oprávněními podle § 229 odst. 3 IZ. Východiskem pro tato zjištění je seznam majetku dlužníka, který je dlužník povinen předložit současně s insolvenčním návrhem, anebo na základě rozhodnutí soudu, podal-li insolvenční návrh věřitel podle § 104 odst. 1 písm. a), resp. § 128 odst. 3 IZ. I přesto je však insolvenční správce povinen provádět vlastní šetření k ověření toho, zda do majetkové podstaty nepatří i jiný majetek dlužníka, přičemž za tímto účelem je dlužník povinen insolvenčnímu správci poskytovat náležitou součinnost podle § 210 IZ. Je-li dlužníkem právnická osoba, mají tuto povinnost její statutární orgány a jejich členové, nebo likvidátor, jde-li o dlužníka – právnickou osobu v likvidaci, a to i v případě, že jejich postavení zaniklo v posledních třech měsících před zahájením insolvenčního řízení. Tato povinnost se vztahuje také na společníky, zaměstnance nebo členy právnické osoby, a to v rozsahu jejich oprávnění jednat za právnickou osobu. Tak podle § 212 IZ musí dlužník umožnit insolvenčnímu správci přístup na všechna místa, kde má umístěn majetek náležející do majetkové podstaty. Za tímto účelem může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce nařídít prohlídku bytu, sídla, místa podnikání či jiných místností dlužníka, jakož i jeho skříní nebo jiných schránek v nich umístěných, kde má dlužník svůj majetek s tím, že za tímto účelem je insolvenční správce oprávněn zjednat si do bytu nebo do jiné místnosti dlužníka, či v nich nacházejících se skříní či schránek přístup. Další formou součinnosti za účelem zjištění majetku dlužníka je jeho předvolání nebo předvolání osoby za něj jednající k výslechu a výzva k tomu, aby učinil před insolvenčním soudem prohlášení o majetku podle § 214 až § 216 IZ.²²¹ V návaznosti na zjištění majetkové podstaty i způsobem výše popsaným, insolvenční správce sepíše soupis majetkové podstaty s tím, že okamžikem zápisu majetku do soupisu lze se zapsanými majetkovými hodnotami nakládat jen způsobem stanoveným insolvenčním správcem a jen osobou s dispozičními právy podle § 229 IZ.²²²

²²⁰ Zejména tedy majetek, který nelze postihnout výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

²²¹ Porušení této povinnosti může zakládat trestní odpovědnost za trestný čin porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 TZ.

²²² Podrobnosti o označení majetku v soupisu, o ocenění položek, důvodu soupisu, jakož i pravidel pro vyřazování majetku ze soupisu atd. stanoví insolvenční zákona v §217 až § 227 IZ. Ustanovení § 228 a § 230 IZ demonstrativně vymezuje, co se rozumí nakládáním s majetkovou podstatou a její správou.

5.5.2.2. Způsoby maření a hrubého ztěžování výkonu funkce insolvenčního správce

Mařit výkon funkce insolvenčního správce znamená usilovat o znemožnění výkonu takové funkce v době, kdy má být splněna.²²³ Přitom postačí, je-li toto jednání způsobilé mařit nebo hrubě ztěžovat výkon funkce insolvenčního správce, třebaže se podařilo zvýšeným úsilím insolvenčního správce překonat mařící jednání pachatele a majetek náležící do majetkové podstaty zjistit a zpeněžit, resp. vrátit do podstaty a použít k uspokojení věřitelů. Hrubé ztížení výkonu funkce insolvenčního správce vždy znamená, že i přes hrubě ztěžující jednání vyžadující zvýšené úsilí insolvenčního správce k provedení stanoveného úkonu nakonec dojde.²²⁴ V rámci trestního stíhání za trestný čin podle § 225 TZ je však nutné vždy posuzovat konkrétní okolnosti včetně úrovně součinnosti, jaká je insolvenčnímu správci ze strany pachatele poskytována s tím, že je nutné se zabývat také otázkou, zda pachatel vůbec mohl poskytnout zákonem předpokládanou součinnost.²²⁵ Přitom platí, že pachatel trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení nemusí nijak detailně znát právní úpravu insolvenčního řízení, ale podstatné je, že věděl o všech rozhodných skutkových okolnostech, od nichž se odvíjela jeho povinnost součinnosti s insolvenčním správcem, a postupoval cílevědomě tak, aby se této povinnosti zcela nebo z části vyhnul.²²⁶ Uvedené ustanovení míří především na další osoby, které mají v insolvenčním řízení vůči insolvenčnímu správci stanovené povinnosti, jak je popsáno výše, ale postihuje i jednání, jež přímo útočí na osobu insolvenčního správce, na osobu jemu blízkou nebo na jeho majetek a ohrožuje tak účel insolvenčního řízení.²²⁷ Může se tak jednat jak o fyzické útoky na insolvenčního správce či jemu blízké osoby, ale rovněž o útoky na jeho majetek, či majetek jeho blízkých, jestliže jejich smyslem je znemožnění nebo alespoň podstatné ztížení výkonu funkce insolvenčního správce, resp. snaha ho odradit od řádného plnění svých funkcí v insolvenčním řízení, a tedy o souběh s např. trestným činem ublížení na zdraví podle § 145 nebo § 146 TZ, trestným činem vydírání podle § 175 TZ nebo poškození cizí věci podle § 228 TZ.²²⁸ Nutno však upozornit, že dodatečné zrušení usnesení o úpadku na majetek dlužníka není možno bez dalšího považovat za takovou změnu situace, která by odůvodňovala

²²³ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1496/2010 ze dne 15. 12. 2010.

²²⁴ Srov. přiměřeně výrok II. usnesení Nejvyššího soudu publikovaného pod č. 36/2007 Sb. rozh. tr., a také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 492/2004 ze dne 13. 5. 2004.

²²⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1419/2014 ze dne 28. 1. 2015.

²²⁶ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1535/2011 ze dne 18. 1. 2012.

²²⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 777/2005 ze dne 27. 7. 2005.

²²⁸ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 107 a 108.

zánik trestní odpovědnosti obviněného za trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení, a to zejména za situace, bylo-li usnesení o úpadku zrušeno jen z procesních důvodů, takže po odstranění nedostatků v řízení mohl být úpadek prohlášen znovu, nikoli však v situaci, kdy k prohlášení úpadku vůbec nebyly splněny hmotně právní předpoklady.²²⁹ Za trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení nelze považovat jednání, kterým původní nájemce nemovitostí, jež byly zahrnuty do majetkové podstaty a již byly v řízení zpeněženy prodejem novému nabyvateli, odmítne po skončení nájmu vyklidit tyto nemovitosti a předat je insolvenčnímu správci nebo novému nabyvateli, protože tím nemohl ohrozit úplné a správné zjištění majetku patřícího do majetkové podstaty nebo zpeněžení tohoto majetku.²³⁰

5.5.3. Souběh s jinými trestnými činy

Trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ je trestním činem subsidiárním ve vztahu k trestným činům pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ a porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku podle § 227 TZ, které postihují specifické případy aktivního a pasivního úplatkářství v insolvenčním řízení a případy odmítnutí povinnosti učinit v insolvenčním řízení prohlášení o majetku, resp. vyhýbání se této povinnosti nebo uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslujících údajů v takovém prohlášení. Jednočinný souběh citovaných trestných činů je tudíž vyloučen. Možný však je jednočinný souběh s trestným činem zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TZ, k němuž dochází v případech, kdy pachatel jako dlužník, na jehož majetek bylo zahájeno insolvenční řízení, přestane vést účetní knihy, zápisy a jiné účetní doklady nebo v nich uvádí nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje. Jak již bylo zmíněno, není vyloučen jednočinný souběh trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení a trestných činů ublížení na zdraví podle § 145 TZ nebo § 146 TZ, či trestného činu vydírání podle § 175 TZ, a také trestného činu poškození věci podle § 228, pokud by takovým jednáním pachatel úmyslně mařil nebo hrubě ztěžoval výkon funkce insolvenčního správce.

²²⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1274/2004 ze dne 10. 12. 2003 publikované pod č. 5/2005 Sb. rozh. tr.

²³⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1182/2008 ze dne 8. 10. 2008 publikované pod č. 51/2009 Sb. rozh. tr.

5.6. Pletichy v insolvenčním řízení

Zvláštní znaky skutkové podstaty trestného činu pletichy v insolvenčním řízení jsou vymezeny ve třech alternativách ustanovení § 226 TZ. Podle první alternativy trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 1 TZ věřitel spáchá a trestem odnětí svobody až na 1 rok nebo trestem zákazu činnosti bude potrestán, pokud v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení přijme nebo si dá slíbit v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový nebo jiný prospěch.

Druhou alternativu naplní ten, kdo věřiteli v souvislosti s hlasováním věřitelů v insolvenčním řízení poskytne, nabídne nebo si dá slíbit v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový nebo jiný prospěch podle § 226 odst. 2 TZ, za což bude potrestán trestem odnětí svobody až na 1 rok nebo trestem zákazu činnosti.

Poslední, třetí alternativu trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ naplní insolvenční správce, člen věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů v insolvenčním řízení, pokud přijme nebo si dá slíbit pro sebe nebo pro jiného ke škodě věřitelů majetkový nebo jiný prospěch, který mu nepřísluší. Za to bude potrestán trestem odnětí svobody až na 2 roky nebo trestem zákazu činnosti.

Přísnější trest pak hrozí pachateli, který činem uvedeným v § 226 odst. 1, 2 a 3 TZ způsobí značnou škodu, nebo získá takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch nebo spáchá takový čin jako úřední osoba (§ 226 odst. 4 TZ).

5.6.1. Výklad zákonných znaků skutkové podstaty pletichy v insolvenčním řízení

Oproti předchozí právní úpravě obsažené v § 256b STZ došlo nově k zařazení okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající v získání značného prospěchu a prospěchu velkého rozsahu. Novelou č. 330/2011 Sb., pak byla zařazena okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání tohoto trestného činu úřední osobou. Podstatou tohoto trestného činu je, stejně jako v případě trestného činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ, zájem na náležitém uspořádání majetkových vztahů dlužníka, jenž je v úpadku, k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem, anebo alespoň ztížení dosažení tohoto cíle. Jinými slovy je chráněn účel insolvenčního řízení a výsledek tohoto

řízení včetně zájmu na spravedlivém uspořádání majetkových poměrů dlužníka v úpadku a nepřímo také majetková práva věřitelů takového dlužníka.²³¹

Jak plyne již z názvu tohoto trestného činu, lze jej spáchat jen v průběhu insolvenčního řízení, tedy teprve po jeho řádném zahájení až do jeho ukončení.²³² Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení mohou spáchat tři kategorie pachatelů. Pachatelem první alternativy předmětného trestného činu podle § 226 odst. 1 TZ může být jen věřitel v insolvenčním řízení, který je fyzickou osobou nebo právnickou osobou a který v insolvenčním řízení uplatňuje své právo vůči dlužníku, a to bez ohledu na to, zda svou pohledávku do řízení přihlašuje (§ 165 odst. 1 IZ), nebo svou pohledávku nepřihlašuje a jeho pohledávka nemá postavení pohledávek přihláškou uplatněných (§ 168 odst. 1 a 2 a § 169 odst. 1 IZ) anebo svou pohledávku do řízení nepřihlašuje a bez dalšího mu přísluší postavení věřitele s pohledávkami přihlášenými (§ 165 odst. 2, § 275, § 374 odst. 1 IZ, ale také regresní pohledávka podle § 24 odst. 4 věty druhé zákona č. 168/1999 Sb.). Jedná se tedy o konkrétní subjekt ve smyslu § 114 odst. 1 TZ s tím, že pokud by věřitelem byla právnická osoba, může být pachatelem vedle samotné právnické osoby i fyzická osoba, která je statutárním orgánem nebo členem kolektivního statutárního orgánu, nebo jiná osoba oprávněná zastupovat právnickou osobu jako její zaměstnanec, člen nebo zástupce ve smyslu § 114 odst. 2 TZ. Pachatelem trestného činu podle druhé alternativy podle § 226 odst. 2 TZ může být kterákoli fyzická osoba nebo osoba právnická mimo toho věřitele uplatňujícího svou pohledávku v insolvenčním řízení, jemuž byl poskytnut, nabídnut nebo slíben úplatek, a tedy i jiný věřitel, ale také dlužník nebo další osoba, která se vůbec insolvenčního řízení neúčastní. Pachatelem třetí alternativy trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ může být jen insolvenční správce,²³³ člen věřitelského výboru podle § 56 a násl. IZ²³⁴ nebo zástupce věřitelů ve smyslu § 68 IZ. I v případě této alternativy se jedná o konkrétní subjekt ve smyslu § 114 odst. 1 TZ. Je-li insolvenčním správcem právnická osoba, pachatelem může být vedle ní samotný, společník, tj. fyzická osoba, která je statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu, jejímž prostřednictvím taková společnost vykonává činnosti insolvenčního správce. To samé platí i v případě, je-li členem věřitelského výboru nebo zástupcem věřitelů právnická osoba. Ve všech případech se vyžaduje úmyslné zavinění pachatele, které musí zahrnovat

²³¹ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 110.

²³² Viz výklad v kapitole 2.2.2 a 5.5 této práce.

²³³ Viz výklad v kapitole 5.5.2.1 této práce.

²³⁴ Dle našeho názoru jim může být také člen prozatímního věřitelského výboru dle § 61 IZ.

i skutečnost, že majetkový nebo jiný prospěch, který pachatel přijal nebo si nechal slíbit (§ 226 odst. 1 TZ), nebo který pachatel poskytl, nabídl nebo slíbil i přijal (§ 226 odst. 2 a 3 TZ) je v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení, nepřísluší mu a je ke škodě věřitelů.

5.6.1.1. Přijetí úplatku nebo jeho slibu věřitelem

V tomto případě se jedná o tzv. pasivní úplatkářství, tedy pachatel jako věřitel přijme nebo si dá slíbit v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení majetkový prospěch nebo jiný prospěch v souvislosti s hlasováním v insolvenčním řízení. Na tomto místě je nutné pojednat, alespoň stručně, o způsobu rozhodování věřitelských orgánů podle insolvenčního zákona podle § 46 až § 68 IZ.

Podle insolvenčního zákona jsou věřitelskými orgány schůze věřitelů a věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů. Právo účastnit se schůze věřitelů mají přihlášení věřitelé, dlužník, insolvenční správce a státní zastupitelství, pokud se účastní insolvenčního řízení (§ 7c IZ). Schůzi věřitelů přísluší volba a odvolání členů věřitelského výboru a jeho náhradníků nebo zástupce věřitelů s tím, že si může vyhradit do své kompetence cokoli, co patří do působnosti věřitelských orgánů, a není-li ustanoven věřitelský výbor ani zástupce věřitelů, vykonává schůze věřitelů zpravidla i jejich působnost. Věřitelský výbor vykonává působnost věřitelských orgánů s výjimkou věcí, které patří do působnosti schůze věřitelů, nebo které si schůze věřitelů vyhradila. Věřitelský výbor může mít 3 až 7 členů s tím, že je-li přihlášených věřitelů více než 50, je schůze věřitelů povinna ustanovit věřitelský výbor (§ 56 IZ). Podstatou činnosti věřitelského výboru je chránit společný zájem věřitelů a v součinnosti s insolvenčním správcem přispívat k naplnění účelu insolvenčního řízení, a to prostřednictvím činnosti demonstrativně vyjmenovaných v § 56 odst. 2 IZ, zejména poskytováním podpory insolvenčnímu správci při výkonu jeho funkce a prostřednictvím dohledu nad výkonem jeho funkce. Členové a náhradníci věřitelského výboru jsou povinni při výkonu své funkce postupovat s odbornou péčí a odpovídají za škodu nebo jinou újmu, kterou způsobili porušením svých povinností nebo neodborným výkonem své funkce s tím, že společnému zájmu věřitelů jsou povinni dát přednost před zájmy vlastními a i před zájmy jiných osob (§ 60 odst. 1 IZ). O trestním zákoníkem vyžadovanou souvislost s hlasováním věřitele v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 1 TZ tedy půjde v těch případech, jestliže dlužník nebo jiná osoba poskytla nebo slíbila majetkový prospěch pachateli jako členovi věřitelských

orgánů, aby ten vykonal určité hlasovací právo či ho nevykonal, anebo aby hlasovací právo vykonal nebo nevykonal v určitém smyslu či nějakým způsobem a tímto způsobem ovlivnil průběh insolvenčního řízení anebo jeho výsledek. Přijetí majetkového nebo jiného prospěchu předpokládá, že se pachateli jako věřiteli skutečně dostalo této neoprávněné výhody, a to i bez předchozí nabídky nebo slibu, zatímco „nechat si slíbit“ předpokládá neodmítnutí nabídky a výslovné nebo konkludentní vyjádření souhlasu s ní. Přitom však není podstatné, zda pachatel splnil přání osoby, která mu poskytla nebo slíbila majetkový či jiný prospěch, ani zda svým jednáním pachatel způsobil škodu na majetku dlužníka, resp. na majetku ostatních věřitelů s tím, že majetkový nebo jiný prospěch může mít materiální i nemateriální charakter, podstatné je, že je tak činěno v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení.²³⁵ Jedná se tedy o úplatek ve smyslu neoprávněné výhody spočívající v přímém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, na které nemá nárok ve smyslu § 334 odst. 1 TZ.

5.6.1.2. Poskytnutí, nabídka nebo slib úplatku věřiteli

Podstatou druhé alternativy trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 2 TZ je tzv. aktivní úplatkářství v insolvenčním řízení, tedy jednání pachatele, kterým poskytne, nabídne nebo slíbí věřiteli majetkový nebo jiný prospěch v rozporu se zásadami a pravidly insolvenčního řízení v souvislosti s jeho hlasováním ve věřitelských orgánech. Poskytnutím majetkového nebo jiného prospěchu rozumíme poskytnutí majetkových materiálních hodnot, ale také nepřímé poskytnutí materiální či jiné výhody nebo tzv. protislužby. Nabídnutím takového prospěchu pak rozumíme výslovné nebo konkludentní projevení ochoty poskytnout tento prospěch konkrétnímu věřiteli jako „odměnu“ za „správné“ hlasování ve věřitelských orgánech. Slibem pak pachatel vyjadřuje závazek v budoucnu poskytnout takový prospěch, a to buď před konkrétním hlasováním věřitelů, nebo po něm.

²³⁵ PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 112 až 114.

5.6.1.3. Přijetí úplatku nebo jeho slibu insolvenčním správcem, členem věřitelského výboru nebo zástupcem věřitelů

Poslední, třetí samostatná skutková podstata trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ postihuje zvláštní případy pasivního úplatkářství ze strany osob, které se v určitém postavení účastní insolvenčního řízení. Jeho podstatou je jednání pachatele jako insolvenčního správce, člena věřitelského výboru nebo zástupce věřitelů, kterým přijme nebo si dá slíbit pro sebe nebo pro jiného ke škodě věřitelů majetkový nebo jiný prospěch, který mu nepřísluší.²³⁶ Pachatel, který je příjemcem úplatku nebo slibu, ho může využít jak pro sebe, anebo může být jen prostředníkem k předání úplatku další osobě. K trestnosti takového jednání se však vyžaduje, aby bylo ke škodě věřitelů, tedy aby se negativně projevilo na možnosti či rozsahu uspokojení pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení anebo na jiném škodlivém dopadu vůči nim (např. v oddálení jejich uspokojení). O takový případ by mohlo jít, pokud by insolvenční správce přijal z majetku zahrnutého do majetkové podstaty na úkor věřitelů vyšší odměnu, než jaká mu přísluší podle § 38 odst. 1 IZ ve spojení s vyhláškou č. 313/2007 Sb., nikoli však, pokud by se to neprojevilo negativně ve vztahu k věřitelům, ale např. ke škodě dlužníka.²³⁷ Insolvenční správce, ale také člen věřitelského výboru a zástupce věřitelů mají nárok na odměnu a na náhradu hotových výdajů podle insolvenčních předpisů, a proto prospěch, který jim nepřísluší, bude takový, který svým obsahem nebo rozsahem jde nad rámec uvedených nároků.

5.6.2. Souběh s jinými trestnými činy

Trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ je speciálním trestným činem ve vztahu k trestnému činu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ, a proto je jejich jednočinný souběh vyloučen. Jak již vyplynulo z předchozího výkladu, trestný čin pletichy v insolvenčním řízení je speciální formou pasivního a aktivního úplatkářství podle ustanovení § 331 až § 333 TZ o trestných činech úplatkářství, a to i přesto, že tato ustanovení postihují i případy aktivního či pasivního úplatkářství v souvislosti s podnikáním. Z tohoto důvodu je tedy vyloučen jejich jednočinný souběh s trestným činem pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 TZ. V této souvislosti je nutné zmínit změnu

²³⁶ K možnosti aktivního úplatkářství zmíněných osob viz § 332 TZ.

²³⁷ PŮRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova univerzita Brno, str. 115 a 116.

právního názoru zaujatého ve dřívější judikatuře²³⁸ ve vztahu k aktivnímu i pasivnímu úplatkářství souvisejícím s výkonem funkce insolvenčního správce, když ta zastávala názor, že insolvenční správce není úřední osobou a ani neobstarává věci obecného zájmu a tudíž ani nemůže spáchat, resp. vůči němu nelze spáchat trestné činy úplatkářství podle § 331 TZ až § 333 TZ. Tyto názory byly zpochybněny usnesením velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 885/2013 ze dne 13. 8. 2014, publikované pod č. 2/2015 Sb. rozh. tr., v němž Nejvyšší soud mimo jiné dovedl, že výkon funkce insolvenčního správce je nutné považovat za obstarávání věci obecného zájmu ve smyslu § 334 odst. 3 TZ, a tudíž, zjednodušeně, trestní odpovědnost za pasivní nebo aktivní úplatkářství ve vztahu k insolvenčnímu správci nutno posuzovat jen podle § 331 a § 332 TZ za použití § 334 odst. 3 TZ, zatímco skutková podstata trestného činu pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ má jen subsidiární uplatnění.

²³⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 708/2009 ze dne 10. 12. 2009 publikované pod č. 40/2010 Sb. rozh. tr.

Závěr

Platné trestní právo i v návaznosti na mimotrestní normy v zásadě umožňuje účinný postih úpadekových trestných činů a poskytuje náležitou ochranu majetkovým právům věřitelů, ochranu zájmu dlužníka na odpovídajícím řešení úpadekového stavu a také ochranu společného zájmu na řádném průběhu insolvenčního řízení, jehož hlavním principem je uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem (nebo hrozícím úpadkem) nejvyšším a zásadně poměrným uspokojením dlužníkových věřitelů. Ve vztahu k insolvenčnímu řízení a úpadku však trestní právo plní jen subsidiární, podpůrnou úlohu, protože disponuje nejcitelnějšími sankcemi v podobě trestů a ochranných opatření, kterými se zasahuje do nejširšího okruhu práv a svobod. Proto také trestní odpovědnost nastupuje až v případech, kdy prostředky jiných právních odvětví, zde insolvenčního práva, nestačí a je nutné přijmout razantnější, represivnější opatření. Tomu odpovídá úprava úpadekových trestných činů v trestním zákoníku, jejichž jádro spočívá v trestném činu poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení a pletichy v insolvenčním řízení, a která oproti předchozí právní úpravě na jedné straně posílila zásadu subsidiarity trestní represe (např. nutnost vzniku škody u alternativ základní skutkové podstaty trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 a 2 TZ, zvýhodnění věřitele podle § 223 odst. 1 TZ), na druhé posílila trestní represii v případě závažnějších forem úpadekové trestné činnosti (např. zařazením nových alternativ skutkových podstat u trestných činů poškození věřitele podle § 222 odst. 2 TZ anebo rozšíření trestní odpovědnosti za trestný čin způsobení úpadku podle § 224 TZ na jakýkoliv stav úpadku, či nových okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 3 a 4 TZ, zvýhodnění věřitele podle § 223 odst. 3 písm. b/ TZ).

Nová úprava úpadekových trestných činů je ve své podstatě vyvážená a nevyžaduje zásadních legislativních změn. Uvažujeme-li o případných změnách, či doplnění trestního práva hmotného ve vztahu k zákonným skutkovým podstatám úpadekových trestných činů, na prvním místě se nabízí zařazení nové skutkové podstaty, která by postihovala jednání, spočívající v podání účelového, zcela nedůvodného a často podvodného návrhu na zahájení insolvenčního řízení, jehož důsledkem je dosažení nezákonného rozhodnutí insolvenčního soudu o prohlášení úpadku dlužníka, který ve skutečnosti v úpadku není. A to přesto, že v tomto směru na poli mimotrestních předpisů již probíhá zvýšená aktivita, která se projevila zejména v tzv. protišikanózní novele insolvenčního zákona. Současná úprava

obsažená v trestním zákoníku totiž nabízí komplikovanější cestu k postihování takového jednání. A právě úprava vztahující se k podávání zjevně bezdůvodných insolvenčních návrhů obsažená v § 128a IZ by měla být východiskem pro případné další diskuse o této nové skutkové podstatě. Revizí by rovněž měla projít úprava ne zcela šťastně formulované úpravy podnikatelského rizika obsažené v § 224 odst. 1 písm. e) TZ ve vztahu k přípustnému riziku podle § 31 odst. 1 TZ, která, jak bylo naznačeno v kapitole 3.2 této práce, způsobuje řadu interpretačních a aplikačních potíží. Z hlediska právní jistoty by bylo vhodné, s ohledem na změnu názoru ve vztahu k aktivnímu i pasivnímu úplatkářství u insolvenčního správce podle § 331 a § 332 TZ ve vztahu k § 334 odst. 3 TZ,²³⁹ přijmout odpovídající legislativní změnu ve vztahu k trestnému činu pletich v insolvenčním řízení podle § 226 odst. 3 TZ, jelikož ve vztahu k aktivnímu úplatkářství vůči insolvenčnímu správci, členu věřitelského výboru nebo zástupci věřitelů zůstává ustanovení § 226 odst. 3 TZ mimo dosah této skutkové podstaty.

V souvislosti s úpadkovými trestnými činy a trestní odpovědností právnických osob za jejich spáchání je nutné pozitivně přijmout změnu provedenou novelou č. 183/2016 Sb., která s účinností od 1. 12. 2016 změnila přístup v odpovědnosti právnických osob v tom smyslu, že právnické osoby jsou odpovědné za všechny trestné činy s výjimkou těch, u kterých je trestný postih zákonem výslovně vyloučen. Oproti předchozí právní úpravě lze pozitivně vnímat i vyčlenění samostatné skutkové podstaty trestného činu porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku, jež byla součástí skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 písm. d) STZ, jelikož ve své podstatě nespadá mezi úpadkové trestné činy, když její podstatou je zájem na řádné činnosti orgánů veřejné moci při zjišťování majetku v širším kontextu, přesahujícím řízení insolvenční.

Ze statistického hlediska mají mezi úpadkovými trestnými činy klíčové postavení trestné činy poškozování věřitele a zvýhodnění věřitele. Podle policejních statistik počtu stíhaných osob za rok 2015, bylo za trestný čin poškozování věřitele (resp. poškozování věřitele podle trestního zákoníku) stíháno celkem 203 osob, za trestný čin zvýhodnění věřitele (resp. zvýhodňování věřitele podle trestního zákoníku) celkem 27 osob. V roce 2016 však počet stíhaných osob za uvedené trestné činy zásadním způsobem klesl, když za trestný čin poškozování věřitele bylo stíháno toliko 37 osob a za trestný čin zvýhodnění věřitele toliko 2 osoby. V případě ostatních

²³⁹ Viz usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 885/2013 ze dne 13. 8. 2014.

úpadkových trestných čin vyčnívá z řady toliko trestný čin porušení povinnosti v insolvenčním řízení, když v roce 2015 bylo za tento trestný čin stíháno 67 osob, v roce 2016 70 osob.²⁴⁰ Vzhledem k absenci veřejných statistik počtu obviněných a odsouzených za úpadkové trestné činy však nelze učinit relevantní závěry o úspěšnosti trestních stíhání za tyto trestné činy, nicméně lze předpokládat, že skutečný počet odsouzených osob je výrazně nižší, než počet osob stíhaných. Přesto však lze učinit závěr, že počet stíhaných osob je s ohledem na četnost závazkových právních vztahů dramaticky nízký, což je podle názoru autora způsobeno především nedostatečnou znalostí problematiky úpadkového práva ze strany orgánů vyšetřujících úpadkovou trestnou činnost, vyvolanou v určitém rozsahu relativní novostí a složitostí této oblasti práva a jejich souvislostí s postihováním úpadkových trestných činů. Dalším důvodem může být i chování samotných poškozených, zejména věřitelů, kteří v zájmu zachování „klidu zbraní“ s ohledem na možné komplikace, jak ve vzájemných závazkových vztazích s dlužníky, tak při samotném vyšetřování oznámené trestné činnosti, nemusí mít zájem na řádném a především včasném oznamování úpadkové trestné činnosti. V tomto směru je proto důležitá osvěta a zvyšování povědomí o institutech úpadkového práva, prostřednictvím kterých lze účinně předcházet nežádoucím situacím v životě podnikatelů (a také spotřebitelů), ale také o důsledcích jejich protiprávních činů v souvislosti s jejich podnikáním.

Závěrem lze konstatovat, že právní úprava postihování úpadkových trestných činů spolu s mimotrestními instituty ochrany majetkových práv věřitelů, zájmu dlužníka na odpovídajícím řešení úpadkového stavu a společného zájmu na řádném průběhu insolvenčního řízení představuje významný prostředek k formování zdravého podnikatelského prostředí a v konečném důsledku zdravé tržní ekonomiky státu.

²⁴⁰ V roce 2015 bylo za trestný čin způsobení úpadku (resp. předlužení) stíháno celkem 18 osob, v roce 2016 20 osob, za trestný čin pletich v insolvenčním řízení v roce 2015 toliko 1 osoba, v roce 2014 celkem 4 osoby. Zdroj: www.mvcr.cz.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- ADAMOVÁ, Karolina, SOUKUP, Ladislav. *Pramen k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 360 s. ISBN 80-86898-04-0.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981. 512 s. Bez ISBN.
- BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2. vydání. Praha: Academia, 1995. 280 s. ISBN 80-200-0545-5.
- BARTOŠEK, Milan. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, vydavatelství Univerzity Karlovy, 1993. 380 s. ISBN 80-7066-579-3.
- BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law. New Series – Volume 43, Part 2*. The American Philosophical Society, 1991. ISBN 0-87169-435-2.
- BERGER, Pavel. *Úpadkové trestné činy*. Bulletin advokacie, 2012, č. 9, s. 49–50. ISSN 1210-6348.
- ČÁSTORAL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita (z pohledu řízení a správy)*. Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2007. ISBN 978-80-86754-83-3.
- ČERMÁK, Josef. *Ottův slovník naučný. První díl*. Praha: J. Otto, 1888.
- DOLENSKÝ, Adolf. *Úpadkové delikty*. Obchodní právo, 1994, č. 4, s. 2–8. ISSN 1210-8278.
- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1568 s. ISBN 987-80-7478-790-4.
- ELIÁŠ, Karel, BEJČEK, Josef, HAJN, Petr, JEŽEK, Jiří a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 5. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 652 s. ISBN 987-80-7179-584.
- FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestný řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl*. Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. 1326 s. ISBN 978-80-7201-802-4.
- FRONC CHALUPECKÁ, Kristýna, CZUDEK, Damian. *Odpovědnost v insolvenčním právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 108 s. ISBN 978-80-2106567-3.
- FRYŠTÁK, Marek. *Hospodářská kriminalita z pohledu teorie a praxe*. Ostrava: KEY Publishing, 2007. 206 s. ISBN 978-80-87071-18-2.
- HERCZEG, Jiří. *Úpadkové trestné činy v novém trestním zákoníku*. Právo – časopis pro právní teorii a praxi, 2011, č. 2, s. 5 – 18. ISSN 1802 – 9116.

- HRADIŠŤAN, Robert. *Možnosti státního zastupitelství v insolvenčním řízení z pohledu praxe*. In: ASPI (právní informační systém).
- CHMELÍK, Jan a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. 224 s. ISBN 80-7201-434-X.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, Jiří. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Bulletin advokacie, 9/2014.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. Vydání. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, 288 s. ISBN 978-80-7502-205-9.
- KALLAB, Jaroslav, HERRNRITT, Vilém. *Trestní zákony československé platné v Čechách a v zemi moravskoslezské*. 3. vydání. Praha: Tiskem a nákladem Československého kompasu, 1933. 1438 s. (bez ISBN).
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KISLINGEROVÁ, Eva, RICHTER, Tomáš, SMRČKA, Luboš a kol. *Insolvenční praxe v České republice v období 2008–2013*. Praha: C. H. Beck, 2013. 160 s. ISBN 978-80-7400-497-1.
- KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva. Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979. 384 s. Bez ISBN.
- KOTOUČOVÁ, Jiřina a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-2.
- KOZÁK, Jan, BUDÍN, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související*. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 1272 s. ISBN 978-80-7357-243-3.
- KUCHTA, Josef. *Riziko v pojetí kriminologickém a juristickém*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 168 s. ISBN 80-210-1682-5.
- KUCHTA, Josef. Doporučení trestněprávní povahy v oblasti nových forem hospodářské kriminality. In: KRATOCHVÍL, Vladimír (ed.). *Sborník z mezinárodního semináře o hospodářské kriminalitě*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 116 –125. ISBN 80-210-2141-1.

- KUCHTA, Josef. Přípustné a podnikatelské riziko u hospodářských trestných činů. In: FRYŠTÁK, Marek (ed.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 2. února 2011 v Brně (nosič CD). Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 148–162. ISBN 978-80-210-5493-6.
- KUCHTA, Josef. *Úprava majetkových trestných činů v novém trestním zákoníku*. Právní rozhledy, 2010, č. 1, s. 1–8. ISSN 1210-6410.
- MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. 272 s. ISBN 80-85903-01-6.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele*. 3. vydání. Praha: Linde, 2014. 496 s. ISBN 978-80-7201-939-7.
- MILOTA, Albert. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: Nakladatelství J. Gusek, 1926. 498 s. (bez ISBN).
- MLEJNKOVÁ, Ivana. *Insolvenční řízení v soudní judikatuře I. – úpadek a insolvenční návrh*. Obchodní právo, 2011, č. 6.
- MLEJNKOVÁ, Ivana a kol. *Praktický průvodce insolvenčním řízením*. Praha. Verlag Dashöfer, 2014. ISSN 1802-8969. (softwarová aplikace).
- NOVOTNÝ, Oto. *Stop zaviněným úpadkům*. Ekonom, 1997, č. 37, s. 33. ISSN 1210-0714.
- NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf a kol. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. Praha: ASPI, 2007.
- PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 484 s. ISBN 978-80-7357-675-2.
- PRŮCHA, Václav. *Objekt trestného činu poškozování věřitele podle § 256 TrZ*. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2006, č. 3, s. 47–112. ISSN 0323-0619.
- PÚRY, František. *Možnosti a výhledy trestněprávní ochrany podnikatelských vztahů ustanoveními o trestných činech proti majetku*. Právní rozhledy, 2000, č. 9, s. 377–385. ISSN 1210-6410.
- PÚRY, František. *Poznámky k právní úpravě hospodářské kriminality v České republice*. Trestní právo, 2000, č. 9, s. 9–14. ISSN 1211-2860.
- PÚRY, František. *Konkursy a trestní odpovědnost za některé úpadkové delikty*. In: Sborník XII. Karlovarské právnické dny. Karlovy Vary Praha: Linde, 2002, s. 219–233. ISBN 80-7201-356-4.

PÚRY, František. *Vyvažování prevence a represe*. Konkursní noviny. Vydání č. 20 ze dne 2. 10. 2003. Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/vyvazovani-prevence-represe>.

PÚRY, František. *Aktuální legislativa a judikatura k trestní odpovědnosti podnikatelů*. In: Sborník XIII. Karlovarské právnické dny. Praha: Linde Praha, 2003, s. 194 –201. ISBN 80-7201-421-8.

PÚRY, František. *Může být prohlášení konkursu trestným činem?* [online]. Konkursní noviny. Dostupné z: <http://www.kn.cz/clanek/muze-byt-prohlaseni-konkursu-trestnym-cinem>.

PÚRY, František. *Souhrn aktuální judikatury – II. Úpadkové trestné činy*. Trestněprávní revue, 2006, č. 2, s. 58 –63. ISSN 1213-5313.

PÚRY, František. *Možnosti trestního postihu úpadkových trestných činů*. In: FRYŠTÁK, Marek (ed.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 2. února 2011 v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 206–231. ISBN 978-80-210-5493-6.

PÚRY, František. *Některé zvláštnosti trestných činů souvisejících se závazkovými vztahy a s insolvenčním řízením*. Trestněprávní revue, 2011, č. 10, s. 279–285. ISSN 1213-5313.

PÚRY, František. *Úpadkové trestné činy*. Disertační práce. Akademický rok 2013/2014. Masarykova universita Brno. 213 s.

PÚRY, František. *Pachatelé trestných činů souvisejících s úpadkem a insolvenčním řízením*. Právní rozhledy, 2013, č. 12, s. 419–426. ISSN 1210-6410.

PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Nad aktuální judikaturou k trestným činům hospodářským a proti majetku*. Soudní rozhledy, 2004, č. 6, s. 205–215. ISSN 1211-4405.

PÚRY, František. *Může být prohlášení konkursu trestným činem?* Auditor 5/2004, s. 21 až 23.

PÚRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. In: Sborník XIX. Karlovarské právnické dny. Praha: Leges, 2011, s. 297 –327. ISBN 978-80-87212-77-6.

PÚRY, František, KUČHTA, Josef. *Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika*. Bulletin advokacie, 2011, č. 9, s. 13 –24. ISSN 1210-6348.

RICHTER, Ondřej. *Věřitelé a uplatňování pohledávek v insolvenčním řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 307 s. ISBN 978-80-7400-549-7.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. 472 s. ISBN 978-80-7357-329-4.

- RŮŽIČKA, Miroslav. *K formálnímu pojetí trestného činu z pohledu státního zástupce*. Trestněprávní revue. č. 6/2011.
- SCHELLE, Karel, FRÝDEK, Miroslav. *Vývoj konkursního práva*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing, 2010. ISBN 978-80-7357-468-0.
- ŠABATA, Karel. *Insolvenční řízení a trestní řízení – vybrané souvislosti*. Státní zastupitelství, 2013, č. 6, s. 48–51. ISSN 1214-3758.
- ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, SOLOTÁŘ, Alexandr, ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2001. 776 s. ISBN 80-7179-493-7.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (EVK)*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 3614 s. ISBN 978-80-7400-109-3
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel. *K trestnému činu předlužení podle § 256c odst. 2 TrZ*. Trestněprávní revue, 2007, č. 11, s. 305–311. ISSN 1213-5313.
- SCHELLEOVÁ, Ivana a kol. *Konkurz a vyrovnání*. 3. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2005. 831 s. ISBN 80-86861-47-3.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: 1, Díl první: obecná část, díl druhý: věcná práva*. 5. jubilejní a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. ISBN 978-80-7357-468-0.
- TICHÝ, Stanislav. *Vybraná úskalí aplikace trestného činu zvýhodnění věřitele v praxi*. Státní zastupitelství, 2013, č. 4, s. 21–27. ISSN 1214-3758.
- TUREČEK, Josef a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. 640 s.
- URFUS, Valentin. *Vznik a počátky konkursního práva v Čechách*. Rozpravy Československé akademie věd: Řada společenských věd. 1960. 70 s. Sešit 4.
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 72 s. ISBN 978-80-210-4056-4.
- VONDRÁKOVÁ, Alena a kol. *MERITUM – Vymáhání pohledávek*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 868 s. ISBN 978-80-7357-686-8.
- ZIMEK, Josef. *Ústavní vývoj českého státu*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1354-0.

ZOULÍK, František. *Vývoj insolvenčního řízení*. Právní fórum: český právnícký měsíčník. 2009, roč. 6, č. 4. 154 s. ISSN 1214-7966.

ZŮBEK, Jan. *Nárok poškozeného z pohledu trestního, civilního a insolvenčního*. Právní rozhledy, 2014, č. 4, s. 121.

ŽDÁRSKÝ, Zbyněk. *Ještě k trestnému činu zvýhodňování věřitele*. Trestněprávní revue, 2009, č. 1, s. 13–18. ISSN 1213-5313

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Policejní statistiky počtu stíhaných osob www.mvcr.cz.

Důvodové zprávy k zákonům www.psp.cz

Evropská charta pro malé podniky dostupná na:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_cs.pdf

BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law. New Series – Volume 43, Part 2*. The American Philosophical Society, 1991, str. 477. Dostupné online na <https://books.google.cz/books?id=oR0LAAAIAAJ&pg=PA477&lpg=PA477&dq=interdictum+fraudatorium&source=bl&ots=sTKtV3hCby&sig=8QtVKmM6bNTbRpY8S5Bm4i4Djlc&hl=cs&sa=X&ei=HYnsVPn8BMOzUbbig9AD&ved=0CCIQ6AEwAA#v=onepage&q=interdictum%20fraudatorium&f=false>

ČERMÁK, Josef. *Ottův slovník naučný. První díl*. Praha: J. Otto, 1888, str. 870-871.

Dostupné online na

http://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Alienatio_in_fraudem_creditorum

PŮRY, František. *Může být prohlášení konkursu trestným činem?* [online]. *Konkursní noviny*. Dostupné z: <http://www.kn.cz/clanek/muze-byt-prohlaseni-konkursu-trestnym-cinem>.

PŮRY, František. *Vyvažování prevence a represe*. *Konkursní noviny*. Vydání č. 20 ze dne 2. 10. 2003. Dostupné z: <http://www.konkursni-noviny.cz/clanek/vyvazovani-prevence-represe>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československa

Zákon č. 64/1931 Sb., jímž se vydávají řád konkursní, řád vyrovnací a řád odpůrcí

zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
Zákon č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon
Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích
Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 105/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. Května 2000 o úpadkovém řízení
Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška č. 314/2007 Sb., o minimálním limitu pojistného plnění a minimálních standardech pojistných smluv insolvenčních správců, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Zákon č. 334/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 295/2013 Sb., o státním dluhopisovém programu na úhradu části schodku státního rozpočtu České republiky za rok 2011 převyšujícího rozpočtovaný schodek a o státním dluhopisovém programu na úhradu dalších závazků státu splatných v roce 2013

Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 242/2016 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 11 Tz 67/78 ze dne 13. 11. 1978 publikovaný pod č. 30/1979 Sb. rozh. tr.

Zpráva Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cpj 35/78 ze dne 24. 10. 1979 publikovaná pod č. 22/79 Sb. rozh. obč.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tz 33/89 ze dne 23. 11. 1989 publikovaný pod č. 41/1990 Sb. rozh. tr.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 7 To 213/1995 ze dne 7. 6. 1995 publikované pod č. 3/1997 Sb. rozh. tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 53/98 ze dne 28. 5. 1998.

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 19/98 ze dne 17. 6. 1998, publikované pod č. 52/1998-XIV Sb. rozh. obč.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 148/98 ze dne 11. 11. 1998 publikovaný pod č. 36/2000 Sb. rozh. tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 49/2000 ze dne 30. 3. 2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 146/2000 ze dne 19. 7. 2000.

Usnesení Krajského soudu v Plzni sp. zn. 8 To 7/2001 ze dne 17. 1. 2001 publikované pod č. 47/2001 Sb. rozh. tr.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 982/2000 ze dne 14. 3. 2001 publikované pod č. 12/2002 Sb. rozh. tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 63/2000 ze dne 10. 5. 2001 publikovaný pod č. 30/2001 Sb. rozh. tr.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 751/2001 ze dne 4. 10. 2001 publikované pod č. 10/2003 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1766/2001 ze dne 19. 6. 2002 publikované pod č. 33/2003 Sb. rozh. obč.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 To 65/2002 ze dne 24. 7. 2002 publikovaný pod č. 53/2003 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 265/2003 ze dne 12. 3. 2003.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 271/2003 ze dne 13. 3. 2003 publikované pod č. 56/2003 Sb. rozh. tr.,

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 327/2003 ze dne 25. 6. 2003 publikované pod č. 17/2004 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1274/2004 ze dne 10. 12. 2003 publikované pod č. 5/2005 Sb. rozh. tr.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 83/2004, uveřejněný pod č. 195 ve sv. 39 Sbírký nálezů a usnesení ÚS.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 242/2004 ze dne 10. 3. 2004 publikované pod č. 6/2005 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 492/2004 ze dne 13. 5. 2004.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 997/2004 ze dne 2. 9. 2004.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1078/2005 ze dne 30. 9. 2004.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 272/2005 ze dne 24. 3. 2005.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 242/2005 ze dne 27. 4. 2005.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 777/2005 ze dne 27. 7. 2005.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1330/2005 ze dne 20. 10. 2005 publikované pod č. 23/2006 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1535/2005 ze dne 21. 12. 2005.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1555/2005 ze dne 21. 12. 2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze, sp. zn. 5 Tdo 636/2006 dne 7. 6. 2006 publikované pod č. 36/2007 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tdo 523/2006 ze dne 10.6.2006 publikované pod č. 26/2007 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1154/2006 ze dne 4. 10. 2006 publikované pod č. 57/2007 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1354/2006 ze dne 29. 11. 2006.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 204/2007 ze dne 7. 3. 2007.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 440/2007 ze dne 26. 4. 2007.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 806/2007 ze dne 26. 9. 2007 publikované pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1124/2006 ze dne 4. 10. 2007 publikované pod č. 38/2007 Sb. rozh. tr.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 10 To 286/2007 ze dne 25. 10. 2007 publikované pod č. 17/2009 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1141/2007 ze dne 7. 11. 2007 publikované pod č. 45/2008 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Nd 201/2008 ze dne 15. 7. 2008 publikované pod číslem 2/2009 Sb. rozh. obč.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 769/2008 ze dne 23. 7. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1182/2008 ze dne 8. 10. 2008 publikované pod č. 51/2009 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1250/2008 ze dne 22. 10. 2008.

usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1296/2008 ze dne 23. 10. 2008 publikované pod č. 52/2009 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 1395/2008 ze dne 12. 11. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1438/2008 ze dne 3. 12. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 91/2008 ze dne 16. 12. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1474/2008 ze dne 17. 12. 2008 publikované pod č. 45/2009 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1577/2008 ze dne 17. 12. 2008.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 414/2009 ze dne 13. 5. 2009 publikované pod č. 36/2010 Sb. rozh. tr.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. MSPH 60 INS 1294/2009, 2 VSPH 205/2009-A ze dne 9. 7. 2009.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. KSPA 56 INS 1418/20091, VSPH 355/2009-A ze dne 10. 7. 2009.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. KSUL 45 INS 3601/2009, 1 VSPH 364/2009-A ze dne 17. 7. 2009.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 875/2009 ze dne 29. 9. 2009.

Nález Ústavního soudu II. ÚS 1320/08 ze dne 20. 10. 2009 publikovaný pod N 128 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. KSBR 37 INS 294/2008, 29 NSČR 1/2008 ze dne 27. 1. 2010 publikované pod č. 88/2010 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 265/2010 ze dne 24. 3. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1509/2010 ze dne 30. 3. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 88/2010 ze dne 10. 3. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 61/2010 ze dne 24. 3. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 383/2010 ze dne 28. 4. 2010 publikované pod č. 17/2011 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1179/2009 ze dne 28. 4. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 556/2010 ze dne 23. 6. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1327/2010 ze dne 15. 12. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1496/2010 ze dne 15. 12. 2010.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1195/2010 ze dne 13. 4. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 382/2011 ze dne 27. 4. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1136/2011 ze dne 5. 10. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 13/2001 ze dne 27. 10. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3013/2010 ze dne 27. 10. 2011 publikované pod č. 46/2012 Sb. rozh. obč.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3222/2010 ze dne 27. 10. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu 5 Tdo 1559/2011 ze dne 20. 12. 2011.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1624/2011 ze dne 11. 1. 2012, publikované pod č. 45/2012 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1535/2011 ze dne 18. 1. 2012.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1440/2011 ze dne 8. 2. 2012 publikované pod č. 64/2012 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. MSPH 88 INS 7327/2009, 29 NSČR 38/2010 ze dne 1. 3. 2012 publikované pod č. 83/2012 Sb. rozh. obč.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 885/2013 ze dne 13. 8. 2014 publikované pod č. 2/2015 Sb. rozh. tr.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 578/2014 ze dne 18. 6. 2014.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. T Tdo 1152/2014 ze dne 24. 9. 2014.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 666/2014 ze dne 8. 10. 2014.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 653/2014 ze dne 12. 11. 2014.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1401/2014 ze dne 3. 12. 2014.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1419/2014 ze dne 28. 1. 2015.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 469/2015 ze dne 13. 5. 2015.

Úpadkové trestné činy

Abstrakt

Předkládaná práce pojednává o hlavních úpadkových trestných činech, tedy o trestných činech úzce spjatých se závazkovými vztahy mezi dlužníkem a věřiteli, s úpadkem dlužníka a jeho případným řešením v insolvenčním řízení. Nový trestní zákoník přijatý zákonem č. 40/2009 Sb. (dále také „TZ“) sice právně nedefinuje stav úpadku ani neobsahuje samostatnou hlavu týkající se úpadkových trestných činů, avšak teorie a praxi považuje za jádro úpadkových trestných činů trestný čin poškození věřitele, zvýhodnění věřitele, způsobení úpadku, porušení povinnosti v insolvenčním řízení, pletichy v insolvenčním řízení obsažených v § 222 až § 226 TZ.

Práce má za cíl nabídnout syntetický výklad, který bude pro čtenáře přívětivý a poskytne co nejvíc poznatků o úpadkových trestných činech a jejich vztahu k úpadkovému právu, k otázce pachatele úpadkových trestných činů, ale také k předpokladům trestní i mimotrestní odpovědnosti za jejich spáchání, a to i s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe. To vše za předpokladu pochopení širšího společenského rámce, zahrnujícího také historický exkurz do trestní a mimotrestní právní úpravy ochrany závazkových vztahů na území České republiky.

Práce je členěna na pět kapitol. První kapitola nabízí stručný historický kontext vývoje ochrany závazkových právních vztahů či zjednodušeně ochrany věřitelů jak z pohledu právní úpravy trestní, tak i rozhodné a zpočátku převládající úpravy mimotrestní. Druhá kapitola má za cíl nastínit souvislost mezi postihováním úpadkových trestných činů a socioekonomickými otázkami, a zároveň základním způsobem vymezit vztah k civilnímu a potažmo insolvenčnímu řízení, jehož součástí je obecný výklad k institutům insolvenčního práva, jež jsou společné pro všechny úpadkové trestné činy. Třetí kapitola se zabývá subsidiaritou trestní represe ve vztahu k úpadkovým trestným činům, v jejímž rámci je pojednáno také o podnikatelském riziku a jeho překročení s ohledem na dikci skutkové podstaty způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. e) TZ. Čtvrtá kapitola má za cíl kontextuálně vymezit okruh úpadkových trestných činů, včetně trestných činů souvisejících s úpadkem dlužníka, z hlediska časového, a to ve vztahu k období bezprostředně předcházejícímu úpadku dlužníka a jeho povinnosti podat návrh na zahájení insolvenčního řízení a k období, v němž se dlužník

nachází ve stavu úpadku a/nebo je účastníkem insolvenčního řízení. Součástí kapitoly je také pojednání o zcela nedůvodných až podvodných insolvenčních návrzích s ohledem na trestní a mimotrestní odpovědnost za ně. Těžiště práce je obsaženo v kapitole páté, která představuje podrobný a souvislý výklad jednotlivých úpadkových trestných činů a jejich jednotlivých zákonných skutkových znaků, při kterém se autor pokusil vytěžit aktuální a předchozí použitelnou judikaturu. V závěru práce se autor pokusil shrnout stěženi otázky vztahující se k trestnímu postihu úpadkových trestných činů, včetně otázek de lege ferenda.

Klíčová slova: úpadkové trestné činy, věřitel, dlužník, úpadek

Insolvency Crimes

Abstract

The submitted rigorous thesis elaborately discusses primary insolvency crimes, implying crimes closely connected with contractual obligations between the debtor and creditors, bankruptcy and its resolution in insolvency proceeding. Although, the new criminal codex passed by Act. No. 40/2009 Coll., Criminal Code, does not give the definition of the matter of bankruptcy, neither contains separate part related to insolvency crimes, theory and practice consider to be the primary insolvency crimes damage of the creditor, preferential treatment of the creditor, causing bankruptcy, breaching the obligation in the insolvency proceeding and plotting in the insolvency proceeding, contained in articles no. 222 up to no. 226 of the Criminal Code.

The aim of the thesis is to offer a synthetic presentation, pleasant for the readers and offers the maximum knowledge of insolvency crimes and its relation to insolvency law, of its offender, as well as the requirements of criminal and non criminal responsibility for their committing in regard of the subsidiarity of criminal repression principle. All of this in assumption of understanding broader social scope included historical context of criminal and noncriminal legislation referred to protection of contractual obligations on the territory of the Czech Republic.

The thesis is divided into five chapters. Initially, it offers historical context of the development of protection of contractual obligations, simply of the protection of the creditors in perspective of the criminal law and, from the very beginning, in perspective of prevailing noncriminal law. The second chapter aims to outline the link between penalizing for committing of insolvency crimes and social–economic matters, and so on in basic manner defines the relationship between civil law and insolvency law, which contains basic commentary referred to institutes of insolvency law common to all insolvency crimes. The third chapter deals with subsidiarity of criminal repression principle in relation to insolvency crimes, including entrepreneurial risk and its exceeding in respect to constitution of causing the bankruptcy crime contained in article no. 224 sub. 1. type e) of the Criminal Code. The fourth chapter contextually delimits range of insolvency crimes, including other crimes related to the insolvency, in the chronological viewpoint referred

to the period preceding the insolvency of the debtor and their duty to file an insolvency petition and to period in which they de facto are insolvent or they are a procedural subject of the insolvency proceeding. The chapter also deals with non-reasonable, even fraudulent insolvency petition and responsibility for that in view of criminal and noncriminal law. The main, fifth part of the work, introduce a detailed and comprehensive commentary of particular insolvency crimes and its legal constitutions with the aid of actual and previous practise of the courts. The final part of the thesis summarizes crucial issues referring to insolvency crimes, including *de lege ferenda* proposals.

Key Words: Insolvency crimes, Creditor, Debtor, Bankruptcy